

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ÄRIÕIGUSE JA INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕPPETOOL

Kadi Aavik

**KINDLUSTUSANDJA TÄITMISKOHUSTUSE PIIRANGUD
VABATAHTLIKUS KAHJUKINDLUSTUSES**

Magistritöö

Juhendaja dr (iur) Villu Kõve

SISSEJUHATUS	3
1. KINDLUSTUSANDJA TÄITMISE KOHUSTUS	7
1.1. Täitmiskohustuse olemus ja sissenõutavus.....	7
1.2. Kindlustusjuhtumi määratlemine kindlustuslepingutes.....	10
2. KINDLUSTUSVÕTJA KOHUSTUSTE RIKKUMINE JA NÕUETE AEGUMINE	13
2.1. Kindlustusjuhtumieelsed kohustused	13
2.1.1. Kindlustusmaksete tasumisega hiline mine	13
2.1.2. Kindlustusriski suurendamise keeld	17
2.2. Kindlustusjuhtumiga kaasnevad kohustused	25
2.3. Kindlustusvõtja nõuete aegumine	30
3. TÄITMISPIIRANGUD KINDLUSTUSANDJA TÜÜPTINGIMUSTES	33
3.1. Tüüptingimuste kontrolli ulatus kindlustuslepingus	33
3.2. Kindlustusandja tüüptingimuste mõistetavus	37
3.3. Tühised kindlustustingimused	39
3.4. Kehtetud kindlustuskokkulepped.....	42
3.5. Täitmispäärangud sõidukikindlustuse näitel.....	49
3.5.1. Üldiselt.....	49
3.5.2. Sõiduki võtmete vargus riskivälistusena.....	50
3.5.3. Täitmiskohustusest vabanemise eeldused.....	53
LÕPPSÕNA	56
SUMMARY	61
I KASUTATUD KIRJANDUS	65
II KASUTATUD INTERNETIALLIKAD	66
III KASUTATUD NORMATIIVAKTID	67
IV KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	68
V KASUTATUD TÜÜPTINGIMUSED	69
VI VIIDATUD ARTIKLID	70
VII KASUTATUD LÜHENDID.....	71

SISSEJUHATUS

Kindlustusvõtja peamine ootus kahjukindlustuslepingut sõlmides on, et kindlustusjuhtumi toimumise järgselt saab tekkinud kahju kindlustusandja poolt kompenseeritud. Seega on kindlustusandja vabanemine täitmise kohustusest selline õiguslik tagajärg, mis puudutab kindlustusvõtjat kõige valulikumalt. Nimelt ei täitu kindlustusandjapoolse kohustusest vabanemise tõttu kindlustusvõtja põhiline lepinguline ootus, millega ta oli kindlustuslepingu sõlmimisel arvestanud – kindlustusjuhtumiga põhjustatud kahju jääb kindlustusandja poolt hüvitamata. Ilmselt ei kaalu ükski keskmine kindlustusvõtja kindlustuslepingut sõlmides eriti realistlikult võimalust, et kindlustusandjal võib olla teatud juhtudel võimalik kahju hüvitamisest keelduda või hüvitise summat märkimisväärselt vähendada. Seega võib sageli juhtuda, et kindlustusandja teade kahju hüvitamisest keeldumise kohta tuleb kindlustusvõtjale mõnevõrra ootamatult ning tekitab temas vastakaid tundeid ning küsimusi – mida on valesti tehtud, kas kindlustusandja käitumine pole ebaõiglane, mis mõtet on sel juhul üldse oma vara kindlustamisel jne.

Eeltoodud arutluskäiku arvesse võttes on käesoleva magistritöö eesmärgiks Euroopa Liidu kindlustusõiguse tulevikuperspektiive ning -arenguid silmas pidades ja eelkõige Eesti kindlustus- ning kohtupraktikat uurides analüüsida kehtiva kindlustuslepinguõiguse kitsaskohti kindlustusandjate täitmiskohustuse piiramise (sh kohustusest vabanemise ning hüvitise vähendamise) seisukohast, pöörates seejuures peatähelepanu just vabatahtlikule kahjukindlustusele. Sellest johtuvalt püstitab autor magistritöö peamise uurimisobjekti järgnevalt – kas Euroopa kindlustusõiguse arengusuundi ja kindlustus- ning kohtupraktikat arvesse võttes on Eesti kehtiv kindlustusalane regulatsioon, mis puudutab kindlustusandja täitmiskohustuse piiramist, õiglane ja mõlema lepingupoole huvisid võrdväärselt silmas pidav?

Autoripoolse teemavaliku vajalikkust ning aktuaalsust toetab ka fakt, et alates võlaõigusseaduse (edaspidi: VÕS)¹ jõustumisest 01.07.2002.a. kuni senini pole kindlustusandja täitmiskohustuse piiranguid praktilisel tasandil põhjalikumalt analüüsitud. Viimane sarnane õiguslane teadustöö² valmis ajal, kui kindlustussuhteid reguleeris veel

¹ Võlaõigusseadus. 29. september 2001. – RT I 2001, 81, 487; RT I 2008, 59, 330.

² K. Jõks. Hüvitise väljamaksmisest keeldumine ja hüvitise vähendamine kahjukindlustuses. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, 2000.

VÕS-st märksa pealiskaudsem Kindlustusseadus³ ning kindlustusandjate väljatöötatud kindlustuse üldtingimused. Vahepeelsel ajal on ka ajakirjanduses ilmunud mitmeid artikleid⁴, mille sisust võib järeldada, et kindlustusandja täitmiskohustuse piiramine on teema, millele tuleks erialaselt rohkem tähelepanu pöörata. Seega tuleb nentida, et eeltoodud põhjused on samuti ajendiks, miks autor on pidanud oluliseks uurida, kuidas on antud teemast lähtuvalt VÕSi jõustamine mõjutanud kindlustussuhteid ning kindlustus- ja kohtupraktikat ning mil moel on Eestis tegutsevate kindlustusseltside tüüptingimused kooskõlas kehtiva VÕSi regulatsiooniga.

Teemat käsitledes ei saa mainimata jätta, et juba pikemat aega on Euroopa Komisjonil käsil projekt, millega soovitakse Euroopa Liidu (edaspidi: EL) kindlustusõiguse ühtlustamise eesmärgil CFR⁵ raames välja töötada EL liikmesriikidele ühtsed kindlustuslepinguõiguse printsiibid⁶ (edaspidi nimetatud PEICL või Printsiibid), mille kohaldumine kindlustuslepingule oleks lepingupoolte üheks valikuvõimaluseks. Kuna reeglina kohaldub piiriülestele kindlustuslepingutele kindlustusvõtja elukohariigi õigus, siis PEICLi rakendamine kergendaks näiteks nende kindlustusvõtjate olukorda, kes liikmesriikide piires on sunnitud pidevalt elukohta vahetama. Samuti on PEICLi ühe võimaliku plussina välja toodud piiriüleste kindlustuslepingute sõlmimise efektiivsuse kasvu.⁷ Usutakse, et PEICL aitaks kaasa EL-i ühele põhivabadusele – teenuste osutamise vabadusele – seda siis kindlustusteenuste kontekstis.⁸ Samuti leitakse, et kindlustusandjad hoiduvad piiriüleselt teenuseid pakkumast, sest kindlustustooted on välja töötatud kooskõlas kohaliku õigusliku taustaga.⁹ Kuigi PEICLi puhul on tegemist alles projektversiooniga, on autor siiski arvamusel, et sellele viitamine on oluline kasvõi seetõttu, et Printsiibid annavad aimu EL

³ Eesti Vabariigi kindlustusseadus. 5. november 1992. – RT 1992, 48, 601; RT I 2001, 79, 480.

⁴ Nt K. Viiron. Kindlustus venitab hüvitisega (04.06.2007.a.). Kättesaadav: <http://www.epl.ee/artikkel/388304>, 21.02.2009.a.;

J. Setina. Kindlustus ei kata Tai rahutuste tagajärgi (01.12.2008.a.). Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.kalev.ee/est/?news=969582&category=1&Kindlustus-ei-kata-Tai-rahutuste-tagajargi>, 01.12.2008.a.;

K. Roos, M. Skuin. Kindlustus ei peagi üleujutust loodusõnnetuseks (12.01.2005.a.). Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.ohtuleht.ee/index.aspx?id=168170>, 21.02.2009.a.;

V. Paltmann. Veose kindlustamine süvenemata võib karmilt kätte maksta (15.04.2003.a.). Arvutivõrgus. Kättesaadav: [http://ap3.ee/Default2.aspx?PaperArticle=1&code=2375/rubr artiklid_237504](http://ap3.ee/Default2.aspx?PaperArticle=1&code=2375/rubr_artiklid_237504), 21.01.2009.a.

M. Zemtsovskaja. Kaskokindlustus ei kata kõiki õnnetusjuhtumiga seotud kulusid (19.02.2007). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.tarbija24.ee/190207/esileht/olulised_teemad/tarbija24/auto/liiklus/245797.php, 21.02.2009.a.

⁵ *Common Frame of Reference* ehk Euroopa Lepinguõiguse Ühtne Raamnormistik.

⁶ Common Frame of Reference. Chapter I I I , Section IX1. Insurance Contract. (Status 17 December 2007) Available: <http://restatement.info/cfr/Draft-CFR-Insurance-Contract-17122007-FINAL.pdf>, 28 February 2009.

⁷ J. Basedow. Insurance law as part of an optional European contract act. ERA-Forum, June 2003, Vol 4, No 2, pp 57 and 64.

⁸ J. Basedow. The Optional Application of the Principles of European Insurance law. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 117.

⁹ H. Heiss. The Common Frame of Reference (CFR) of European Insurance Contract Law. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 97.

kindlustusõiguse kokkuleppelistest tulevikuperspektiividest ja arengusuundadest, millest ei saa mööda vaadata ka Eesti kui EL liikmesriigi kindlustusõiguse tulevikku silmas pidades.

Magistritöö mahu piiratuse tõttu on autor pööranud peatähelepanu kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise ja täitmiskohustuse vähendamise üldistele VÕS-st tulenevatele eeldustele (nt kindlustusvõtjapoolne kohustuste rikkumine, sh kindlustusriski suurendamine või kindlustusmakse tasumata jätmine). Kuivõrd hüvitamiskohustusest keeldumine on suuresti seotud ka kindlustusandja poolt tüüptingimustes sätestatud riskivälistustega, analüüsib autor viimases peatükis täitmiskohustuse piiranguid muuhulgas ka kindlustusandjate tüüptingimustes sätestatud riskivälistuste kontekstis. Magistritöö limiteeritud mahule viidates on autor keskendunud üksnes vabatahtlikule kahjukindlustusele, millega omab suuremal või vähemal määral kokkupuudet väga palju tavakodanikke (nt tuhanded kodulaenuvõtjad on kohustunud krediidasutuste nõudel kindlustama oma laenu tagatiseks antud vara ja sõidukiliisinguandjad kohustavad liisinguvõtjaid sõlmima kaskokindlustuslepinguid), ning jätnud magistritööst välja elukindlustuse ning sellele baseeruva õnnetusjuhtumikindlustuse teema. Kuna kahjukindlustusel on mitu mahukat alaliiki, on autor olnud sunnitud mööda vaatama ka kahjukindlustuse hulka kuuluvast ulatuslikust vastutuskindlustuse (sh kohustusliku liikluskindlustuse) teemast. Kuid samas tuleb otsust põhjendades tõdeda, tuues välja O-J. Luige (nom Luik) magistritöö¹⁰ ning K. Haavasalu artikli¹¹, et see teema on õiguskirjanduses ka varasemalt põhjalikumalt käsitlemist leidnud.

Autor analüüsib kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise ja hüvitise vähendamise seisukohast käesolevas magistritöös lisaks VÕS-le läbivalt kahjukindlustusandjate üldtingimusi ning viimases peatükis pöörab eraldi tähelepanu ka mõningatele spetsiifilistele vabatahtliku sõidukikindlustuse tingimustele. Autor on pidanud vajalikuks piirduda viie Eestis suurimat turuosakaalu omava kahjukindlustusandja tüüptingimuste (sh üldtingimuste ning sõidukikindlustuse tingimuste) analüüsiga. Valiku aluseks on Seesam Rahvusvahelise kindlustuse AS-i vahearuanne III kvartalist 2008.a., milles kajastuvad andmed reastavad kindlustusandjad nende poolt kogutud kindlustusmaksete hulga järgi (seisuga 30.09.2008.a.)¹². Käsitlemist leiavad järgnevate kindlustusandjate tüüptingimused (sulgudes

¹⁰ O-J. Luik. Liikluskindlustus kui kohustuslik vastutuskindlustus. Magistritöö. Tartu Ülikooli Õigusinstituut, 2004.

¹¹ K. Haavasalu. Vastutuskindlustus Eesti ja Saksa õiguses: kindlustushüvitise väljamaksmisest vabanemise alused. – Juridica, 2007, nr 2, lk 108 jj.

¹² Seesam Rahvusvahelise kindlustuse AS-i vahearuanne III kvartalist 2008.a. Lk 2. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.seesam.ee/repository/File/Estonian/Aastaaruanded/Vahearuanne%202008-3kv.pdf>, 14.02.2009.a.

protsentuaalne turuosakaal): AS If Eesti Kindlustus (29,3%), ERGO Kindlustuse AS (22,5%), AS Hansa Varakindlustus (13,8%), Seesam Rahvusvahelise Kindlustuse AS (11,5 %) ja Salva Kindlustuse AS (8,2 %).

Kindlustusandja vabaneb üldjuhul täielikult hüvitamiskohustusest juhul, kui kahju tekkis riski toimel, mille vastu ei olnud kindlustatud (sealhulgas kui on tegemist kindlustusandja poolt ühepoolset sätetatud kindlustuskaitset piirava riskivälistusega) või tekitas kindlustusvõtja kahju tahtlikult või on kindlustusvõtja rikkunud kindlustuslepingus kokkulepitud kohustusi ja rikkumisel oli mõju kindlustusjuhtumi toimumisele. Eeltoodust johtuvalt on magistritöös käsitletavat alateemad alljärgnevad. Magistritöö esimeses peatükis analüüsib autor kindlustusandja täitmiskohustuse üldist olemust ja sissenõutavust ning kindlustusjuhtumi kui täitmiskohustuse peamise aluse määratlemist kindlustusandja tüüptingimustes. Teine peatükk on pühendatud kindlustusvõtjapoolsetele kohustuste rikkumistele kui ühele täitmiskohustusest vabanemise eeldusele – sealjuures on keskendunud nii kindlustusjuhtumieelsetele (sh kindlustusrisi suurendamise keeld ja kindlustusmakse tasumisega hiline mine) kui ka kindlustusjuhtumi toimumisega kaasnevatele kindlustusvõtja kohustustele. Lisaks analüüsib autor nimetatud peatükis VÕS § 475 lõikes 3 sätetatud ainulaadset kindlustusvõtja nõudeõiguse lõppemist, mille õiguslikuks tagajärjeks on kindlustusandja lõplik vabanemine hüvitamiskohustusest. Viimases kolmandas peatükis on käsitletud täitmiskohustuse välistamist tüüptingimuste kontekstis, muuhulgas on püütud välja selgitada, milliseid kindlustustingimusi saab üldse tüüptingimustena sisuliselt hinnata. Samuti on magistritöö teemast lähtuvalt peatunud kindlustusandja tüüptingimuste arusaadavuse ning tühisuse problemaatilal. Lisaks pöörab autor viimases peatükis suuremat tähelepanu ka mõningatele spetsiifilistele ja küsitavatele vabatahtliku sõidukikindlustuse tingimustele.

Magistritöös püstitatud eesmärgini jõudmiseks kasutab autor valdavalt analüüsiv-võrdlevat meetodit. Töö kirjutamisel on lisaks asjakohaste Riigikohtu lahendite ning eelnimetatud kindlustusandjate tüüptingimuste analüüsile võrreldud Eesti kehtivat õigust ka teiste EL liikmesriikide õigusega. Samuti on autor magistritöös osutanud ka ülalnimetatud projektversioonis PEICLi kui Euroopa ühtlustatud kindlustuslepinguprintsiipide relevantsetele artiklitele. Kuna Eestis kehtiva kindlustuslepingualase regulatsiooni aluseks on suuremalt jaolt Saksamaa ning Šveitsi kindlustuslepinguseadused, mida hiljuti on reformitud, on autor pidanud vajalikuks peatükkide lõikes võrdlevalt viidata ka nende riikide kehtivatele sätetele. Lisaks on autor analüüsis toonud näiteid ka Austria, Soome ning Suurbritannia kindlustusalasest regulatsioonist. Välisallikatena on valdavalt kasutatud uuemat saksa- ning

inglisekeelset õiguskirjandust – muuhulgas on viidatud autoriteks M. Clarke, J. Basedow, H. Heiss, M. Wandt ja H. Cousy. Kuivõrd magistritöö üheks lõppeesmärgiks on autor seadnud Euroopa kindlustusõiguse arengusuundi silmas pidades analüüsida Eesti kehtiva kindlustusõiguse ajakohasust ja tasakaalustatust, on autor töös püüdnud kasutada võimalikult tänapäevaseid allikaid.

1. KINDLUSTUSANDJA TÄITMISE KOHUSTUS

1.1. Täitmiskohustuse olemus ja sissenõutavus

VÕS § 422 lg 1 sätestab kindlustusandja lepingulise põhikohustuse, milleks on täitmise kohustus. See võib nimetatud sätte kohaselt seisneda kindlustusvõtjale kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju hüvitamises või konkreetse summa maksmises (viimatinimetatu on aktuaalne eelkõige elukindlustuses). Samuti võib kindlustusandjapoolse täitmiskohustuse olemus sõltuda lepingupoolte konkreetsest kokkulepest. Sellele vastukaaluks on kindlustusvõtja põhikohustuseks kindlustusandjale kindlustusmaksete tasumine.

Kindlustusandja täitmiskohustuse olemuse kohta on mitmesuguseid teooriaid. Nt traditsioonilise rahalise täitmise teooria (*Geldleistungstheorie*) kohaselt lubab kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel maksta kindlustusvõtjale teatud rahasumma. Järelikult võrdsustatakse nimetatud teooria järgi täitmiskohustus kindlustusvõtjale raha maksmisega. Sellele vastandub riski ülevõtmise teooria (*Gefahrtragungstheorie*). Selle järgi võlgneb kindlustusandja kindlustusvõtjale riski ülevõtmise. Täitmiskohustus ei teki riski ülevõtmisteooria kohaselt mitte seoses kindlustusjuhtumi toimumisega, vaid juba pärast kindlustuslepingu sõlmimist.¹³ Kumbki eelnimetatud teooriatest pole aga tegelikkuses praktikasse saajaprotsendilisel ülekantav (näiteks võivad pooled kokku leppida täitmiskohustuses ka muul viisil kui raha maksmise kaudu). Autor on arvamusel, et üldjoontes tuleks kindlustusandja põhikohustuse määratlemiseks arvestada mõlemas ülaltoodud teoorias esitatud seisukohti – kindlustuslepinguga lasub kindlustusandjal kohustus üle võtta kindlustusrisk ning riski realiseerumisel peab ta (välistavate asjaolude puudumisel) hüvitama reeglina rahaliselt sellega kaasneva kahju.

¹³ H. Baumann, H. Honsell. Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: Kommentar zum deutschen und österreichischen VVG. Berlin, 1999, § 1, Rn 27.

Tegelikult võib kindlustusandja täitmiskohustusega seoses välja tuua kaks aspekti: esiteks, täitmiskohustuse ettevalmistamine läbi ulatusliku organisatoorse tegevuse (nt sõlmides edasikindlustuslepinguid või arvestades välja oma tegevuse jätkusuutlikust silmas pidavaid adekvaatseid kindlustusmakseid), et olla üldse võimeline kindlustusvõtjate nõudeid rahuldama ning teiseks täitmiskohustuse konkreetne realiseerumine kindlustusjuhtumiga seoses.¹⁴ Esimest ülesannet ei saa alahinnata, sest kindlustusandja enda äriliste riskide hajutamine ja pakutavad kindlustustooted ning kindlustusmaksete suurus on ajas pidevas muutumises. Näiteks on Suurbritannias välja selgitatud, et suurim probleem, millega kahjukindlustusturul tuleb tulevikus silmitsi seista, on kliimamuutused ning selle kõrval kahvatuvad praegused õnnetusjuhtumitest ning vargustest põhjustatud kahjud. On ennustatud, et aastaks 2050 kolmekordistuvad kahjunõuded, mis on põhjustatud üleujutustest ning tormidest. Sellised nõuded on maailmas juba kahekordistunud aastatel 1998-2003, võrrelduna 5 aastat varasema perioodiga.¹⁵

Vaatamata eeltoodud kindlustusandja täitmiskohustuse erinevatele olemuslikele aspektidele tekitab autori arvates Eesti seadusandluses suuremat probleemi hoopis selle kohustuse sissenõutavus. Nimelt näeb VÕS § 450 lg 1 ette, et kindlustusandja täitmise kohustus muutub sissenõutavaks kindlustusjuhtumi toimumise ja kindlustusandja täitmise ulatuse kindlaksmääramiseks vajalike toimingute lõpetamisega. Seega sõltub täitmiskohustuse sissenõutavus kindlustusandjapoolsete toimingute lõpetamisest. Sissenõutavuse aeg on oluline, sest sellest hetkest tekib kindlustusvõtjal õigus kindlustusandja vastu täitmise nõudega hagi esitada, samuti nõuda viiviste maksmist.¹⁶ Hetkel ei ole seadusega mingilgi moel sätestatud, kui pikalt peab kindlustusvõtja maksimaalselt ootama, enne kui saab oma täitmisenõude maksta panna. VÕS § 450 lg 2 annab kindlustusvõtjale üksnes võimaluse kahe kuu möödumisel kahjujuhtumist teatamisest nõuda kindlustusandjalt selgitusi toimingute viibimise kohta. Sellele arupärimisele peab kindlustusandja ühe kuu jooksul vastama. Kui ta seda ei tee, siis muutub täitmiskohustus sissenõutavaks. Seega eksisteerib võimalus, et nõue muutub sissenõutavaks alles 3 kuu möödumisel kahjujuhtumist teatamisest. Samas võib kindlustusandja anda kindlustusvõtjale kahjukäsitlustoimingute viibimise kohta sisuliselt mistahes vastuse ning sissenõudmistähtaeg lükkub veelgi edasi. Kuigi VÕS § 450

¹⁴ H. Engelbert, W.E. Halm, F. Krahe. Handbuch des Fachanwalts: Versicherungsrecht. Luchterhand, 2004, S 69.

¹⁵ M. Clarke. Policies and perceptions of insurance law in the twenty-first century. Oxford University Press, 2005, p 51.

¹⁶ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2007, § 450, p 3.1.

kommentaaries¹⁷ viidatakse mõistlikkuse põhimõttele (ja VÕS üldosa § 82 lõikele 3) ning väidetakse, et tegelikult muutub täitmise nõue sissenõutavaks olenemata § 450 lõikes 2 sätestatud mõistliku aja jooksul kindlustusjuhtumi toimumisest, võib sellist seisukohta järgides ning mõistlikkusele lootma jäädes kaasneda veel omaette vaidlusi ja probleeme – nt poleks sel juhul kindlustusvõtja nõude ulatust veel kindlaksmääratud ja kindlustusvõtja võib ulatuse kohta esitada omapoolse hinnangu, millele kindlustusandja saab aga omakorda vastu vaielda jne.

Autor on arvamisel, et selliste vaidluste vältimiseks ja kindlustusvõtja olukorra kindlustamiseks peaks õigusselguse põhimõtet järgides siiski üheselt sätestama konkreetse perioodi, mil kindlustusandja peaks oma toimingud kahju kindlakstegemisel lõpuni viima.¹⁸ Ka VÕS § 82 lg 3 kommentaaries on märgitud, et täitmise aja määramata jätmine peaks lepinguliste suhete puhul olema pigem erand kui reegel.¹⁹ Autor juhib tähelepanu, et VÕS § 450 ühe eesmärgina on välja toodud garantii kindlustusvõtjale, et ta saaks kindlustushüvitise võimalikult kiiresti kätte. Ülalnimetatud tähtaegu arvesse võttes tundub soovitud eesmärgi saavutamine käesoleval hetkel enam kui kahtlane.

Kuigi seadus ei sätesta kahjukäsitlustoimingute lõpetamise tähtaega, väärneb märkimist, et mõned kindlustusandjad (nt Hansa²⁰ ja Seesam²¹) on üldtingimustega pannud endale kohustuse lõpetada kahjutoimingud kuu aja jooksul pärast vajalike andmete ja dokumentide saamist. Ergo võtab endale üldtingimustega kohustuse lõpetada kahjukäsitlustoimingud „võimalikult kiiresti“ ning annab lubaduse täita koguni 10 päeva jooksul alates vajalike tõendite ja dokumentide saamisest²². Seega on positiivne, et mõned kindlustusandjad on astunud seaduses sätestatud sammukese edasi, määrates kahjukäsitlustoimingutele omapoolselt teatud ajalised raamid. Samas võiks kõikide kindlustusvõtjate võrdse kohtlemise põhimõtet silmas pidada sätestada ka VÕS-i § 450 lõikes 2 konkreetsemalt, et kindlustusvõtja nõue muutub sissenõutavaks ka näiteks juhul, kui kindlustusandja küll ühe kuu jooksul kindlustusvõtja arupärimistele vastab, kuid ei esita toimingute viibimise kohta mõistlikku põhjendust.

¹⁷ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 450, p 3.1.

¹⁸ Konkreetne tähtaeg kahjukäsitlustoimingute lõpetamiseks on sätestatud aga nt kohustusliku liikluskindlustuse puhul – LKindlS § 45.

¹⁹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006, § 82, p 4.5.

²⁰ Hansa üldtingimuste p 18.2.

²¹ Seesam üldtingimuste p 18.2.

²² Ergo üldtingimuste p-d 20.1 ja 20.3.

Ka PEICL näeb artikli 6:103 punktis 2 ette, et ühe kuu jooksul pärast vajalike dokumentide ja informatsiooni saamist peab kindlustusandja jõudma otsustusele, kas ta aktsepteerib kindlustusvõtja nõuet või mitte. Seega seatakse ka PEICLis kindlustusandjale tegutsemiseks teatud ajalised piirid.

Kokkuvõtlikult peab sedastama, et kindlustusandja täitmiskohustuse kui tema põhikohustuse olemus võib küll teoorias omada mitmeid tahke, kuid kindlustusvõtja jaoks on ikkagi peamise tähtsusega selle kohustuse reaalne sissenõutavaks muutumise aeg. Kui hinnata VÕS §-s 450 sätestatud, nendib autor, et see ei teeni hetkel ühte paragrahvide seatud eesmärkidest – kindlustushüvitise võimalikult kiire kättesaamine. Sellest johtuvalt leiab autor, et õiguskindluse ja kindlustusvõtjate võrdse kohtlemise põhimõtet silmas pidades peaks kindlustusandjate kahjukäsitlustoimingutele seadma ajaliselt mingid konkreetsemad piirid. Näiteks võiks kindlustusvõtja nõue muutuda sissenõutavaks ka juhul, kui kindlustusandja küll ühe kuu jooksul kindlustusvõtja arupärimistele vastab, kuid ei esita toimingute viibimise kohta mõistlikku põhjendust. Samuti võiks sarnaselt PEICL artiklile 6:103 punktile 2 kaaluda konkreetse kahjukäsitlustähtaja sissetoomist seadusesse.

1.2. Kindlustusjuhtumi määratlemine kindlustuslepingutes

Kindlustusandja täitmise kohustus ning kindlustusjuhtum on omavahel lahutamatu seotud – kindlustusandja täitmise kohustus tekib üksnes juhul, kui saabub kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustusjuhtum. Seega on kindlustusjuhtumi määratlemine kindlustuslepingus suure tähtsusega, sest sellest sõltub kindlustusandja võimalik tulevikus saavuv täitmise kohustus.²³ Seetõttu on mõistetav, miks kindlustusandjad pööravad kindlustuslepingutes ja kindlustuse üldtingimustes suurt tähelepanu kindlustusjuhtumite täpsele kirjeldamisele, kuivõrd nende üks vastuväide hüvitamiskohustusest vabanemiseks on, et tegemist ei olnud kokkulepitud kindlustusjuhtumiga.

Suurbritannia kohtud on leidnud, et kindlustusandjate üldine huvi on maksta kindlustusvõtjatele nii vähe kui võimalik, samas soovivad kindlustusvõtjad, et väljamakstav hüvitis oleks sama, mis sätestatud kindlustuspoliisis.²⁴ Lisaks on kindlustusvõtjate ühine huvi, et kindlustuskaitse oleks võimalikult ulatuslik. Muuhulgas eeldavad inimesed sageli ekslikult,

²³ J. Lahe. Kindlustusõigus. Tallinn, 2007, lk 38.

²⁴ J. Lowry, P. Rawlings. Insurers, Claims and the Boundaries of Good Faith. Modern Law Review, January 2005, Vol 68, No 1, p 93.

et nende riskid on kaetud suuremas ulatuses, kui see tegelikkuses on. Kindlustusandjad soovivad samas, et nende kohustused oleks täpselt piiritletud. Seepärast on kindlustuslepingu tingimustega oluline märkida kindlustuskaitse piirid, mis oleksid kooskõlas erinevate riskikategooriatega.²⁵ Järelikult on kindlustuslepingutes keskse tähtsusega teha kindlaks kindlustuskaitsega hõlmatud riski olemus ja ulatus.²⁶

Nõutavad kindlustusjuhtumi kirjeldused on reeglina sätestatud kindlustusandja tüüptingimustes ja need välistavad teatud sündmused kindlustusjuhtumitena. Saksa kirjanduses eristatakse *esmaseid* riskivälistustusi, millele vastanduvad *sekundaarsed* riskivälistused, mis ei tulene vahetult kindlustusjuhtumit määravatest riskikirjeldusest, vaid teistest sätetest. Esmase riskivälistuse näitena võib tuua mõiste õnnetusjuhtumikindlustusest – õnnetusjuhtum on äkiline kindlustatava keha mõjutav sündmus, mille läbi ta saab mitteabatahtliku tervisekahjustuse. Seeläbi välistatakse kindlustuskaitse alt näiteks tervisekahjustused, mis on põhjustatud viirushaigustest. Sekundaarsete riskivälistustega on aga tegemist olukordades, kus kindlustusjuhtumini viinud sündmusteahela tõttu puudub võrdväärus kindlustatud riski realiseerumise ning kindlustusmakse vahel. See on nii näiteks õnnetusjuhtumikindlustuses, kui õnnetused on põhjustatud sõjasündmuste tagajärjel. Kui sõjaolukorras toimub kindlustuslepingus defineeritud õnnetus, on kindlustusandja sellest hoolimata täitmiskohustusest vabanenud, kuivõrd sõjaolukorda (aga ka nt tuumakatastroofi või terrorismiakti) tuleb käsitleda sekundaarse riskivälistusena.²⁷ Reeglina pakutakse selliste laiahaardeliste tagajärgedega riskide maandamiseks erilisi kindlustustooteid, nt Suurbritannias on olemas sõjariskikindlustus, millega kaetakse sõja tõttu põhjustatud kahjud. Arusaadavalt nõutakse taoliste kindlustustoodete eest ka väga kõrgeid kindlustusmaksid. Samas pole üldprintsibiina üldse kindlustatavad tuumakatastroofi tagajärjel ilmnevad kahjud, kuna oletatavad kahjustused oleksid ülisuured.²⁸

Ka Eesti kindlustusandjad on sätestanud nn sekundaarsed riskivälistused, mille puhul jääb kahju nende poolt täielikult hüvitamata. Näiteks If välistab üldtingimuste p-s 78.1 kahju hüvitamise, kui kindlustusjuhtumi põhjustas tuumarelv, sõda, või sõjalise operatsiooni taoline olukord, ülestõus, rahvarahutus, streik, töökatkestus, terrorism, tuumaenergia või radioaktiivsus, vara sundvõõrandamine. Seesami üldtingimuste p-i 20.4 kohaselt on sellisteks sündmusteks muuhulgas veel revolutsioon, poliitiline relvakokkupõrge, invasioon, vara

²⁵ M. Clarke. *Op cit*, p 137.

²⁶ R.J.A. Hooley, L.S. Sealy. *Commercial law: text, cases and materials*. Oxford, 2005, p 1141.

²⁷ H-J. Bunte. *Lexikon des Rechts: Versicherungsrecht*. Luchterhand, 1998, S 255.

²⁸ A. McGee. *The modern law of insurance*. London, 2006, p 148-149.

natsionaliseerimine, konfiskeerimine või nendega võrreldav sündmus. Huvitava eripärana teistest analüüsitud kindlustusandjatest välistab Seesam näiteks tegelike või väidetavate kahjude hüvitamise, mis on põhjustatud otseselt või kaudselt asbestist. Tegemist on mineraaliga, millel on tõestatud kopse kahjustav ning kantserogeenne mõju ning selle aine kahjustusest tulenevate nõuete hulk (eriti seoses kutsehaigustega) on tuginedes USA ja Suurbritannia statistikale maailmas üha kasvamas.²⁹ Samas on Eestis asbesti puudutav temaatika jäänud tagaplaanile ning seda üllatavam on leida vastavat välistust Eesti kindlustusandja tüüptingimusest.

Tsiviilmenetluse üldpõhimõtte kohaselt peab lepingupool tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded. Seega lasub kindlustusjuhtumi tõendamiskoormis kindlustusvõtjal, kindlustusandja peab aga tõendama, et tegemist on kindlustuskaitse alt välistatud sündmusega, mille puhul ta vabaneb täitmise kohustusest. Praktikast on esinenud väga laiahaardelisi kindlustuskaitset välistavaid tingimusi, mis redutseerivad kindlustuskaitse ulatuse konkreetse sündmuse vastu sisuliselt nullini, nii et kindlustuskaitse esmane säte muutub pelgalt deklaratsiooniks, millel tegelikult puudub reaalne sisu. Suurbritannias võidakse sellised välistused tunnistada tühisteks, põhjendades seda tingimuste suure vastuolulisusega. Samas rakendatakse vastuolu printsiipi suhteliselt harva.³⁰ Riigikohus on lahendis nr 3-2-1-76-07³¹ punktis 24 arvamisel, et kindlustusandja tegutsemine viisil, kus poliisis on kokku lepitud kindlustusriskiks vargus, kuid lepingu tüüptingimused kitsendavad kindlustusandjale soodsalt viisil oluliselt riski, ei ole vastuolus hea usu põhimõttega. Samas leiab autor, et kui kindlustusandja poolt sätestatud välistused vähendavad kindlustuskaitset märkimisväärselt, nii et kindlustusjuhtumina sätestatu muutub tegelikkuses sisutühjaks ning praktiliselt realiseerimatuks, siis ei saa sellist maksimumini viidud välistust kindlustuslepingu ühte eesmärki – kindlustusriski ülevõtmist – arvestades pidada hea usuga kooskõlas olevaks.

Kokkuvõtlikult – kuigi kindlustusjuhtumi määratlemine on kindlustuslepingute üheks elementaarsemaks osiseks, pööratakse kindlustusandjate poolt veelgi suuremat tähelepanu kindlustusjuhtumi esinemist välistavate asjaolude kirjeldamisele. Seetõttu võib kohati tunduda, et enamik kindlustuslepingute tüüptingimusi koosnebki suures osas riskivälistustest. Toetumine riskivälistusele viitab aga selgelt kindlustusandja soovile piirata omapoolset täitmise kohustust. Autor on hea usu põhimõtet silmas pidades arvamisel, et kindlustusvälistusega ei tohiks siiski redutseerida kindlustuskaitset konkreetse sündmuse

²⁹ M. Clarke. *Op cit*, p 50.

³⁰ A. McGee. *Op cit*, p 146.

³¹ RKTko 3-2-1-76-07 (18.06.2007) – RT III 2007, 26, 219.

vastu miinimumini, sest sellisel juhul muutuks esialgne kindlustuskaitset pakkuv säte tegelikult sisutühjaks. Kuivõrd sellised riskivälistused alluvad seadusest tulenevatele piirangutele leiab autori poolt analüüsimist magistritöö viimases peatükis.

2. KINDLUSTUSVÕTJA KOHUSTUSTE RIKKUMINE JA NÕUETE AEGUMINE

2.1. Kindlustusjuhtumieelsed kohustused

2.1.1. Kindlustusmaksete tasumisega hiline mine

Tulenevalt VÕS § 422 lõikest 1 on kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustusmakse tasumine kindlustusvõtja põhikohustuseks, mille tasumata jätmise korral on kindlustusandjal õigus teatud eelduste olemasolul omakorda oma põhikohustusest, täitmise kohustusest, vabaneda. Seega peavad kindlustusvõtjad olema tähelepanelikud ning tasuma kindlustusmaksed õigeaegselt.

Kindlustusandjal on õigus vabaneda täitmise kohustusest, kui sissenõutavaks muutunud kindlustusmakse või esimene kindlustusmakse ei ole kindlustusvõtja poolt tasutud kindlustusjuhtumi toimumise ajaks, eeldusel, et ta on kindlustusvõtjat õiguslikust tagajärjest eelnevalt teavitanud (VÕS § 457 lõiked 2 ja 3). Sealjuures ei ole Eestis oluline, mis põhjusel kindlustusvõtjal võis esimese makse tasumata jääda. Näiteks on Saksamaal esmase kindlustusmakse tasumata jätmisel oluline, kas maksmata jätmise tulenes kindlustusvõtjast või mitte (VVG³² § 37 lg 1). Eestis on kindlustusvõtjast tulenev asjaolu määrava tähtsusega üksnes järgneva kindlustusmaksega hiline mine puhul, mis omakorda ei oma rolli jällegi Saksamaal. Nimelt peab kindlustusvõtja kindlustusandjale tõendama, et kindlustusmakse tasumise kohustusega viivitamine ei sõltunud temast poolt mõjutatavast asjaolust. Samas ei võeta arvesse, kui kindlustusvõtja põhjendab mittemaksmist majandusliku kitsikusega, kuivõrd lähtutakse põhimõttest, et „inimesel peab raha olema“.³³ Saksamaal on välja toodud, et tegemist peaks olema vaieldamatult üksnes kindlustusvõtja isikut puudutava asjaoluga, mis takistab õigeaegset maksmist, nt lühiajaline eemalviibimine või haigestumine.³⁴ VÕS § 458

³² Gesetz über den Versicherungsvertrag vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631), zuletzt geändert vom 28. Mai 2008 (BGBl. I S. 874). Erreichbar: http://bundesrecht.juris.de/vvg_2008/BJNR263110007.html, am 2 April 2009.

³³ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, § 1, Rn 186.

³⁴ D. Halbach, W. Rüffer, P. Schimikowski. *Versicherungsvertragsgesetz. Handkommentar*. 1. Auflage. Nomos, 2009, § 37, Rn 13.

kommentaaris on aga sellist asjaolu eelkõige iseloomustatud kui vääramatut jõudu VÕS § 103 mõistes.³⁵ Isiku haigestumist ei saa aga Eesti õiguskirjandusele viidates reeglina vääramatu jõuna käsitleda, kuivõrd isikul on võimalik oma kohustus haiguse korral kellelegi teisele delegeerida.³⁶ Seega on kindlustusmakse tasumata jätmise kindlustusvõtja poolt Eesti õiguses vabandataav tõepoolest vaid väga erandlikel juhtudel. Nagu aga mainitud, on subjektiivsed maksmata jätmise põhjused Eestis erinevalt Saksamaast olulised vaid teise või järgneva kindlustusmaksega hilinemise puhul.

Teise või järgneva kindlustusmakse tasumata jätmise korral vabaneb kindlustusandja VÕS § 458 lõigete 1 ja 2 järgi täitmiskohustusest juhul, kui on määratud maksmiseks täiendava vähemalt kaheädalase tähtaja ning pärast selle tähtaja möödumist on kindlustusvõtjal endiselt kindlustusjuhtumi toimumise ajaks maksmata. Samas ei vabane kindlustusandja täitmiskohustusest juhul, kui järgneva kindlustusmakse tasumata jätmise ei sõltunud kindlustusvõtjast tulenevast asjaolust (vt eelmist lõiku). Lisaks on aga autori arvates täitmiskohustusest vabanemise eelduseks ka järgneva kindlustusmakse tasumata jätmisel kindlustusvõtja varasem teavitamine sellisest õiguslikust tagajärjest. Nimelt kuigi VÕS § 458 lõikes 1 on märgitud, et järgneva kindlustusmakse tasumiseks täiendava tähtaja teates tuleb märkida tähtaja möödumise õiguslikud tagajärjed, ei tulene nimetatud paragrahvist otseselt, mis juhtub, kui õiguslikke tagajärgi kindlustusvõtja jaoks teatesse ei märgita. Siiski peaks jaatama, viidates VÕS § 457 lõikele 3, et sarnaselt esmase kindlustusmakse tasumata jätmisega, ei tohiks kindlustusandja tugineda täitmiskohustusest vabanemisele, kui ta varasemalt kindlustusvõtjat sellest ei teavitanud.

Saksamaal on erinevalt Eestist järgneva kindlustusmakse tasumata jätmise korral oluline kindlustusvõtja kohustuse rikkumise fakt kui selline – kindlustusvõtja on jätnud teatud tähtajaks kindlustusmakse tasumata. Tema maksmata jätmise subjektiivsed põhjused ei ole tagajärje seisukohast olulised.³⁷ Küll nõutakse aga Saksamaal, et kindlustusandja järgiks kindlustusvõtjale täiendava tähtaja määramisel hoolikalt seadusest tulenevaid formaalsusi. Näiteks nõuab Saksamaa VVG § 38 lg 1, et teates oleks täpselt lahti kirjutatud kindlustusvõtja võlgnevused (võlgnetav kindlustusmakse, viivised ning muud võlga seotud kulud) ning maksmata jätmise õiguslikud tagajärjed. Vastasel juhul ei saa kindlustusandja oma täitmiskohustusest vabanemise õigusele toetuda.

³⁵ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 458, p 3.2.

³⁶ K. Sein. Mis on vääramatu jõud? *Juridica*, 2004, nr 8, lk 515.

³⁷ D. Halbach, W. Ruffer, P. Schimikowski. *Op cit*, § 38, Rn 2.

Autori poolt analüüsitud kahjukindlustusseltsid on valdavalt kindlustusmakse tasumisega oma üldtingimustega seoses üle võtnud VÕS-i §§-s 457 ja 458 sätestatu. Huvitava erisusena tasuks aga välja tuua, et enamik kindlustusandjaid, v.a. Seesam (üldtingimuste p. 8.2.), on loobunud üle võtmast seaduses kindlustusvõtja kasuks sätestatud välistust, mille kohaselt ei vabane kindlustusandja täitmiskohustusest juhul, kui järgneva kindlustusmakse tasumata jätmise toimus kindlustusvõtjast mittetuleneva asjaolu tõttu. Sellega seoses tekib autoril tahes tahtmata mulje, et kindlustusandjad eelistavad valdavalt oma üldtingimustesse võtta vaid nendele kasulikke seadusesätteid. Samuti võib välja tuua, et näiteks If sätestab oma üldtingimuste p-s 24 kindlustusmakseks täiendava tähtaja andmise kohustuse, kuid ei seo tähtaega mingi konkreetse ajaperioodiga – seega ei ole välistatud, et If annab tegelikkuses kindlustusvõtjale täiendavaks maksetähtajaks seaduses sätestatust lühema tähtaja.

PEICL art 5:102 näeb erinevalt Eestis sätestatust järgneva kindlustusmakse tasumata jätmisel kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemiseks ette rohkem kohustuslikke eeldusi. Esiteks peab kindlustusvõtja saama *arve*, kus on kirjas täpne võlgnetav summa ning maksmise kuupäev. Kui maksetähtpäev on kätte jõudnud, siis peab kindlustusandja kindlustusvõtjale andma täiendava vähemalt kahenädalase *tähtaja*, milles kirjeldab ka õiguslikke tagajärgi maksmata jätmise korral. Kahenädalase tähtaja lõppemisel on kindlustusandjal õigus täitmiskohustusest vabaneda. Seega oleks PEICL VÕS-st kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise eelduste osas järgneva kindlustusmakse tasumata jätmise korral rangem.

Kusjuures praegu kohustavad kõik analüüsitud kindlustusseltsid kindlustusvõtjat tasuma kindlustusmakset olenemata sellest, kas kindlustusandja on saatnud talle meeldetuletuse, teatise või arve.³⁸ Ka Riigikohus on oma otsuse 3-2-1-51-06 punktis 13 analüüsinud kindlustusmakse tasumise kohustust. Nimetatud lahendis leiab kohus, et kindlustussuhtes on mõistlik eeldada, et kindlustusandja kohustuseks on teavitada enne kehtiva poliisi lõppemist kindlustusvõtjat kohustusest, mida viimane peab lepingu järgi täitma, ja esitada talle vastav arve ning hoiatus.³⁹ Seega võiks väita, et Riigikohtu seisukohast tulevalt ei saa pidada tegelikult mõistlikuks sätet kindlustusandja tüüptingimustes, mis nõuab kindlustusvõtjalt maksmiskohustuse täitmist ka siis, kui kindlustusandja ei esita arvet kindlustuspreemia tasumise kohta. Ühe vastuolulise näite võib tuua ka Seesami üldtingimustest – nimelt kohustab kindlustusandja p-s 6.1 kindlustusvõtjat tasuma kindlustusmaksed Seesamile poliisil või arvel märgitud tähtajal ja summas, samas sätestab aga p 6.2, et kindlustusvõtja peab

³⁸ Sh Salva üldtingimuste p 4.2, Seesam üldtingimuste p 6.2, If üldtingimuste p 23, Hansa üldtingimuste p 5.2, Ergo üldtingimuste p 8.2.

³⁹ RKTko 3-2-1-51-06 (16.05.2006) – RT III 2006, 22, 203.

tasuma poliisil või arvel nimetatud kindlustusmaksed õigel ajal *olenemata sellest*, kas Seesam on talle saatnud meeldetuletuse või arve. Autor nendib, et koostoimes põhjustavad nimetatud tingimused tema jaoks arusaamatust.

Omaette küsimus tekib juhtudel, kus kindlustusvõtja maksab kindlustusandjale kindlustuspreemiana vähem kui on nõutud. Saksamaal on leitud, et kindlustusandja vabanemine täitmise kohustusest peab õiguslik tagajärjena esinema ka juhul, kui esimesest kindlustusmaksest laekub kindlustusandjale vaid teatud osa.⁴⁰ Selle seisukoha kaitseks on toodud välja, et kui kindlustusvõtja on kindlustuslepingu sõlminud, on ta sellega võtnud endale kohustuse maksta kindlustusandjale kindlustuspreemiat. Kui ta otsustab tagantjärele kindlustusmakset mitte täies ulatuses maksta, peab ta kindlustusandjaga kokku leppima lepingu lõpetamises või kindlustuskaitse ulatuse vähendamises. Kindlustusvõtja ei saa eeldada, et tal on ühepoolne õigus vähendada kindlustusmakset ning seejuures ka kindlustuskaitse ulatust. Sisuliselt oleks kindlustusandja sellisel juhul seotud nn pooliku kindlustuslepinguga, kuigi ta poleks taolistel tingimustel lepingut ehk üldse sõlminudki. Samas on arutletud ka selle üle, mis juhtub siis, kui kindlustusvõtja võlg kindlustusandja ees on väga väike. Kas ka siis võiks rakendada kindlustusandja vabanemist täitmise kohustusest? On leitud, et kui kindlustusmakse võlg on väga väike, siis viidates hea usu põhimõttele ei peaks kindlustusvõtjale kahjulikke õiguslikke tagajärgi siiski ei rakendama (Austrias VVG⁴¹ §-s 39a on väikese võlana sätestatud näiteks 10% kindlustusmakse summast).⁴² Seega tähtsusetu maksevõla korral ei tohiks õigluse põhimõttest lähtuvalt taganemis- ning täitmiskohustusest vabanemise õigust rakendada.⁴³ Kui kindlustusandja on võimaldanud kindlustusvõtjal tasuta kokkulepitud aastane kindlustusmakse ositi, siis tuleks esimese osamakse tasumist käsitleda esimese kindlustusmaksena ning järgnevaid osamakseid järgnevate kindlustusmaksetena.⁴⁴ Autor leiab samuti, et õiguslik tagajärg kindlustusvõtjale peaks olenema tema maksevõla suurusel ning sõltuma sellest, kas tegemist on esimese või järgneva makse võlgnevusega. Kui tegemist on esimese makse võlgnevusega, peaksid tagajärjed olema kindlustusvõtja jaoks rangemad, kuivõrd juba esimese kindlustusmaksega võlgnevusse sattumine, võib anda kindlustusandjale signaali, et tegemist pole just väga usaldusväärse lepingupartneriga. Kindlasti omab rolli ka võla suurus – võib ju juhtuda, et

⁴⁰ Bundesministerium der Justiz. Abschlussbericht der Kommission zur Reform des Versicherungsvertragsrechts. Vom 19. April 2004. S 34-35. Erreichbar: <http://www.bmj.bund.de/media/archive/647.pdf>, am 2 April 2009.

⁴¹ Österreichische Versicherungsgesetz vom 2. Dezember 1958 BGBl 1959/2, zuletzt geändert BGBl 1997/140. Erreichbar: <http://www.versicherung.at/versicherungsgesetz.pdf>, am 2 April, 2009.

⁴² Bundesministerium der Justiz (viide 40), S 34-35.

⁴³ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, § 1, Rn 185.

⁴⁴ H. Heiss. Insurance premium. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 143.

kindlustusmakse tasumisel teeb kindlustusvõtja näpuvea (nt sisestab makstava summana 964.- asemel 694.- krooni).

Kokkuvõtlikult sedastab autor, et üldjuhul on Eesti kindlustusseltsid kindlustusmakse tasumisega seoses üle võtnud VÕS §§-s 457-458 sätestatu. Samas on kõikidel analüüsitud kindlustusseltsidel üldtingimustes sätestamata jäänud kindlustusvõtjat soosiv välistus, mille kohaselt ei vabane kindlustusandja täitmiskohustusest juhul, kui järgneva kindlustusmakse tasumata jätmine toimus kindlustusvõtjast mittetuleneva asjaolu tõttu. Samuti on kõik kindlustusseltsid pannud kindlustusvõtjale maksimiskohustuse ka juhul, kui kindlustusandja ei ole saatnud talle arvet. Riigikohus peab aga kindlustussuhtes mõistlikuks, kui kindlustusandja teavitab kindlustusvõtjat tema poolt võlgnetavast lepingujärgsest kohustusest. Autor leiab, et kui kindlustusvõtjal on tekkinud maksevõlg, peaks õiguslik tagajärg kindlustusvõtjale sõltuma tema maksevõla suurusest ning sellest, kas tegemist on esimese või järgneva makse võlgnevusega – esimese makse võlgnevusega peaksid kaasnema rangemad tagajärjed.

2.1.2. Kindlustusrisiki suurendamise keeld

Kindlustusjuhtumi esinemise võimalikkus võib pärast kindlustuslepingu sõlmimist muutuda ja see omakorda võib kindlustatud riskile vastava kindlustusmakse võrdväärse kahtluse alla seada. Seega on kindlustusvõtjal ilma kindlustusandja nõusolekuta keelatud kindlustusrisiki suurendada või lubada riski suurendamist kolmandate isikute poolt. Selle vastu eksitakse aga kindlustusvõtjate poolt küllalt sageli, tihti ka adumata, et tegemist võiks olla nendepoolse riski võimalikkuse suurendamisega.

VÕS § 445 kohaselt on kindlustusvõtjapoolne kindlustusrisiki võimalikkuse suurenemine ja/või sellest teatamata jätmine üheks aluseks, mil kindlustusandja võib vabaneda täitmise kohustusest. Kindlustusandja teiseks tegutsemisvalikuks riski võimalikkuse suurenemisel on VÕS § 446 kohaselt kindlustuslepingu ülesütlemine või selle muutmine tagasiulatuvalt. VÕS paragrahve 443-447 koostoimes analüüsides selgub, et kui kindlustusvõtja on kindlustusandja nõusolekuta oluliselt suurendanud riski võimalikkust ja suurenenud risk omas mõju kindlustusjuhtumi toimumisele ning kindlustusandja täitmise kohustuse kehtivusele ja ulatusele, on kindlustusandjal võimalus vabaneda kahju hüvitamise kohustusest teatud

ulatuses igal juhul. Sealjuures ei oma mingisugust rolli see, kas kindlustusvõtja või isik, kelle eest ta vastutab, on ülaltoodud kohustusi rikkunud süüliselt või mitte.⁴⁵

VÕS § 445 kommentaaride kohaselt on selle sätte üheks eesmärgiks tagada, et igasugune kindlustusrisiki suurenemine ei viiks kindlustusandja vabanemiseni oma täitmise kohustusest.⁴⁶ Seetõttu on nimetatud paragrahvi lõikes 3 sätestatud erandid, mille esinemisel kindlustusandja täitmiskohustusest ei vabane, muuhulgas on oluline kindlustusvõtja rikkumise mõju kindlustusjuhtumi toimumisele või kindlustusandja täitmise kohustuse ulatusele. Seega on VÕS § 445 seadnud esiplaanile lähtuda just kindlustusrisiki suurenemise olulisusest ning mõjust kindlustusjuhtumile, jättes tähelepanuta kindlustusvõtja käitumise kui omaette tähtsa faktori riski võimalikkuse suurenemisel. Nimelt piisab viimatinimetatud paragrahvi sõnastusest lähtuvalt Eesti õiguses kindlustusandjapoolseks lepingu ülesütlemiseks või kohustuse täitmisest vabanemiseks või täitmiskohustuse ulatuse vähendamiseks üksnes kindlustusvõtjapoolse riskisuurendamiskohustuse rikkumise faktist. Kindlustusvõtja teo süülisus või mittesüülisus ei oma VÕS §-le 445 tuginedes tagajärje saabumise aspektist seaduse kohaselt üldse rolli. Süüküsimus tuleb kõne alla üksnes olukorras, kus kindlustusandja soovib lepingu VÕS § 446 tuginedes üles öelda – reeglina on tarvilik 1-kuuline ülesütlemitähtaeg. Seevastu ei rakendata seda tähtaega kindlustusvõtja süülise riskisuurendamise või riski võimalikkuse suurenemisest teatamata jätmise korral ning kindlustusandja võib lepingu üles öelda tähtaega määramata (VÕS § 446 lg 1 ja lg 2).

Kindlustusvõtja süüaste riski võimalikkuse suurendamise või sellest teavitamise kohustuse rikkumisel on määrava tähendusega aga näiteks Saksamaal. Varasemalt oli Saksamaa VVGs⁴⁷ kindlustusvõtjapoolse riski võimalikkuse suurendamises sarnaselt Eesti kehtiva regulatsiooniga oluline üksnes kindlustusvõtja süülisus või mittesüülisus. Alates Saksamaa uue kindlustuslepinguseaduse⁴⁸ jõustumisest 2008.a. on kindlustusvõtja süüküsimust täpsustatud ning kindlustusandja vabaneb täitmise kohustusest *täielikult* üksnes siis, kui kindlustusvõtja põhjustas riski tõenäosuse suurenemise tahtlikult.⁴⁹ Juhul kui kindlustusvõtja põhjustas riski suurenemise raskelt hooletu käitumisega, on tagajärjeks kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse vähenemine (VVG § 26 lg 1). Sarnane on Saksa õiguses lahendus

⁴⁵ Samas viidates VÕS § 452 lg 2 p-le 1 võib autori arvates kindlustusvõtja süülisuse, st vähemalt hooletuse, nõue tuleneda just sellest paragrahvist, kuivõrd kindlustusrisiki suurenemise vältimise puhul on tegemist samuti kindlustusjuhtumieelse kohustusega.

⁴⁶ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 445, p 1.

⁴⁷ Gesetz über den Versicherungsvertrag vom 30. Mai 1908, zuletzt geändert vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631). Erreichbar: <http://beck-online.beck.de/?bcid=Y-100-G-VVG>, am 2 April 2009.

⁴⁸ Vt viide 32.

⁴⁹ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, § 1, Rn 268.

ka kindlustusriski suurenemisest teavitamise kohustuse rikkumisel – juhul kui teabe varjamine on tahtlik, vabaneb kindlustusandja täitmise kohustusest (VVG § 26 lg 2). Raskest hooletusest põhjustatud teavitamiskohustuse rikkumise tagajärg on kindlustusandja täitmiskohustuse ulatuse vähenemine (VVG § 26 lg 2). Sellise regulatsiooni kehtestamise ühe põhjendusena on viidatud vajadusele kaitsta efektiivsemalt tarbijast kindlustusvõtjat (vt ka ptk 3.4.).⁵⁰

Eeltoodud mudel loob põhjusliku seose kindlustusvõtja süüastme ja kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse vahele, mis viib kindlustusandja vaid vähestel juhtudel (s.o kindlustusvõtja tahtliku tegutsemise puhul) täieliku vabanemiseni täitmise kohustusest.⁵¹ Tuleb tunnistada, et võrreldes Eesti seadusega on uues VVG-s sätestatu puhul kindlustusvõtja seisukohast lähtuvalt tegemist kindlasti parema lahendusega. Autori arvates võiks ka Eestis olla kindlustusvõtja süüaste rikkumise toimepanekul saabuva tagajärje määramisel oluline. Sisuliselt suhtutakse käesoleval hetkel ühesuguse karmusega nii riskisuurendamiskohustust tahtlikult rikkunud kindlustusvõtjasse kui kergelt hooletusse või koguni süütusse kindlustusvõtjasse. Kindlustusvõtjate huvide paremaks kaitseks võiks Eestiski sarnaselt Saksamaaga eristada kindlustusvõtjaid, kes rikuvad ülaltoodud kohustusi tahtlikult nendest, kelle käitumine ei ole tahtlusest hõlmatud. Eelduseks võiks olla, et rikkumine oli tahlik või raskelt hooletu, kuid kindlustusvõtjal lasuks koormis tõendada vastupidist – ta ei ole käibes vajalikku hoolt vähemalt olulisel määral rikkunud.

RK otsuses nr 3-2-1-17-08⁵², on muuhulgas küsimuse all asjaolu, *millises ulatuses* on kindlustusandjal kindlustusvõtjapoolse riskisuurenduskohustuse rikkumisel üldse võimalik oma kohustuse täitmisest keelduda. Nimelt sätestab kindlustusvõtjapoolse subjektiivse riski võimalikkuse suurendamise puhul VÕS § 445 lg 2 üheselt kindlustusandjale võimaluse vabaneda täitmisest mitte kogumahus, vaid üksnes kindlustusriski võimalikkuse *suurenemise ulatuses*. Mitmed kindlustusandjad⁵³ on aga kindlustuslepingu üldtingimustega reserveerinud endale võimaluse otsustada ühepoolset, kas kindlustusvõtjapoolse VÕS § 444 rikkumise puhul vähendada oma täitmise kohustuse ulatust või täitmisest hoopis keelduda. Eeltoodud RK otsuse punkt 10 ütleb selliste tingimuste kohta aga järgmist: „*Tulenevalt VÕS § 445 lg-st 2 ei anna VÕS § 452 lg 2 p 2 kindlustusandjale õigust kokkuleppe kohaselt mitte maksta kindlustushüvitist täies ulatuses juhul, kui kindlustusvõtja rikub kohustust, mida ta pidi täitma*

⁵⁰ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, Vorbem, Rn 2.

⁵¹ H-P. Schwintowski. Neuerungen im Versicherungsvertragsrecht. Zeitschrift für Rechtspolitik, 2006, H 5, S 139.

⁵² RKTKo 3-2-1-17-08 (09.04.2008) – RT III 2008, 16, 109.

⁵³ Sh Salva üldtingimuste p 12.4, If üldtingimuste p 51, Ergo üldtingimuste § 20 lg 2.

kindlustusandja vastu eesmärgiga vähendada kindlustusrisiki või vältida selle suurenemist, ja rikkumine mõjus kindlustusjuhtumi toimumisele ja kindlustusandja täitmise kohustusele.” Riigikohus lisab samas punktis: „Kuna VÕS § 427 lg 1 järgi on kindlustusvõtja kahjuks VÕS § 452 lg-s 2 sätestatud kõrvalkalduv kokkulepe tühine, siis on tühised üldtingimuste p 23 ja kaskokindlustuse üldtingimuste p 15.8 osas, milles see võimaldab kostjal jätta kindlustushüvitis maksmata täies ulatuses, kui kindlustusvõtja on rikkunud oma kohustust mitte suurendada kindlustusrisiki võimalikkust.” Seega kui kindlustusvõtja on rikkunud oma kohustust mitte suurendada kindlustusrisiki võimalikkust, ei tohiks kindlustusandjatel olla õigust keelduda täies mahus oma kohustuste täitmisest ning sellesisulisi kindlustusandjate üldtingimusi tuleb pidada tühisteks.

Kindlustusleping on leping, mida valitseb ülimalt hea usu põhimõte (nn *uberrima fides*), st kõik ühele lepingupoolele teada olev lepingulise suhte jaoks oluline informatsioon tuleb teatavaks teha ka teisele lepingupoolele.⁵⁴ Reeglina on oluline informatsioon, sh kindlustusrisiki suurenemise fakt, teada kindlustusvõtjale. VÕS § 443 kohustab kindlustusvõtjat riskimuutusest viivitamatult kindlustusandjat teavitama. Tegemist on dispositiivse normiga, mille eesmärgiks on kindlustusandja teavitamine kindlustuslepingut puudutavate asjaolude muutumise kohta, et kindlustusandja saaks võtta seisukoha kindlustuslepingu jätkamise või muutmise suhtes.⁵⁵ Dispositiivselt on pooltel võimalik kokku leppida, et kindlustusvõtja ei pea kindlustusrisiki võimalikkuse suurendamisest teatama.⁵⁶ Selline kokkulepe ei soodusta mingilgi moel kindlustusandjat, seetõttu on ka arusaadav, miks ühegi analüüsitud Eestis tegutseva kindlustusandja üldtingimustest taolist sätet ei leia. Küll aga on enamik kindlustusandjaid⁵⁷ otsustanud omal initsiatiivil loobuda VÕS §-s 443 sätestatud kindlustusvõtjat soosivast teavitamiskohustuse piirangust. Nimelt ei pea seaduse kohaselt kindlustusrisiki võimalikkuse suurenemisest teavitama olukorras, kus suurenemine on põhjustatud *üldiselt teadaolevast asjaolust*, mis ei mõjuta üksnes selle kindlustusvõtja kindlustusrisiki. *Nt on teatud piirkonnas suurenenud varguste arv ning kindlustusvõtja on oma vara kindlustanud muuhulgas ka varguse vastu.*⁵⁸ Kindlustusandjad on aga üldtingimustega kindlustusvõtjate teavitamiskohustuse ulatust laiendanud ning isegi, kui risk suureneb

⁵⁴ C.H.S. Fifoot, M.P. Furmston, A.W.B. Simpson. Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of contract. Oxford: Oxford University Press, c2007, p 372.

⁵⁵ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 443, punkt 1.

⁵⁶ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. (viide 16), § 443, punkt 4.

⁵⁷ Nt Hansa üldtingimuste p 15.2., Seesam üldtingimuste p 15.2., Ergo üldtingimuste p 13.4.1 ja If üldtingimuste p 49.

⁵⁸ J. Lahe. *Op Cit*, lk 57.

üldteada asjaolu tõttu⁵⁹, on kindlustusvõtjal kohustus sellest kindlustusandjat eraldi kirjalikult teavitada. Sellise kohustuse panemine kindlustusvõtjatele on küll mugav kindlustusandja seisukohast, kuid tavainimesest lähtudes ebaõiglane ning ebamõistlik. Nii võib igaüks oma kujutluspildis ette manada piirkonda halvanud elektririkke tõttu „tagajalgadele aetud” kindlustusvõtjaid, kes püüavad viivitamata teavitada kindlustusandjaid suurenenud tulekahju- või vargusohust, mis ometigi peaks mõistlikele kindlustusandjatele ilmselgelt teada olema. Kuigi VÕS § 443 on olemuselt dispositiivne norm, võiks väita, et ülaltoodud tüüptingimust, mis sisuliselt vastandub seaduses sätestatud, tuleb pidada teavituskohustuse kontekstis üht lepingupoolt ebamõistlikult soosivaks ning seetõttu ka VÕS § 42 lõikele 1 viidates tühiseks.

Riigikohus on kaasuses 3-2-1-127-02⁶⁰ leidnud, et büroohoone pööningu ümberehitamine ei ole mitte kindlustusobjekti muutmine, vaid kindlustuslepingu riskiastme muutmine. (Hoone ümberehitamine ei muuda kindlustuslepingut hoone osale sõlmitud lepinguks, kuid võib olla lepingu muutmise, lõpetamise või hüvitise väljamaksmisest keeldumise aluseks.) Kindlustusandja esindaja viibis ümberehitamise ajal mitmel korral hoones ja talle tutvustati tööde käiku. Kuna kindlustusandja oli teadlik riski suurendamisest ning ei soovinud õigeaegselt oma kindlustuslepingust tulenevaid õigusi kasutada, leidis kohus, et tal puudub alus keelduda kahju hüvitamisest. Nimelt puudub VÕS § 445 lg 1 järgi kindlustusandjal võimalus keelduda täitmisest, kui ta oli riski suurendamisest teadlik või pidi sellest teadlik olema. Kindlustusvõtjapoolset riski suurendamist analüüsitakse ka Riigikohtu lahendis nr 3-2-1-131-04⁶¹, kus kindlustusobjektiks olev hotell jäeti elektri ning valveta ja toimus tulekahju. Ringkonnakohus leidis, et objekti valveta jätmisest teatamata jätmine oli riski suurendamine. Riigikohus nõustus ringkonnakohtu seisukohaga.

Veel üheks probleemiks riski suurendamise käsitlemisel on subjektide ring, kellele riski võimalikkuse suurendamise keeld VÕS § 444 kohaselt laieneb. Nimelt keelab nimetatud paragrahv kindlustusvõtjal lubada riski suurendamist ka isikute poolt, kelle eest ta *vastutab*. VÕS § 444 kommentaaride kohaselt⁶² ei tohiks sõna „vastutab” mõista kitsalt – tegelikult ei tohi kindlustusvõtja lubada kindlustusriski suurendamist isikute poolt, kelle käitumist ta saab mõjutada. Kindlustusandjad on aga varmad kindlustusvõtja vastutusaluste isikute ringi

⁵⁹ Näide Eesti kindlustusandjate tüüpilisest üldtingimusest: „Kindlustuslepingu kehtivuse ajal peab kindlustusvõtja viivitamatult ja kirjalikult kindlustusandjat teavitama kindlustusriski võimalikkuse suurendamisest, sh ka juhul, kui kindlustusriski suurenemise põhjustas üldteada asjaolu, mis mõjutab ka teiste kindlustusvõtjate kindlustusriski.”(Ergo üldtingimuste p 13.4.1)

⁶⁰ RKTko 3-2-1-127-02 (20.11.2002) – RT III 2002, 34, 372.

⁶¹ RKTko 3-2-1-131-04 (17.11.2004) – RT III 2004, 33, 349.

⁶² J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 444, p 3.

laiendama kindlustusvõtjatele tavaisiku seisukohalt objektiivselt tundmatute x-persoonideni. Kuivõrd ulatub kindlustusandja mõju nt isikutele, kellele kindlustatud vara seaduslik valdaja (mitte kindlustusvõtja ega kindlustatu) on vabatahtlikult valduse üle andnud või kes kasutavad kindlustatud vara eelnimetatud isiku nõusolekul või heakskiidul? (*Nt on kindlustatud varaks üürikorter, milles elav üürnik lubab korterit nädalavahetusel kasutada oma külalistel*). Näiteid sellisest üliläia vastutuse kohaldamisest leidub mitmete Eesti kindlustusandjate üldtingimustes.⁶³ Kuivõrd reeglina peab kindlustusvõtja kindlustuslepingu üldtingimustest tulenevalt tema „vastutuse all” olevatele isikutele ka kindlustuslepingust tulenevaid õigusi selgitama, tekib sellega seoses selge vastuolu – kuidas on võimalik selgitada kohustusi isikutele, kelle üle kindlustusvõtja tegelikult mingit reaalselt kontrolli ei oma? Autor on arvamusel, et kindlustusvõtja poolt mõjutatavate isikute ringi tuleb siiski vaadelda mõistliku isiku seisukohalt ning hinnata igal konkreetsel üksikjuhul eraldi, mil määral oli kindlustusvõtja tegelikult võimeline konkreetse isiku käitumist mõjutama.

Isik, kelle eest kindlustusvõtja vastutab, on Saksamaa kõrgema kohtu seisukoha järgi inimene, keda kindlustusvõtja usaldab kindlustusrisi valitsema.⁶⁴ Nimetatud isiku käitumine võrdsustatakse kindlustusvõtja käitumisega. Saksa kohus on täpsustanud, et kindlustatud ese peab olema jäetud selle isiku täieliku hoole alla ning kolmas isik peab olema teadlik kohustusest järgida kindlustussuhtest tulenevaid reegleid. Ei piisa üksnes sellest kui kindlustatud asi jäetakse lihtsalt faktiliselt kolmanda isiku kasutada. Nende kitsaste kriteeriumite tõttu on Saksamaal kolmanda isiku käitumise eest vastutamise juhud harvad. Saksamaa varasemates kohtuotsustes avaldatud arvamused, mille järgi abikaasad, elukaaslased ja üürnikud olid automaatselt kindlustusvõtja vastutusalused isik, on nüüdseks kõrvale jäetud. Küll võib kindlustusvõtja vastutust kolmanda isiku käitumise eest jaatada juhtudel, kui kindlustusvõtja on nn näilik lepingupartner ja kindlustusmakseid tasub ning kindlustusrisi valitsebki tegelikult kolmas isik.⁶⁵

Omaette küsimusi tekitab VÕS § 447 lõikest 2 tulenev nõue, et kindlustusvõtjapoolne riski võimalikkuse suurendamine peab olema oluline. Üldiselt on võimalik tüüptingimustes sätestada, milliste kriteeriumite alusel saab kindlustusrisi suurenemise olulisuse üle otsustada, teine võimalus või lisavariant olulisuse hindamisel on lähtumine mõistliku

⁶³ Sh Salva üldtingimuste p 6, Seesam üldtingimuste p 9.1., Ergo üldtingimuste p 11.1 ja If üldtingimuste p-d 27.3-27.4.

⁶⁴ Saksa Ülemkohtu (BGH) 27.01.1999.a. otsus (Lähemalt: BGH 21.1.1999 – IV ZR 315/97 = NJW-RR 1999, 900).

⁶⁵ H-J. Bunte. *Op cit*, S 257.

lepingupoole seisukohast. Igal juhul on küsimus hinnanguline.⁶⁶ Vastavalt PEICLi artiklile 4:201 peaks see, mida lepingupooled peavad oluliseks riski suurendamiseks, olema täpsustatud pooltevahelises kindlustuslepingus. (Sarnane reegel on ka VÕS § 535 lõikes 1, kuid see puudutab hetkel üksnes elukindlustust.) Reeglina ei soovi Eesti kindlustusandjad end kindlustusriski olulisuse piiritlemisega siduda, mistõttu ei leidu nende üldtingimustes üheselt sõnastatud sätteid, mis annaksid aimu, mida võiks kindlustusandjate arvates pidada oluliseks kindlustusriski suurendamiseks. Küll on mõned kindlustusandjad üldtingimustes sätestanud, mida peetakse kindlustusobjekti oluliseks muutmiseks⁶⁷. Samas leidub üldtingimustes sätteid, mis defineerivad üldsõnaliselt, kus kindlustusandja jaoks oluliste asjaoludega tutvuda saab (iseasi on see, kui efektiivne selline säte on – autor)⁶⁸ Saksa professor M. Wandt on arvamisel, et olulisi asjaolusid peab olema muudetud nii palju, et täitmisnõue kindlustusandja vastu on muutunud tõenäolisemaks kui kindlustuslepingu sõlmimisel. Veel lisab ta, et kindlustusandjad peaksid olulisuse üle otsustamisel hindama, kas nad oleksid muutunud tingimusi arvestades üldse kindlustuslepingu sõlminud või oleksid selle sõlminud märksa kõrgema kindlustuspreemiaga.⁶⁹ Autor on samuti arvamisel, et riski tõusu osas peaks olulise suurenemisega olema tegemist üksnes juhul, kui sellega kaasneks hüpoteetiliselt kindlustusmakse märkimisväärne suurenemine kindlustusvõtja jaoks.

Autori nendib, et ilmselt tegelikkusest ei saagi konkreetselt sõnastada, mida pidada üleüldiselt oluliseks riski suurendamiseks. Olulisuse puhul on tegemist siiski subjektiivse kategooriaga, mis igal konkreetsel juhul evib erinevat mõõtu, kuid sellest hoolimata peaks riski suurenemise olulisuse üle otsustamisel lähtuma mõistliku lepingupoole mitte üksnes kindlustusandja arusaamadest. Samas võiks kindlustusvõtja olukorra lihtsustamiseks kindlustuslepingus või üldtingimustes olla mingigi ülevaade potentsiaalsetest riski oluliselt suurendavatest faktoritest. Sisuliselt võib hetkel esineda situatsioone, kus kindlustusvõtjad kaotavad võimaluse saada kindlustushüvitist täies mahus, kuna neil pole ka oma parima teadmise juures aimu, et nende argielus toimunu võib kindlustusandjatele tähendada olulise tähtsusega kindlustusriski suurenemist, millest tulnuks neid viivitamata teavitada.

⁶⁶ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 447, p 3.2.

⁶⁷ Salva üldtingimuste p-d 8.5-8.7., If üldtingimuste p-d 35-37.

⁶⁸ Nt „Olulised asjaolud on nimetatud toote kindlustustingimustes, kindlustusavaldusel või poliisil” (Hansa üldtingimuste p 10.2). Sarnased on Seesam üldtingimuste p 11.2. ja Ergo üldtingimuste p 13.3.

⁶⁹ H. Engelbert, W.E. Halm, F. Krahe. *Op cit*, S 93.

Common law lähenemise kohaselt peavad kindlustusandjad end ise kaitsma riski suurenemise eest ning seadlusandluse funktsiooniks on kindlustusvõtjatele põhilise kaitse tagamine.⁷⁰ Näiteks Suurbritannias peavad kindlustusandjad riski suurenemise võimalusega arvestama juba kindlustuslepingut sõlmides, st kõik riski võimalikkuse potentsiaalsed suurenemised tuleb arvestada kindlustusmakse sisse. Lepingu kehtivuse ajal ei pea kindlustusvõtjad riski suurenemisest kindlustusandjat teavitama, välja arvatud, kui selline säte on kirjas kindlustuslepingus. Samas on kohtud varmad tõlgendama taolisi üldtingimuste sätteid just kindlustusvõtjate kasuks. Seda põhjendatakse kindlustuslepingute võrdlemisi lühiajalise kehtivusega võrrelduna Mandri-Euroopa süsteemiga ning vajadusega pakkuda kindlustusvõtjatele kindlust, et kindlustusmakse on kindlustuslepingu lõppedes sama, mis sõlmimisel.⁷¹ Paraku peavad eelnevale vastukaaluks Suurbritannia kindlustusvõtjad kindlustuslepingu kehtivuse perioodil järgima rangelt kindlustuslepingus sätestatud lepingu tagamise kohustusi (nn *warranties*), mille rikkumisel on kindlustusandjal õigus leping lõpetada kindlustusvõtjale tekkinud kahju hüvitamata.⁷² Samas on viimasel ajal Suurbritannia õigusteadlaste poolt tehtud ka ettepanekuid, et nn *warranty*'dest tuleks Inglise õigussüsteemis üldse loobuda.⁷³

Kokkuvõtlikult tuleb nentida, et VÕS-s on seatud esiplaanile lähtuda just kindlustusriski suurenemise olulisusest ning mõjust kindlustusjuhtumile ning tähelepanuta on jäänud kindlustusvõtja käitumine kui omaette oluline faktor riski võimalikkuse suurenemisel. Autori arvates võiks ka Eestis olla kindlustusvõtja süüaste rikkumise toimepanekul saabuva tagajärje määramisel oluline. Ei ole õiglane, kui ühesuguse karmusega suhtutakse nii kohustust tahtlikult rikkunud kindlustusvõtjasse kui kergelt hooletusse või koguni süütusse kindlustusvõtjasse. Kindlustusvõtjate huvide paremaks kaitseks võiks eristada kindlustusvõtjaid, kes rikuvad peatükis nimetatud kohustusi tahtlikult nendest, kelle käitumine ei ole tahtlusest hõlmatud. Eelduseks võiks olla, et rikkumine oli tahlik või raskelt hooletu, kuid kindlustusvõtjal lasuks koormis tõendada vastupidist. Kui kindlustusvõtja on rikkunud oma kohustust mitte suurendada kindlustusriski võimalikkust, ei tohiks kindlustusandjatel olla õigust keelduda täies mahus oma kohustuste täitmisest ning sellesisulisi kindlustusandjate üldtingimusi tuleb pidada tühisteks. Kohustus teavitada

⁷⁰ H. Cousy. The Principles of European Insurance-the duty of disclosure and aggravation of risk. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 131.

⁷¹ M. Clarke. *Op cit*, pp 162-163.

⁷² G. Rühl. Common law, Civil law and Single European market for insurances. International and Comparative Law Quarterly, October 2006, Vol 55, No 4, p 900.

⁷³ J. Lowry, R. Merkin. Reconstructing Insurance Law: The Law Commissions' Consultation Paper. Modern Law Review, Vol 71, No 1, January 2008, p 109.

kindlustusandjat kirjalikult ka üldteada asjaoludest on küll mugav kindlustusandja seisukohast, kuid tavainimesest lähtudes ebaõiglane ning lepingupoolte huvide tasakaalustatust arvestades ka ebamõistlik. Kindlustusvõtja poolt mõjutatavate isikute ringi tuleb siiski vaadelda mõistliku isiku seisukohalt ning hinnata igal konkreetsel üksikjuhul eraldi, mil määral oli kindlustusvõtja ka tegelikult võimeline konkreetse isiku käitumist mõjutama. Kindlustusriski tõusu osas peaks olulise suurenemisega olema tegemist üksnes juhul, kui sellega kaasneks hüpoteetiliselt kindlustusmakse märkimisväärne suurenemine kindlustusvõtja jaoks, samuti peaks riski suurenemise olulisuse üle otsustamisel lähtuma mõistliku lepingupoolte mitte üksnes kindlustusandja arusaamadest.

2.2. Kindlustusjuhtumiga kaasnevad kohustused

Kindlustusjuhtumi toimumise korral on kindlustusvõtja esmaseks ülesandeks VÕS § 448 lg 1 kohaselt sellest viivitamata kindlustusandjat *teavitada*. Samuti lasub kindlustusvõtjal pärast kindlustusjuhtumi toimumist seadusest tulenev *kaasaaitamiskohustus*. See tähendab, et kindlustusandja võib nõuda temalt oma täitmiskohustuse kindlakstegemiseks vajalikku teavet ja tõendeid. Tõendite nõudmisel tuleb kindlustusandjal aga lähtuda mõistlikkuse põhimõttest (VÕS § 448 lg 2). Kui kindlustusvõtja teavitamiskohustust ja kaasaaitamiskohustust rikub ning kindlustusandjal tekib seetõttu *kahju*, võib kindlustusandja oma täitmise kohustust kahju ulatuses vähendada (VÕS § 449 lg 1). Kui kindlustusandja rikub eelnimetatud kohustusi tahtlikult, on tagajärjeks kindlustusandja vabanemine täitmise kohustusest (VÕS § 449 lg 2).

VÕS-i § 448 kommentaaris pole kirjeldatud, kuidas tuleb sisustada mõistet „viivitamatu teavitamine kindlustusjuhtumist“. M.Clarke on näiteks seisukohal, et kui lepingutingimuses nõuatakse kohustuse täitmist „viivitamatult“ või „esimesel võimalusel“, siis tuleb neid sõnu tõlgendada mitte grammatiliselt, vaid mõistlikult, soosides kohustuse täitjat, st kohustus tuleb täita mõistliku aja jooksul.⁷⁴ PEICLi artikkel 6:101 punkt 2 näeb ette, et kindlustusjuhtumist teavitamine peab toimuma „liigse viivitamiseta“ ja kui kindlustusjuhtumist teavitamiseks on ette nähtud teatud periood, siis see ei tohi olla lühem kui 5 päeva. Eesti kindlustusseltsid nõuavad oma tüüptingimustes kindlustusvõtjatelt siiski ka valdavalt viivitamata teavitamist.⁷⁵ Seesami (üldtingimuste p 17.2) ja Hansa (üldtingimuste p 17.2) lepingupartnerid peavad teatama kindlustusjuhtumist viivitamata, kuid mitte hiljem kui 3 kuu möödumisel sündmuse

⁷⁴ M.Clarke. *Op cit*, p 216.

⁷⁵ Nt Salva üldtingimuste p 14.2. ja If üldtingimuste p 58.

toimumisest või sellest teadasaamisest. Ergo üldtingimustes ei ole aga näiteks üldse sätestatud, millal kindlustusvõtja peaks kindlustusjuhtumist teavitama. Autori seisukoht on, et viivitamatu tegutsemise nõudmisel tuleb lähtuda siiski mõistlikkuse põhimõttest – näitena võiks tuua olukorra, kus kindlustusvõtja on kindlustanud oma maja tulekahju vastu, kuid saab sama sündmuse toimumisel tugeva tervisekahjustuse, mis röövib temalt mitmeks kuuks teadvuse. Arusaadavalt ei saa sellisel juhul kindlustusandja oodata kindlustusvõtjalt viivitamatut teavitamist kindlustusjuhtumist.

Riigikohtu kaasuses nr 3-2-1-56-01⁷⁶ jättis kindlustusvõtja hooletusest teatamata kindlustatud metsaveokäru vargusest (samal ajal teatas ta samal ajal kindlustatud traktori vargusest). Kuivõrd kindlustusandja tüüpitingimused nägid teavitamata jätmise korral olenemata kindlustusvõtja süüist tagajärjena ette täitmiskohustusest vabanemise ning kindlustusseadus ei sätestanud rangemat reeglit, siis soosis lõppotsus kindlustusandjat. Kui kaasus lahendada VÕS § 449 lõikele 2 tuginedes, peaks lõpplahendus tõenäoliselt soosima kindlustusvõtjat, kuivõrd täitmiskohustusest vabanemise eelduseks on vaid kindlustusvõtja tahtlus. Hoolimata seaduses sisalduvast tahtluse nõudest, on mõned kindlustusandjaid sellest siiski oma üldtingimustes mööda vaadanud. Näiteks reserveerib If üldtingimuste punktis 73 endale võimaluse keelduda täitmisest, kui kindlustusvõtja on rikkunud kindlustuslepingust tulenevat kohustust (sh tõendite esitamise kohustust ja teavitamiskohustust) ning tagajärgede osas pole oluline, kas rikkumine oli süüline või mittesüüline. Analoogne tüüpitingimus on Salva üldtingimuste p 15.8. Täitmiskohustusest täielikuks vabanemiseks seaduslikult nõutava eeldusena on kindlustusvõtja süülisus, täpsemalt tahtlus, kindlustusjuhtumijärgse rikkumise puhul ära märgitud näiteks Seesami üldtingimuste punkti 20.1. alapunktis 4 ning Hansa üldtingimuste punktis 20.1.4. Seega tuleb nentida, et If-i ja Salva puhul on kõrvalekalle seadusest nõutavast märgatav – kuigi seadus nõuab täitmiskohustusest täielikuks vabanemiseks teavitamis- ning tõendite esitamise kohustuste rikkumisel tahtlust, siis nimetatud kindlustusseltside jaoks pole kindlustusvõtja käitumise raskus üldtingimuste kohaselt tagajärje saabumise osas oluline.

Kindlustusjuhtumist teavitamis- ja tõendite esitamise kohustust kindlustusvõtjaga võrdsustatud isiku puhul puudutab Riigikohtu lahend nr 3-2-1-88-04⁷⁷, milles varastatud juhiloaga rendiauto juht põgenes pärast liiklusõnnetust sündmuskohalt. Riigikohus leidis, et kui kindlustusvõtja on andnud seadusliku valduse üle kolmandale isikule ja see isik lahku sündmuskohalt, vabaneb kindlustusandja täitmise kohustusest, eelkõige seetõttu, et

⁷⁶ RKTko 3-2-1-56-01(10.04.2001) – RT III 2001, 13, 137.

⁷⁷ RKTko 3-2-1-88-04 (13.09.2004) – RT III 2004, 23, 255.

kindlustusandjal ei ole võimalik saada lepingu täitmise kohustuse kindlakstegemiseks vajalikku teavet (nt tuvastada joovet ja juhiloa olemasolu), st rikutud on VÕS § 448 lg-t 2 ja § 449 lg-t 2. Kolmanda isiku valdus loetakse seaduslikuks ka juhul kui kolmas isik on saanud asja valduse pettuse teel (esitades auto rendileandjale võltsitud juhiloa). Seega peaksid kindlustusvõtjad olema väga hoolikad, kui annavad oma auto valduse üle kolmandale isikule, sest ülalnimetatud kohustused laienevad ka neile.

Kui kindlustusjuhtumist teavitamisel peab initsiatiiv mõistetavalt tulema kindlustusvõtja poolt, siis kindlustusandjapoolse täitmiskohustuse ulatuse kindlakstegemisel peab teabe ja tõendite kogumise initsiatiivi üles näitama kindlustusandja. Kindlustusandjate üldpõhimõtte võib sõnastada järgnevalt – mida suurem on kindlustusvõtjate poolt nõutav kindlustushüvitus, seda väiksem on kindlustusandjate usaldus ning seda rohkem nõutakse kindlustusvõtjalt tõendite esitamist.⁷⁸

Kindlustusandja huvi on, et pärast kindlustusjuhtumi toimumist säiliks kõik tõendid, et tal oleks õige ülevaade täpsest kahjust. Kui kahjunõue on väga suur, peab kindlustusandjal samuti olema aega, tegemaks vajalikke samme, et kindlustussummad saaksid õigeaegselt makstud.⁷⁹ Kahju võib kindlustusandjal tekkida nt olukorras, kus kindlustusvõtja kohustuse rikkumise tagajärjeks on see, et kindlustusjuhtumi toime pannud kolmandaid isikuid ei õnnestu tuvastada, mistõttu kindlustusandjal puudub võimalus tagasinõude esitamiseks.⁸⁰ Sellise näitega seoses tekib autori arvates probleem – kui kindlustusandja ei saa kahju tekitaja vastu tagasinõuet esitada, siis sisuliselt, tuginedes VÕS § 492 lõikele 1 võib ta kindlustusvõtja ees ikkagi vabaneda täitmise kohustusest sajabrotsendiliselt, kuivõrd seaduse järgi läheb kahjuhüvitise nõue kolmanda isiku vastu kindlustusandjale üle kogu hüvitatava kahju ulatuses. Seega võrduks kindlustusandjale tekkinud kahju väljamakstava kahjuhüvitise suurusega, mida ta enam kolmandalt isikult regressi korras nõuda ei saa. Antud lahendus oleks aga autori meelest ebaõiglane olukorras, kus kindlustusvõtja teavituskohustuse rikkumine on olnud kergelt hooletu või koguni süütu. Kui kahjuhüvitis väheneb sajabrotsendiliselt, siis ei oleks VÕS § 449 lõigete vahel tagajärgede osas põhimõtteliselt mittemingisugust erinevust. Tuleks jaatada, et õigluse seisukohast peaks ka kindlustusvõtja käitumisel kui sellisel olema taolistes olukordades tagajärgede määramisel oma roll.

⁷⁸ M. Clarke. *Op cit*, p 198.

⁷⁹ M. Clarke. *Op cit*, p 216.

⁸⁰ J. Lahe. *Op cit*, lk 70-71.

Üldiselt ei sätesta ükski autori poolt analüüsitud kindlustusandja oma kindlustuse üldtingimustes täpselt, milliste tõendite esitamist nad kindlustusvõtjalt ootavad. Küll on Hansa (üldtingimuste p 17.8) ja Seesam (üldtingimuste p 17.8) ära märkinud, et esitatavate dokumentide näidisloetelu leiab kindlustusliigi tingimustes või eraldi dokumendina.

Suurbritannias võib kindlustusandja piltlikult öeldes istuda käed rüpes ning nõuda kindlustusvõtjalt oma kahjuhüvitise nõude igakülgset põhendamist, sealjuures nõuda kõikvõimalikke tõendite esitamist. Näiteks on üks Briti kindlustusandja nõudnud, et kindlustusvõtja tõendaks kõigi väidetava 147 CD plaadi varguseeelse olemasolu ostudokumentidega.⁸¹ Võrdlusena võib välja tuua, et analoogne kaasus on arutlusel olnud ka Riigikohtus, kus kindlustusandja nõudis kindlustushüvitise väljamaksmise eeldusena kindlustatud vara soetamisdokumentide esitamist.⁸² Riigikohus leidis, viidates VÕS § 448 lõikele 2, et vähem väärtuslike asjade olemasolu kohta (nt DVD-plaadid) soetamisdokumentide säilitamist ei saa mõistlikult inimeselt tavajuhul oodata.

Erinevalt Eestist ei ole näiteks Saksamaal kindlustusvõtja ülaltoodud kohustuste rikkumise tagajärjed seaduse tasandil reguleeritud. Saksamaal oleneb kõik kindlustusandja ja kindlustusvõtja kokkulepetest ning reeglina on rikkumise õiguslikud tagajärjed kirjas kindlustusandja poolt kehtestatud tüüptingimustes. Enamasti näevad Saksa kindlustusandjad kindlustusvõtjapoolse teabekohustuse rikkumise puhul samuti ette vabanemise täitmise kohustusest või kindlustusandja täitmiskohustuse osalise vähendamise. Uus VVG annab aga §-s 28 juhtnõõrid, millistel tingimustel kindlustusandjad oma õigust täitmiskohustusest vabaneda kasutada saavad. Mis puudutab täitmisest täielikku vabanemist, on tagajärg sarnane Eestiga – kindlustusvõtja peab olema oma teavitamis- või tõendite esitamise kohustust rikkunud tahtlikult (VVG § 28 lg 2). Eraldi mainimist väärib asjaolu, et tõendite esitamise kohustuse rikkumise puhul saab kindlustusandja täitmisest keeldumise või osalise täitmise õigust kasutada üksnes juhul, kui ta on sellisest õiguslikust tagajärjest kindlustusvõtjat varasemalt eraldi *kirjalikult teavitanud*. Samas kindlustusjuhtumist teavitamise kohustuse rikkumise puhul selline eeldus ei kehti.⁸³

Saksamaa uue VVG § 32 järgi ei saa kokkuleppega kindlustusvõtja kahjuks kõrvale kalduda sättest, mis õigustab kindlustusandjat kindlustusvõtjalt nõudma üksnes mõistlikult oodatavaid tõendeid. Samal seisukohal ollakse ka VÕS § 448 lg 2 lause 2 kommentaaris, kus

⁸¹ M. Clarke. *Op cit*, p 198.

⁸² RKTko 3-2-1-106-07 (28.11.2007) – RT III 2007, 44, 353.

⁸³ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, § 1, Rn 339.

põhjendatakse keeldu sätte olemusega.⁸⁴ Samas leiab autor, et nimetatud sätte olemust või eesmärki on selgitatud küllaltki ühekülgsest – lühidalt on VÕS kommentaaris § 448 eesmärki kirjeldatud kui kindlustusandja õigust saada teada kindlustusjuhtumist. Autor on arvamisel, et sealjuures võiks siiski viidata ka kindlustusvõtja õigusele olla lepingulises suhtes mõistlikult tegutseva kindlustusandjaga. Sellest arvamusest johtuvalt on autor seisukohal, et kindlustusvõtjate õigusliku positsiooni tugevdamiseks võiks täiendada VÕS § 427 lõikes 1 sätestatud tühiste kokkulepete nimekirja sättega, mis keelaks üheselt § 448 lg 2 lauses 2 reguleeritust kokkuleppega kindlustusvõtja kahjuks kõrvale kalduda.

VÕS § 449 peamise allika, Šveitsi VVG⁸⁵ § 38 kohaselt on kindlustusandja täitmiskohustuse vähendamise eelduseks temale tekkinud kahju võrra kindlustusvõtja süüline teavitamiskohustuse rikkumine. Eestis jällegi ei oma kindlustusvõtja käitumise raskus kindlustusvõtjapoolsel hilisel teavitamisel hüvitise vähendamise osas rolli – ühtviisi koheldakse teavitamiskohustust nii süüliselt kui mittesüüliselt rikkunud kindlustusvõtjaid. Eesti kindlustusvõtja võib pärast kindlustusjuhtumit järgida käibes vajalikku hoolt või olla selle järgimises äärmiselt hooletu, ikkagi on kindlustusandjal seaduslik õigus temale vähimagi kahju tekkimisel kahjuhüvitist vähendada. Seega erinevalt Eestist on Šveitsis lisaks kohustuse rikkumisele ning kindlustusandjapoolse kahju tekkimisele täitmiskohustuse vähendamise eelduseks ka kindlustusvõtja süülisus.

Märkimist väärib veel asjaolu, et Šveitsi VVG §-s 38 sätestatud tagajärjed on ette nähtud üksnes juhul, kui kindlustusvõtja rikub kindlustusjuhtumijärgset teavitamiskohustust. See tähendab, et antud paragrahv Šveitsi seaduses ei näe ette tagajärgi kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele kaasaaitamiskohustuse (sh teabe hankimise ning tõendite esitamise kohustus) rikkumise puhuks. Kaasaaitamiskohustuse rikkumise puhul järgneb kindlustusvõtjale ebameeldiv tagajärg kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise näol Šveitsi VVG § 40 kohaselt vaid juhul, kui kindlustusvõtja eesmärk oli tõendeid varjates või valetades kindlustusandjat petta. Seega pööratakse kindlustusjuhtumist teavitamisel Šveitsi õiguses rohkem tähelepanu kindlustusvõtja käitumisele kui sellisele, jättes seejuures tagaplaanile kindlustusandja huvid. Eestiga sarnane reegel, mis eeldab, et nõude maksmapanekuks ei tohi kindlustusvõtja hiline teavitamine kindlustusjuhtumist põhjustada kindlustusandjale kahju, kehtib aga veel näiteks Austraalias, Prantsusmaal ja Belgias.⁸⁶

⁸⁴ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 448, p 4.

⁸⁵ Schweizerische Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag vom 2. April 1908 (Stand am 1. Januar 2009). Erreichbar: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/221.229.1.de.pdf>, am 2 April, 2009.

⁸⁶ M. Clarke. *Op cit*, p 217.

Sarnaselt VÕS regulatsioonile, annab teavitamiskohustuse rikkumise puhul PEICLi artikli 6:101 punkt 3 kindlustusandjale võimaluse oma kohustuse täitmist temale viivitamisega tekitatud kahju võrra vähendada. Kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele kaasaaitamiskohustuse ning tõendite esitamise kohustuse rikkumise puhul võib PEICLi artikli 6:102 kohaselt kindlustusandja samuti temale tekkinud kahju võrra hüvitist vähendada. Juhul kui kindlustusvõtja rikkus kaasaaitamiskohustust tahtlikult või raske hooletuse tõttu, olles teadlik, et sellega võib kindlustusandjale kahju tekkida, vabaneb kindlustusandja oma täitmise kohustusest (PEICL art 6:102 p 3). Seega oleks PEICLi regulatsioon suhteliselt sarnane Eesti VÕS-le.

Kokkuvõtlikult – autor ei pea eriti õiglaseks ja lepingupoolte huvisid võrdselt silmas pidavaks olukorda, kus kindlustusvõtja peab kindlustusjuhtumist teavitama viivitama ja aitama kõigiti kaasa kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele, samas kui kindlustusandjal puudub seadusest tulenev kohustus lõpetada kahju kindlakstegemise toimingud teatud tähtaja jooksul (vt ka käesoleva töö peatükk 1.1.). Samuti ei ole kindlustusvõtja suhtes aus kindlustushüvitise vähendamine juhul, kui kindlustusvõtja järgib kindlustusjuhtumi kindlakstegemisel käibes vajalikku hoolt, kuid kindlustusandjal tekib sellest hoolimata rikkumise tagajärjel kahju ning tal on õigus hüvitist vähendada. Lisaks näevad mõned Eesti kindlustusseltsid ette täieliku täitmiskohustusest vabanemise ka sellise kindlustusjuhtumijärgse kindlustusvõtja rikkumise puhuks, mis polnud tahtlik. Autori arvates võib esineda olukordi, kus pole aga vahet, kas kindlustusandja vähendab temale tekkinud kahju võrra täitmise kohustust või vabaneb sellest täies ulatuses, kuivõrd täitmiskohustuse vähendamine võib olla ikkagi sajaprotsendiline. Seega võib väita, et kindlustusjuhtumi kindlakstegemist silmas pidades, soosivad lepingulised õigused ja kohustused (v.a mõistlikkuse põhimõtte tõendite esitamisel) selgelt kindlustusandjat.

2.3. Kindlustusvõtja nõuete aegumine

VÕS § 475 lg 1 sätestab ülddiselt kindlustuslepingutest tulenevate nõuete aegumistähtjaks kolm aastat alates kalendriaasta lõpust, mil nõue muutub sissenõutavaks. Seega lähtutakse ka kindlustuslepingute puhul TsÜS⁸⁷ § 146 lõikes 1 sätestatud üldisest aegumistähtjast. Erireeglilik on VÕS § 475 lg 3, millega sätestatakse kindlustusvõtja nõudeõiguse lõppemine

⁸⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27. märts 2002. – RT I 2002, 35, 216; RT I 2008, 59, 330.

juhul kui kindlustusandja teatab, et keeldub kindlustushüvitise maksmisest. Sellisel juhul on kindlustusvõtjal õigus esitada hagi ühe aasta jooksul alates kindlustusandjapoolse täitmisest keeldumise otsuse kättesaamisest. Kui ta seda ei tee, vabaneb kindlustusandja jäädavalt oma täitmise kohustusest. Vabanemise täiendavaks eelduseks on kindlustusandja kohustus märkida keeldumisotsuses ka kindlustusvõtja nõudeõiguse õigeaegse kasutamata jätmise õiguslikud tagajärjed.

Nagu on märgitud ka VÕS § 475 lg 3 kommentaarides, teenib see säte selgelt kindlustusandja huve – käsitletav regulatsioon loob kindlustusandja jaoks õiguskindla olukorra, kus kindlustusandja peab tema vastu hagi esitamisega arvestama vaid ühe aasta jooksul pärast temapoolse nõude rahuldamata jätmise otsuse tegemist (täpsemalt öeldes kindlustusvõtja poolt selle otsuse kättesaamisest).⁸⁸ Vastava sätte sõna-sõnalist sisselülitamist oma tüüptingimustesse on pidanud vajalikuks ka näiteks Hansa (üldtingimuste p 22.2.), Seesam (üldtingimuste p 22.2) ja Ergo (üldtingimuste p 24.2.). Sisuliselt on tegemist õigust lõpetava tähtajaga. Kindlustusandjale annab see õiguse ühepoolset määrata tähtaja, mille lõppemisel võetakse kindlustusvõtjalt nõudeõigus täies mahus, isegi, kui see nõue oleks tegelikult õiguslikult põhjendatud.⁸⁹

Saksa õiguskirjanduses on avaldatud arvamust, et selline nõude esitamise tähtaja sätestamine on teise lepingupartneri ehk siis kindlustusvõtja survestamine. Nõutud tähtaja möödumisel on kindlustusandjal seaduslik alus oma täitmisest keelduda, sõltumata sellest, kas kindlustusandja esialgne keeldumise otsus ka objektiivselt ning õiguslikult põhjendatud oli. Regulatsiooni eesmärgina on varasemalt märgitud – anda lihtne põhjendus kindlustusandjapoolsele täitmisest keeldumisele. Saksa õigusteadlaste H. Prüttingu ning F. Krahe sõnutsi on Saksa kõrgem kohus analüüsitanud sätet kirjeldanud ka kui „relva” kindlustusvõtja vastu. Saksamaal domineeriva arusaama kohaselt oli selline reegel selgelt üht lepingupoolt soosiv ning ebaõiglane ja seetõttu leiti, et regulatsioonil puudub edasine vajadus ning see säte kuulutati kehtetuks.⁹⁰

Šveitsi VVG art 46 keelab kokkulepped, mis kitsendavad aegumistähtaega kindlustusandja kasuks. Nagu eelnevalt mainitud, on ka Saksamaa vana VVG § 12 lg 3, mis on ühtlasi VÕS § 475 lõike 3 allikaks, käesolevaks hetkeks kehtetuks tunnistatud. Soome kindlustuslepinguseaduse artikkel 74 näeb ette üldise 3-aastase nõuete aegumise tähtaja, mille

⁸⁸ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 475, p 3.3.

⁸⁹ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, § 1, Rn 352.

⁹⁰ H. Engelbert, W.E. Halm, F. Krahe. *Op cit*, S 126.

kulgemine algab kindlustusandja otsuse kättesaamisest. Üldine kolmeaastane aegumistähtaeg kehtib ka Suurbritannias.⁹¹ PEICL sätestab artiklis 7:102 kindlustusvõtjale nõudeõiguse kindlustuslepingust tulenevate hüvitiste saamiseks tähtajaga 3 aastat alates kindlustusandja poolt otsuse tegemisest või otsuse tegemapidamisest, seega erineks PEICLis sätestatud suuresti VÕS § 475 lg 3 regulatsioonist. Samas kitsendab PEICL hoopis kindlustusandja nõudeõiguse tähtaega – nimelt aegub PEICL artili 7:101 kohaselt kindlustusmakse tasumise nõue ühe aasta möödumisel selle sissenõutavusest. Eeltoodud õigusallikatele tuginedes julgeks autor välja pakkuda, et ehk peaks ka Eestis kaaluma VÕS § 475 lg 3 kehtetuks tunnistamist. Autor leiab, et selline erireegli kehtestamine kindlustusandjatele võib küll õiguskindluse põhimõtet silmas pidades soosida kindlustusandja huve, kuid võrdse kohtlemise printsiipi arvestades võiks kõikidele kindlustuslepingust tulenevatele nõuetele kehtida siiski ühtne aegumistähtaeg.

Mainimist väärrib asjaolu, et juhul kui VÕS § 475 lõiget 3 kui kindlustusandjat soosivat erireeglit seaduses ei oleks, tuleks sellesisulistele kindlustusandja tüüptingimustele kohaldada VÕS §-s 42 sätestatud. Nimelt on viimatisutatud paragrahvi lõikes 3 tühiste tüüptingimuste loetelus säte, mis keelaks aegumistähtaaja lühendamise kindlustusandja kasuks. VÕS § 42 lg 3 punkt 9, mille kohaselt on tühine tüüptingimus, millega muuhulgas nähakse kindlustusvõtjale ette ebamõistlikult lühike tähtaeg nõude esitamiseks, sealhulgas määratakse ebamõistlikult lühike lepingust või seadusest tuleneva nõude aegumistähtaeg. Kuivõrd seadusest tuleneva lepingulise nõude üldine aegumistähtaeg on 3 aastat, tuleks ilmselt pidada ebamõistlikuks sätestada kindlustusandja tüüptingimustes sellest kolm korda lühem tähtaeg. Samuti võiks tähelepanu juhtida ka VÕS § 42 lõikest 1 tuletatavale lepingupoolte huvide üldise tasakaalu nõudele – kindlustusandja vabanemine täitmise kohustusest on kahtlemata õiguslik tagajärg, mis puudutab kindlustusvõtja huvisid kõige rängemalt. Seetõttu peaks sellist tagajärge rakendama üksnes erandlikel juhtudel, olukordades, kus kindlustusvõtja on tahtlikult või raske hooletuse tõttu rikkunud oma kohustusi, mis omakorda on otseselt mõjutanud kindlustusjuhtumi ulatust või kindlakstegemist. VÕS § 475 lõikes 3 sätestatu omab autori arvates pigem karistuslikku iseloomu, sanktsioneerides kindlustusvõtja käitumise mitteõigeaegse nõudeõiguse kasutamise eest. Vastuolu tänapäevaste tüüptingimuste nõuetega oli ka üheks põhjenduseks, miks Saksamaal otsustati taolisest kindlustusandjat soosivast sättest loobuda.⁹²

⁹¹ M. Clarke. *Op cit*, p 242.

⁹² T. Langheid, W. Römer. *Versicherungsvertragsgesetz mit Pflichtversicherungsgesetz und Kraftfahrzeug-Pflichtversicherungsverordnung. Kommentar.* München, 2003, § 12, Rn 32.

Autor nendib kokkuvõtlikult, et VÕS § 475 lg 3 teenib selgelt kindlustusandja huve. Nimetatud sätet ei kohaldata enam Saksamaal, samuti mitmetes teistes Mandri-Euroopaliku õiguskultuuriga riigis, samuti Suurbritannias. Autor nõustub põhjendusega, et selline säte survestab põhjendamatuult teist lepingupoole ning on ebaõiglane. Analüüsitud paragrahvi puudumisel VÕS-st võiks tugineda sellesisulise tüüptingimuse tühisusele VÕS § 42 mõistes, sest see kahjustab selgelt ühe lepingupoole – kindlustusvõtja – huvisid. Kindlustusandja vabanemine täitmise kohustusest on kahtlemata kindlustusvõtjale rängim kindlustuslepingust tulenev õiguslik tagajärg, mida peaks rakendama üksnes erandlikel juhtudel, mitte olukorras, kus kindlustusvõtja teatud perioodi jooksul ei kasuta oma hagi esitamise õigust. Võrdse kohtlemise põhimõtet silmas pidades võiks kõikidele kindlustuslepingust tulenevatele nõuetele kohaldada ühist aegumistähtaega.

3. TÄITMISPIIRANGUD KINDLUSTUSANDJA TÜÜPTINGIMUSTES

3.1. Tüüptingimuste kontrolli ulatus kindlustuslepingus

Käesoleva magistritöö teema puhul ei saa ümber tüüptingimuste temaatikast, kuivõrd enamuse kindlustusandja täitmist välistavatest tingimustest sisaldub nende poolt välja töötatud tüüplepingutes ühepoolset kehtestatud üldtingimustes. Seega eksisteerib võimalus, et kindlustusandja tüüptingimus, mis kitsendab tema täitmise kohustust, osutub kindlustusvõtjat ebamõistlikult kahjustavaks ja seetõttu tühiseks. Samuti võib juhtuda, et mõned kindlustusjuhtumi välistused on tüüptingimustena arusaamatud või üllatuslikud ning seetõttu ei saa neid käsitleda kindlustuslepingu osana.

VÕS-is sisalduva tüüptingimuste regulatsiooni peamiseks aluseks on Nõukogu direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (edasipidi: Direktiiv)⁹³, mida kohaldatakse mõningate mõõndustega ka majandus- ja kutsetegevuses sõlmitud lepingutele. Tegemist on nn miinimumdirektiiviga, st EL liikmesriigid võivad rakendada Direktiivis sätestatud karmimaid meetmeid. Esimeseks põhimõtteliseks küsimuseks on Direktiivi reguleerimiseseme laienemine kindlustuslepingutele. Nimelt on VÕS-i kohaldamine kindlustuslepingutele seotud teatud reservatsiooniga, mis hõlmab kindlustuslepingu põhilisest

⁹³ Nõukogu direktiiv 93/13/EMÜ, 5. aprillist 1993, ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes, Euroopa Liidu Teataja L 095, 21.04.1993, lk 0029 – 0034.

eset puudutavate tüüptingimuste sisukontrolli. Direktiivi preambula punkt 19 sätestab, et kindlustuslepingute tingimused, mis kirjeldavad või piiritlevad *selgelt* kindlustatavat riski ja kindlustusandja vastutust, ei kuulu kontrollimisele tüüptingimuste õigluse aspektist lähtuvalt, *kuivõrd* nende tingimuste arvesse võtmisel arvutatakse tarbijast kindlustusvõtja kindlustusmakse suurus.⁹⁴ Kasutades võlaõigusseaduse sõnastust – tegemist on tingimustega, mis puudutavad lepingu põhilist eset või hinna ja üleantu väärtuse suhet (VÕS § 42 lg 2 viimane lause). See aga ei tähenda siiski, et kõik tüüptingimused, mis puudutavad kindlustatavat riski ja kindlustusandja vastutust tuleb tingimuse sisukontrollist välistada.

Sisukontrollile alluvate ja mittealluvate hinna ja pakutava väärtuse suhet puudutavate kokkulepete vahe ei ole alati selge.⁹⁵ Näiteks jääb ingliskeelset Direktiivi lugedes mulje, et kõiki tüüptingimusi, mis sisaldavad kindlustusandja vastutust või kindlustatavat riski, arvestatakse kindlustusmakse arvutamisel ja seetõttu välistatakse kõik sellesisulised tüüptingimused sisukontrollist. Samasugune tõlgendus kehtib ka nt Prantsusmaal.⁹⁶ See looks aga sisuliselt olukorra, kus enamus kindlustuslepingu tüüptingimustest ei alluks sisukontrollile. Näiteks on Suurbritannia õigusteadlane M. Clarke väitnud, et tüüptingimused, mis kirjeldavad kindlustatavat riski ning kindlustusandja vastutust, hõlmavad muuhulgas kõiki tingimusi, mis defineerivad kindlustuskaitse ulatust, välistavaid tingimusi ning kindlustusvõtja kohustusi.⁹⁷ Sellele vastukaaluks välistab saksakeelne Direktiiv⁹⁸ (ning ka itaaliakeelne⁹⁹) hindamisest mitte kõik eelkirjeldatud tüüptingimused, vaid üksnes sellised tingimused, mis ka tegelikult mõjutavad kindlustusandjapoolset kindlustusmakse määramist.¹⁰⁰ Mis puudutab eestikeelset Direktiivi, siis on autor arvamisel, et selle tõlge on ebatäpne ning erineb suuresti nii inglise- kui saksakeelsest versioonist, luues hoopis uue tõlgendusarusaama. Nii võib eestikeelset Direktiivi lugedes jääda arusaam, et sisukontrollist tuleb välistada kõik kindlustuslepingud ning nendes sisalduvad tüüptingimused. Tegelikult tuleks autori arvates tuginedes ülaltoodud võõrkeelsetele versioonidele Direktiivist ning Direktiivi tarbijakaitselisele eesmärgile välja otsida ja sisukontrollist välistada

⁹⁴ Autori otsetõlge ametlikust ingliskeelsest Direktiivist: „*.../in insurance contracts, the terms which clearly define or circumscribe the insured risk and the insurer's liability shall not be subject to such assessment since these restrictions are taken into account in calculating the premium paid by the consumer/...*” Võrrelduna eestikeelse ametliku tõlkega: „*.../sellist hindamist ei tehta ka kindlustuslepingute puhul, mille tingimustega määratakse kindlaks või piiritletakse kindlustusriski ja kindlustaja kohustused, sest need piirangud võetakse arvesse tarbija poolt makstava kindlustusmakse arvutamisel/...*”.

⁹⁵ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 19), § 42, p 4.3.5.

⁹⁶ K. Rebmann, R. Rixecker, F.J. Säcker. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Verlag C.H. Beck, 2006, § 307, Rn 154.

⁹⁷ M. Clarke. *Op cit*, p 269.

⁹⁸ Direktiivi saksakeelne versioon: „*.../sofern diese Einschränkungen bei der Berechnung der vom Verbraucher gezahlten Prämie Berücksichtigung finden/...*”

⁹⁹ K. Rebmann, R. Rixecker, F.J. Säcker. *Op cit*, § 307, Rn 154.

¹⁰⁰ N. Adelman. Unfair Terms in Insurance contracts. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 134.

kindlustuslepingutest üksnes need *selgelt sõnastatud* tingimused, mis defineerivad konkreetselt kindlustatavat riski ja omavad otseselt mõju kindlustusmakse väljaarvutamisele. Sellisel arvamusel on ka nt saksa õigusteadlane J. Prölss, kes lisab, et kindlustuskaitse piirangud alluvad täielikult sisukontrollile.¹⁰¹

Autor on sarnaselt VÕS-i kommentaarides¹⁰² sätestatuga arvamisel, et kindlustuslepingu põhiliseks eemeks tuleks pidada tingimustes sisalduvat kindlustusandjapoolset täpse kindlustuskaitse ulatuse kindlaksmääramist ehk põhilist kindlustatavat riski ning sellele vastavat kindlustusmakse tasumise kohustust – ja ainult osas, mis puudutab riskide ja tasu vahet. See tähendab, et kindlustusjuhtumi toimumisel kindlustusandja kohustuste tekkimist piiravad ja modifitseerivad tüüptingimused peaks alluma sisukontrollile. Vastupidist eeldades jääks saavutamata ka Direktiivi üldine eesmärk – tarbijate, sh kindlustusvõtjate, maksimaalne kaitse. Tuleb nentida, et mida rohkem kindlustuslepingute tüüptingimusi on sisukontrollist välistatud, seda nõrgem on ka kindlustusvõtjate õiguslik positsioon. Mainida tasuks, et nt Suurbritannias pidid paljud, et mitte öelda enamus, kindlustusandjad Direktiivi ülevõtmisel Suurbritannia õigussüsteemi oma senised lepingutingimused kriitiliselt üle vaatama.¹⁰³

PEICLi artikkel 2:304 punkt 3 rakendaks tüüptingimuste sisukontrolli kindlustuslepingu tingimustele, mis piiravad või modifitseerivad kindlustuskaitset, samas ei alluks nimetatud sätte järgi sisukontrollile tingimused, mis puudutavad kindlustusmakse ja kindlustuskaitse väärtust ja sisaldavad põhikirjeldust kokkulepitud kindlustusmakse või kindlustuskaitse ulatuse kohta, eeldusel, et viimatinimetatud tingimused on selged ning arusaadavad.

Riigikohtu praktikas on esinenud kaigus, kus kindlustusandja keeldus kahju hüvitamast põhjusel, et loodusõnnetuse tagajärjel tekkinud kahju puhul ei olnud tegemist kindlustusjuhtumiga (RK otsus nr 3-2-1-64-07¹⁰⁴). Nimelt oli kindlustatud Haapsalus asuv mereäärne maja, mis sai tormi- ning mereveekahjustusi seoses 2005. a. jaanuaritormiga. Kindlustusandja väitis, et selline loodusõnnetus on tema poolt kehtestatud tüüptingimusega kindlustuskaitse alt välistatud, kuivõrd kindlustusjuhtumiks ei loeta kahju tekkimist tormi või rahe tagajärjel, kui näiteks tormi tõttu tekkis pinnavete tõus. Riigikohtus taandus vaidlus

¹⁰¹ C. Armbrüster, U. Knappmann, H. Kollhoser, J. Prölss, W. Voit. Prölss/Martin Versicherungsvertragsgesetz. Kommentar zu VVG und EGVVG sowie Kommentierung wichtiger Versicherungsbedingungen - unter Berücksichtigung des ÖVVG und österreichischer Rechtsprechung. München, 2004, Vorbem I, Rn 55.

¹⁰² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 19), § 42, p 4.3.5.

¹⁰³ M. Clarke. *Op cit*, p 268.

¹⁰⁴ RKTko 3-2-1-64-07 (14.06.2007) – RT III 2007, 25, 211.

lõpuks kindlustustingimuse tõlgendamisele, kuigi maa- ja ringkonnakohtus toodi välja ka asjaolu, et nimetatud tingimuse puhul oli tegemist VÕS § 42 lg 2 II lauses sätestatud lepingu põhilist eset puudutava tüüptingimusega. Põhjenduseks toodi maakohtus, et vaidlusaluse tüüptingimusega on reguleeritud kindlustuskaitse ulatus (kindlustusandja kohustus), mis tasakaalustatakse kindlustusmakse suurusega (kindlustusvõtja kohustus). Autori arvates võis olla tegemist tingimusega, mis puudutas küll kindlustuskaitse ulatust, kuid mis modifitseeris ja piiras seda (välistas teatud tormikahjude hüvitamise), mistõttu võis sellise tüüptingimuse puhul olla sisukontrolli rakendamine siiski õigustatud.

Eraldi tasuks märkida, et Direktiivi eestikeelsest preambulast on üldse „unustatud” kindlustuslepingu põhilist eset puudutava tüüptingimuse selguse nõue. Siiski tuleb ka kindlustuslepingu põhilist eset puudutavaid tingimusi hinnata Direktiivi artikli 4 punkti 2 kohaselt tüüptingimuse arusaadavuse seisukohalt. Kui näiteks kindlustusmakse tasumist kirjeldav tüüptingimus on kahemõtteliselt sõnastatud, võib tõusetuda küsimus selle lepingu osaks olemise kohta. Riigikohtu kaasuse nr 3-2-1-90-06 punktis 20 leiab tsiviilkolleegium, et kindlustuslepingus võib iseenesest kokku leppida n.ö mitmeastmelises kindlustussummas ja selline kokkulepe võib sisalduda ka tüüptingimustes, kui see on sõnastatud kindlustusvõtjale arusaadavalt. Mitmeastmelise kindlustussumma tüüptingimus on arusaadav juhul, kui mõistlik kindlustusvõtja saaks lepingu sõlmimisel selgelt aru, millise kindlustussumma alusel arvutatakse kindlustusjuhtumi saabumisel kindlustushüvitis.¹⁰⁵ Kindlustuslepingu üldtingimuste arusaadavust käsitletakse aga lähemalt käesoleva töö järgmises alapunktis.

Eeltoodut arvesse võttes võib kokkuvõtvalt nentida, et kindlustuslepingu põhiliseks esemeks tuleks pidada tingimustes sisalduvat kindlustusandjapoolset täpset, selget ja arusaadavat kindlustuskaitse ulatuse kindlaksmääramist ehk põhilist kindlustatavat riski (nt vargus, tulekahju, vandalism) ning sellele vastavat kindlustusmakse tasumise kohustust – ja ainult osas, mis puudutab riskide ja tasu vahekorda. Seda arvamust toetab lisaks mitmete õigusteadlaste arvamustele ka plaanitava PEICLi artikli 2:304 punkt 3. Seega tuleks tüüptingimuste seisukohalt kriitiliselt suhtuda kõikidesse kindlustusandja poolt sätestatud riskivälistustesse kui kindlustuskaitset piiravatesse või modifitseerivatesse tingimustesse, mille rakendamine näeb tagajärjena ette kindlustusandja täieliku vabanemise täitmiskohustusest.

¹⁰⁵ RKTko 3-2-1-90-06 (25.10.2006) – RT III 2006, 39, 331.

3.2. Kindlustusandja tüüptingimuste mõistetavus

Tüüptingimuste mõistetavuse reegel tuleneb Direktiivi artiklitest 4 lg 2 ja 5, mis sätestavad, et tingimused peavad olema koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles. Direktiiv ei sisalda aga õiguslikke tagajärgi selleks puhuks, kui seda reeglit on rikutud. Seega on mõistetavuse reegli rikkumise tagajärje reguleerimine EL liikmesriikide diskretsioon ning Eestis on seadusandja otsustanud, et sisult, väljendusviisilt või esituslaadilt arusaamatuid või ebatavalisi tüüptingimusi ei loeta lepingu osaks (VÕS § 37 lg 3). Nii on see ka kindlustuslepingute puhul. Tüüptingimuse mittemõistetavus võib tuleneda selle üllatuslikust olemusest (st sellist tingimust ei saanud lepingupoolt mõistlikkuse põhimõttest lähtudes lepingus oodata) või tüüptingimuse arusaamatusest (tüüptingimusest arusaamiseks tuleb teha olulisi pingutusi).

Riigikohus on kindlustuslepingute osas asunud otsuse nr 3-2-1-76-07 punktis 22 seisukohale, et kindlustuslepingu tüüptingimus on VÕS § 37 lg 3 mõttes arusaamatu juhul, kui kindlustusvõtja ei võinud mõistlikkuse põhimõttest lähtudes seda tingimust olulise pingutuseta mõista ning et arusaamatud on eelkõige nii keeleliselt raskestimõistetavad tüüptingimused kui ka tüüptingimused, millest ei ole võimalik lepingu teisi tingimusi ja lepingu ülesehitust arvestades mõistlikult aru saada.¹⁰⁶ Samas lahendis on Riigikohus analüüsinud ka tüüptingimuste üllatuslikku olemust. Nimelt leidis Riigikohus otsuse punktis 21, et tüüptingimus, millega on välistatud kindlustusjuhtumi saabumine juhul, kui auto varastatakse selleks eelnevalt varastatud võtmete abil, on heas usus tegutsevale mõistlikule kindlustusvõtjale sedavõrd ootamatu, et sellist tüüptingimust ei saa VÕS § 37 lg 3 järgi lugeda kindlustuslepingu osaks. Tavaliselt kindlustab kindlustusvõtja sõiduki varguse vastu, mis võib mh toimuda eelnevalt varastatud võtmete abil. Autot varguse vastu kindlustades ei pidanud kindlustusvõtja eeldama, et kindlustusandja välistab kindlustusriskina varguse alati, kui sõiduki võtmed ei ole seadusliku valdaja valduses (vt ka 3.5.2.).

Üheks palju diskuteeritud teemaks kindlustusalastes kaasustes on, kuidas tõlgendada mõistet „sissemurdmisjäljed”. Näiteks varastati taluhoovilt auto, kasutades selleks lukustamata elamust eelnevalt varastatud võtmeid, hoonel aga puudusid sissemurdmisjäljed (RKO nr 3-2-1-59-05¹⁰⁷). Kindlustusandja tüüptingimus nägi ette, et kui sõiduki vargus on korda saadetud võtmeid kasutades, hüvitatakse kahju juhul, kui teo toimepanija on sõiduki võtmed oma valdusesse saanud röövimisega või hoonesse sissemurdmisega. Kindlustusandja teine

¹⁰⁶ RKTko 3-2-1-76-07 (18.06.2007) – RT III 2007, 26, 219.

¹⁰⁷ RKTko 3-2-1-59-05 (01.06.2005) – RT III 2005, 22, 225.

tingimus täpsustas, et sissemurdmisega peavad kaasnema sissemurdmisjäljed. Sissemurdmisjälgede mõiste oli kindlustuslepingus jäetud konkretiseerimata. Riigikohus oli otsuse punktis 17 arvamusel, et selliseid tüüptingimusi tuleks vaadelda ka kooskõlas VÕS § 37 lõikega 3. Autori arvates tähendab see, et kui isik kindlustab oma vara varguse vastu, siis mõistliku isiku seisukohast ei pea ta eeldama, et sissemurdmise ehk tõkke kõrvaldamise korral peaksid ilmingimata kaasnema ka sissemurdmisjäljed. Võib ju näiteks juhtuda, et professionaalne varas ei jäta, hoolimata sellest, et ukSED on lukustatud, sissemurdmisest maha mingisuguseid nähtavaid jälgi, samas ei saa mõistliku isikuna eitada, et tegemist on olnud ikkagi vargusega sissemurdmise teel ning seetõttu ka kindlustusjuhtumiga. Seega võib sissemurdmisjälgede nõue tüüptingimusena põhjustada kindlustusvõtjale tõepoolest üllatuse. Kusjuures välja võib tuua tõsisasja, et mõnede analüüsitud kindlustusandjate tüüptingimused näevad siiski sissemurdmise eeldusena endiselt ette selgete sissemurdmisjälgede olemasolu.¹⁰⁸

Tüüptingimuse arusaamatusele pööratakse tähelepanu ka Riigikohtu otsuse nr 3-2-1-17-08¹⁰⁹ punktis 11. Selles kaasuses oli kindlustusandja tüüptingimustes järgnev säte: „*kindlustusandja ei hüvita kahju, mille on sõidukile või selle osale põhjustanud kindlustusvõtja raske hooletus, v.a teeliikluses sõidukile tekitatud kahju.*” Riigikohtu arvates põhjustas tingimuse lõpuosa ebaselgust – kas nimetatud tüüptingimusest tulenevalt teeliikluses sõidukile tekitatud kahju hüvitatakse igal juhul või teeliikluses sõidukile kahju tekitamise korral piisab kindlustusvõtja vastutusest vabanemiseks ka kindlustusvõtja tavalisest hooletusest? Autor leiab, et juba selline põhimõtteline erinevus õiguslikes tagajärgedes viitab, et tegemist on arusaamatu tüüptingimusega, mida ei saa pidada kindlustuslepingu osaks. Kusjuures selline kahemõtteline säte on endiselt kirjas Salva sõidukindlustuse tüüptingimuste punktis 7.1.14.

Tingimuse mõistetavuse, sh üllatuslikkuse ja arusaadavuse, küsimus võib tõusetuda ka eelmises peatükis viidatud Riigikohtu lahendist nr 3-2-1-64-07, kuivõrd kindlustusvõtja võis mõistliku isikuna eeldada oma Haapsalus asuvat mereäärset maja kindlustades, et ka üleujutus on kindlustatava loodusõnnetusriskiga hõlmatud, sest selles piirkonnas on sagedaimaks loodusõnnetuseks just tormi poolt põhjustatud üleujutused.

Kahtlemata ei saa ka kindlustuslepingu tüüptingimuste puhul mööda põhimõttest, mille kohaselt tõlgendatakse kahemõttelist tüüptingimust tingimuse kasutaja kahjuks (nn *contra*

¹⁰⁸ Nt Hansa sõidukindlustuse tingimused, Seesami sõidukikindlustuse tingimuste p 4.5.5.

¹⁰⁹ RKTko 3-2-1-17-08 (09.04.2008) – RT III 2008, 16, 109.

proferentem reegel) (VÕS § 39 lg 1) Siinjuures võiks tuua näite kahemõttelisusest, mis tõlgendati Suurbritannia kohtu poolt kindlustusvõtja kasuks – kuus inimest sõitsid viiele inimesele mõeldud autos ning see auto sattus õnnetusse. Kindlustuslepingus oli tingimus, mis välistas õnnetuse puhul kindlustusandja vastutuse juhul „kui autole tehase poolt määratud piirmäära ületatakse”. Auto maksimumkoorma kaalu sealjuures ei ületatud. Kindlustusandja lootis vastutusest vabaneda, kuid kohus leidis, et selline tingimus oli kahemõtteline ning tõlgendas seda nii, et see viitab üksnes maksimumkoorma kaalule mitte inimeste arvule autos.¹¹⁰

Ülaltoodud arvukatele kohtulahenditele viidates võib nentida, et pole just harv juhus, kui kindlustusandja vabanemine täitmise kohustusest on seotud tüüptingimuses sisalduva riskivälistusega. Kindlustusjuhtumi esinemist välistavaid tingimusi kui kindlustuskaitset piiravaid või modifitseerivaid tingimusi ei saa käsitleda aga kindlustuslepingu osana, kui need põhjustavad kindlustuslepingu üldises kontekstis mõistlikus kindlustusvõtjas arusaamatust või üllatust. Seega ei saa aktsepteerida kindlustusandja vabanemist täitmise kohustusest olukorras, kus kindlustusandja tugineb tema poolt ühepoolselt kehtestatud mõistlikule isikule üllatuslikele või arusaamatutele riskivälistustele.

3.3. Tühised kindlustustingimused

Kui tüüptingimuse arusaadavuse kontroll on positiivselt läbitud, st tingimus on saanud lepingu osaks, peab tüüptingimuste tühisuse üle otsustamisel peamise hinnatava asjaoluna kindlaks tegema, kas eraldi läbirääkimata kindlustuslepingu üldtingimus kahjustab teist lepingupoolt, reeglina kindlustusvõtjat, ebamõistlikult. Üheks võimalikest eeldustest on sealjuures, et lepinguliste õiguste ja kohustuste tasakaalu on kindlustusvõtja kahjuks oluliselt rikutud. On ju tüüptingimuste puhul tegemist seadusesarnaste normidega, mistõttu peavad nad olema ka seadusele sarnaselt õiglased ja ausad.¹¹¹ Lepingulise tasakaalu rikkumisel peaks arvestama kahte aspekti – majanduslikku ja õiguslikku. See tähendab ühel juhul, et hinnatav ebaõiglane tingimus võib põhjustada ühele lepingupoolele olulist majanduslikku kahju. Sellele lisaks või vastukaaluks võib tüüptingimus põhjendamatult soosida ühe lepingupoole õigusi, andmata sarnaseid õigusi teisele lepingupoolele – nn juriidilise tasakaalu rikkumine.¹¹²

¹¹⁰ R.J.A. Hooley, L.S. Sealy. Commercial law: text, cases and materials. Oxford, 2005, p 1142.

¹¹¹ I. Kull. Sisukontrollile alluvate tüüptingimuste määratlemisest Riigikohtu praktikas. Kohtute Aastaraamat 2007, lk 109. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/751/kohtute_aastaraamat2007.pdf, 28.02.2009.a.

¹¹² N. Adelman. *Op cit*, p 136.

Kindlustusandjad peaksid kindlustustingimusi ette valmistades hoolitsema ka näiteks selle eest, et väikese kindlustusriskiga kindlustusvõtjaid ei koormata ebasobivalt võrreldes suure kindlustusriskiga kindlustusvõtjatega.¹¹³

Kindlustuslepingu tüüptingimuste sisu kontrollides on esmaseks ülesandeks kindlaks teha, kas need vastavad mõnele VÕS § 42 lõikes 3 sisalduvale tühisena käsitletavale tingimusele. Kuigi olenevalt konkreetsest lepingust võib kõne alla tulla ükskõik millise nimetatud lõikes sätestatud punkti rakendamine, peaks käesoleva magistritöö teemast lähtuvalt autori arvates suuremat tähelepanu pöörama eelkõige VÕS § 42 lg 3 punktidele 2, 6, 9-11, 13, 14, 19 ja 20. Kui tühisust ei saa nimetatud lõigetele viidates tuvastada, peaks rakendama sisukontrolli, tuginedes VÕS § 42 lõigetes 1 ja 2 sätestatud üldreeglitele.

Esiteks, on tühised tüüptingimused, millega üritatakse leevendada kindlustusandja olukorda lepinguliste kohustuste ebakorrektsel täitmisel.¹¹⁴ Sealjuures tuleb Direktiivi lisa 1 punkte 1b ja 1o arvestades eelkõige tähelepanu pöörata tüüptingimustele, millega piiratakse või välistatakse kindlustusvõtja õigusi (sh õigust nõudeid tasaarvestada) võrreldes kindlustusandjaga, juhul kui kindlustusandja jätab täielikult või osaliselt täitmata oma lepingulised kohustused või kui tegemist on kindlustusandjapoolse mittekohase täitmisega. Näiteks tingimused, mis välistavad kindlustusandja vastutuse, juhul kui ta viivitab kindlustusjuhtumi kindlakstegemise või kindlustushüvitise väljamaksmisega.¹¹⁵ Näiteks keeldub kindlustusandja kohustuse täitmisega viivitamise pealt maksmast viivist.

Direktiivi lisa 1 punkti 1b ning 1o eeskujul on VÕS-i § 42 lõikes 3 sätestatud punktid 2, 19 ja 20. Punkti 2 alusel ei tohi muuhulgas välistada kindlustusvõtja nõudeid kindlustusandja suhtes või piirata neid ebamõistlikult juhuks, kui kindlustusandja lepingulisi kohustusi täielikult või osaliselt ei täida. Kusjuures tuginedes VÕS kommentaaridele, tuleks terminit kindlustusvõtja „nõuded” tõlgendada laiendavalt ning seda sätet peaks kohaldama ka muudele kindlustusvõtja õigustele.¹¹⁶ Ebamõistlik piiramine võib seisneda ka selles, et pannakse kindlustusvõtjale täiendavaid kohustusi, mis tuleb täita enne, kui kindlustusandjalt endalt võib täitmist nõuda.¹¹⁷ Samuti on punkti 19 järgi keelatud anda kindlustusandjale tüüptingimusega õigus ühepoolset määrata oma kohustuse täitmise aeg või anda endale kohustuste täitmiseks ebamõistlikult pikk või ebatäpselt määratletud tähtaeg. (Samas võib mõningatel juhtudel selline kohustuse

¹¹³ H-J. Bunte. *Op cit*, S 13.

¹¹⁴ N. Adelman. *Op cit*, p 136.

¹¹⁵ N. Adelman. *Op cit*, p 139.

¹¹⁶ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 19), § 42, p 4.4., alapunkt 2.

¹¹⁷ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 19), § 42 p.4.4., alapunkt 3.

täitmise tähtaja ühepoolne määramine kindlustusandja poolt ka kindlustusvõtjat soosida, kuivõrd seadusega on jäetud konkreetse tähtaja nõue sätestamata – näitena võib tuua käesoleva magistritöö peatükis 1.1. välja toodud kindlustusandja poolt ühepoolset määratud maksimumtähtaega kahjukäsitlustoimingute lõpuleviimiseks, mis VÕS-s on jäänud reguleerimata).

Teiseks, võib kindlustusandja tüüptingimustega määrata, et temapoolne kohustuse täitmine sõltub teatud asjaoludest. Selline tingimus võib aga osutada tühiseks, kuivõrd VÕS § 42 lg 3 punktid 6 ja 13, mille eeskujuks on vastavalt Direktiivi lisa 1 punktid 1n ja 1c, seda keelavad. VÕS § 42 lg 3 punkti 6 kohaselt on tühine tüüptingimus, millega tehakse kindlustusandja kohustuse täitmine ebamõistlikult sõltuvaks teatud vorminõude järgimisest. Näiteks nõuab kindlustusandja kindlustusjuhtumi kindlakstegemisteks või oma täitmiskohustuse ulatuse määramiseks kindlustusvõtjalt õigustamatult teatud kindlas vormis tõendeid (notariaalselt kinnitatud või legaliseeritud dokumente vms) Tingimuse kasutaja kohustuse täitmise sõltuvusse seadmine vorminõuete järgimisest läheb samuti vastuollu üldise vormivabaduse põhimõttega, mis on sätestatud TsÜSi §-s 77 ning § 13 lõikes 3, mis lubab vorminõuetest kõrvalekaldumist ka siis, kui selle lubamatuses on otse kokku lepitud.¹¹⁸ Kehtivaks ei saa pidada ka tüüptingimust, millega kindlustusandja seob oma kohustuse täitmise asjaoluga, mille saabumine sõltub üksnes temast, samal ajal kui kindlustusvõtja võtab endale kohustuse, mille ta sõltumata sellest asjaolust peab täitma (p 13). Samuti tuleks tühiseks pidada tüüptingimust, milles kindlustuslepingu täitmine pannakse sõltuvusse asjaolust, mille üle omab kontrolli üksnes kindlustusandja.¹¹⁹

Eraldi tuleb rõhutada tüüptingimusi, mis loovad takistusi kindlustushüvitise väljamaksmisega seoses. Näiteks tuleks tühisust eeldada tüüptingimuste puhul, mis loovad kindlustusandjale võimaluse täita oma hüvitamiskohustust võimalikult aeglaselt.¹²⁰ Direktiivi lisa 1 punkt 1 q sõnastusest lähtuvalt – välistatakse või piiratakse kindlustusvõtja õigust võtta kasutusele õiguslikke meetmeid või mis tahes muid õiguskaitsevahendeid, muuhulgas piiratakse liigselt kindlustusvõtjale kättesaadavate tõendite lubatavust või pannakse kindlustusvõtjale tõendamiskoormis, mis seaduse alusel peaks lasuma kindlustusandjal. Nimetatud osas vastavad Direktiivile VÕSi § 42 lõikes 3 punktid 9-11. Tühiseks võib pidada näiteks kindlustuslepingu üldtingimust, kus nähakse kindlustusvõtjale ette ebamõistlikult lühike tähtaeg nõude esitamiseks, sealhulgas määratakse ebamõistlikult lühike lepingust või

¹¹⁸ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 19), § 42, p 4.4., alapunkt 6.

¹¹⁹ R.Merkin, A.Rodger. EC Insurance law. London and New York, 1997, p 49.

¹²⁰ N. Adelman. *Op cit*, p 139.

seadusest tuleneva nõude aegumistähtaeg (p 9)¹²¹. Näiteks nõutakse kindlustusvõtjalt kahjujuhtumist teatamist liigselt lühikese aja jooksul. Samuti on VÕSi kohaselt keelatud võtta tüüptingimusega kindlustusvõtjalt võimalus kaitsta oma õigusi kohtus või raskendatakse ebamõistlikult selle võimaluse kasutamist (p 10). Tühiseks tuleks samuti tunnistada tüüptingimus, millega antakse kindlustusandjale ainuõigus hinnata tõendi sobivust (selle järgi võiks kindlustusandja nõuda kindlustusvõtjalt mistahes tõendite esitamist).¹²² VÕS sõnastus on tõendite lubatavuse osas analoogne Direktiivile, sätestades tühise tüüptingimuse, milles piiratakse ebamõistlikult kindlustusvõtja õigust kasutada tõendeid või pannakse talle tõendamiskohustus, mis seaduse kohaselt lasub kindlustusandjal. Üldreeglina Eestis kindlustusandjad ei piira kindlustusvõtjatel tõendite kasutamist, vaid juhtub, et nad nõuavad kindlustusvõtjalt rohkem tõendeid, kui seda kindlustusvõtjalt mõistlikult oodata tasuks.¹²³ Selline nõue on aga vastuolus VÕS § 448 lg 2 lauses 2 sätestatuga.

Kokkuvõtlikult võib nentida, et VÕS § 42 lõikes 3 on mitmeid punkte, millele viidates võivad osutada tühisteks nii mõnedki kindlustustingimused. Kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemisest lähtuvalt peaks autori arvates suuremat tähelepanu pöörama eelkõige VÕS § 42 lg 3 punktidele 2, 6, 9-11, 13-14 ja 19-20. Kuivõrd täitmispiirangud alluvad tüüptingimuste sisukontrollile, on oluline viidata ka VÕS § 42 lõigetes 1 ja 2 sisalduvatele üldreeglitele. Kindlustuslepingu tingimus ei tohiks põhjustada ühele lepingupoolele olulist majanduslikku kahju. Samuti pole õige tüüptingimusega põhjendamatult soosida ühe lepingupoole õigusi, andmata sarnaseid õigusi teisele lepingupoolele.

3.4. Kehtetud kindlustuskokkulepped

Kindlustusandja kohustuse täitmist välistavad kindlustuskokkulepped, mis reeglina esinevad kindlustuslepingute üldtingimustes kindlustusandja ühepoolsete tüüptingimusega, on sagedane viis, kuidas kindlustusvõtjaid püütakse panna neile ebasobivasse või koguni mittesoovitud olukorda. Taolised kokkulepped puudutavad reeglina kindlustusvõtjale pandud kohustusi ning nende rikkumist, mis on üheks kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise eelduseks. Selliste kokkulepete ärahoidmiseks ja vähendamiseks on VÕS-s sätestatud § 452 lg

¹²¹ Kindlustusvõtja nõudeõiguse lõppemise kohta vt ka ptk 3.3.

¹²² N. Adelman. *Op cit*, p 139.

¹²³ Vt ka peatükki 2.2. ning RKTko tsiviilkolleegiumi otsust nr 3-2-1-106-07.

2. Nimetatud paragrahvi eesmärgiks on piirata kokkulepete sõlmimist, mis võimaldavad kindlustusandjal täitmise kohustusest kindlustusvõtja kohustuse rikkumise tõttu vabaneda.¹²⁴

Üldiselt sõnastatakse kindlustuslepingu tüüptingimustes kindlustusvõtja kohustused kui „kõikvõimalikud lepinguga kindlustusvõtjale pandud kohustused”.¹²⁵ Saksa teoorias käsitletakse selliseid kindlustusvõtja kohustusi (nn *Obliegenheiten*) (v.a. kindlustusmakse tasumise kohustus) mitte tõeliste lepinguliste kohustustena, vaid ainult kindlustusvõtjale seatud käitumishormidena, mille rikkumine loob eelduse kindlustuslepingust tulenevale nõudeõigusele (nt kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise nõue – autor).¹²⁶

Kirjeldatud kindlustusvõtjapoolsed kohustuse rikkumised jagunevad üldjoontes kaheks. Esiteks, kohustused, mis tuli täita enne kindlustusjuhtumi toimumist (VÕS § 452 lg 2 punktid 1-2) ning teiseks kohustused, mille täitmist oodatakse kindlustusvõtjalt pärast kindlustusjuhtumi esinemist (VÕS § 452 lg 2 punktid 3-4). Samuti saab kindlustusvõtja kohustusi eristada kui *ehtsaid*, mis tähendab, et kohustused on ka lepingus sõnastatud õigusliku kohustusena. Näiteks on kindlustusvõtja ehtsate kohustustena üldtingimustes sätestatud muuhulgas kohustus järgida täiendavaid ohutusnõudeid¹²⁷, tõendite esitamise kohustus (nt Salva p 15.8, If p 73) ja teatamiskohustus. Omaette liik kohustusi on nn *peidetud* kohustused, mis reeglina on formuleeritud riskikirjelduse või –välistustena, sisaldades endas tegelikkuses kindlustusvõtjale pandud tegutsemis- või tegevusetuskohustusi.¹²⁸ Peidetud kohustuse näitena saaks tuua riskivälistuse, mille kohaselt kindlustusandja vabaneb täitmiskohustusest juhul, kui kindlustusvõtja põhjustas õnnetuse alkoholijoobes. Sellises välistuses peitub kindlustusvõtja kohustus juhtida sõidukit kainelt.

VÕS § 452 lg 2 punkt 1 ei võimalda kindlustusandjal tugineda täitmisest vabanemise kokkuleppele, juhul kui kindlustusvõtja on rikkunud enne kindlustusjuhtumi esinemist muud kohustust kui kindlustusmakse tasumise kohustus ja rikkumine polnud süüline või ei mõjutanud kahju tekkimist või kahju suurust. Seega on seaduse sõnastuse järgi tegemist

¹²⁴ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 452, p 1.

¹²⁵ Nt Ergo üldtingimuste p 22.1.1 – „[...]kindlustusvõtja või temaga võrdsustatud isik on rikkunud vähemalt ühte kindlustuslepingus nimetatud kohustustest ja kohustuse täitmata jätmise ning kindlustusjuhtumi toimumise ja/või selle tagajärjel tekkinud kahju suuruse vahel on põhjuslik seos.”

¹²⁶ H-J. Bunte. *Op cit*, S 232.

¹²⁷ Nt on keelatud kuivatada riietusesemeid kütteseadmetel (Salva ohutusnõuded p 4.5.2.), Loodusnähtustest tekkiva kahju tekkimise ohu ilmnemisel tuleb alustada vastava kaitse- ja päästetegevusega, näiteks eemaldada katusele kogunenud lumi (p 7.1.); hoonete vihmaveerenne ja äravoolusüsteeme tuleb hoida puhtad sinna kogunevast jääst, lumest ja muudest ainetest (p 7.2.), Keldrikorrusel olevat vara peab säilitama vähemalt 12 sentimeetri kõrgusel põrandapinnast (p 7.4.). Salva ohutusnõuded – Kättesaadav: <http://www.salva.ee/public/files/Ohutusn%F5uded.pdf>, 04.04.2009.a.

¹²⁸ H-J. Bunte. *Op cit*, S 233.

alternatiivsete eeldustega – oluline on isiku süü või põhjuslik seos kahjujuhtumiga. Samas kui kindlustusvõtja rikub kohustust süüliselt, näiteks jätab hooletusest teatamata, et on jäänud töötuks¹²⁹, kuid see asjaolu ei mõjutanud kahju tekkimist ega suurust, siis VÕS § 452 lg 2 punkti 1 grammatiliselt tõlgendades võiks eeldada, et kindlustusandjal eksisteerib siiski võimalus oma kohustuse täitmisest vabaneda, sest rikkumine oli vastupidiselt seaduses nõutule süüline ning üks eeldustest – süülisus hooletuse näol – on täidetud. Siiski tuleks asuda seisukohale, et kuigi eeldused on seaduses esitatud alternatiivsetena, peaks kindlustusandja vabanemiseks täitmise kohustusest lisaks kindlustusvõtja süülisusele esinema kumulatiivselt ka põhjuslik seos kahju tekkimise või suurusega. Vastasel korral piisaks kindlustusvõtjapoolsel ükskõik millise lepingus sätestatud kindlustusjuhtumieelse kohustuse rikkumisel üksnes tõendada, et ta oli rikkumisel vähemalt hooletu (kuigi mõju kindlustusjuhtumile puudus) ning kindlustusandjal tekiks võimalus tugineda kohustuse täitmisest vabanemise kokkuleppele. Järelikult tuleks autori arvates eelnimetatud lõike punkti 1 tõlgendada järgmiselt – „...muul põhjusel kui kindlustusvõtja süü tõttu *ja* kui rikkumine ei mõjutanud kahju tekkimist või kahju suurust.” Arvamust, et kindlustusvõtja kohustuse rikkumisel peab olema mõju kindlustusjuhtumile, toetab ka Riigikohtu seisukoht kohtuasja 3-2-1-120-04¹³⁰ punktis 16, mis põhineb enne VÕS-i kehtinud regulatsioonil. Kindlustusvõtja kohustuse rikkumise relevantsust seoses kahjujuhtumi toimumisega on analüüsitud ka kohtuasjas 3-2-1-81-99¹³¹ – piksevarda puudumine või asumine majast kaugemal on küll riski suurendamine, kuid kui sellel puudub mõju kindlustusjuhtumile (nt tuli saab alguse majast seest), ei saa see olla aluseks kindlustusandja vabanemisele täitmise kohustusest.

VÕS § 452 lg 2 kohaselt ei vabasta kindlustusandjat täitmise kohustusest ka kokkulepe, mille järgi vabaneks kindlustusandja täielikult täitmise kohustusest, kui kindlustusvõtja rikuks talle kindlustuslepinguga pandud kohustust vähendada kindlustusriski või vältida kindlustusriski suurenemist. Sellise kokkuleppe tühisuse lisaeldusteks on, et eeltoodud kindlustusvõtjapoolsed rikkumised ei oma mõju kindlustusjuhtumi toimumisele ega kindlustusandja täitmise kohustusele. Iseenesest ei ole keelatud leppida kokku kindlustusvõtja kindlustusriski vähendamise või selle suurenemise vältimise kohustuses (nimetatud kokkulepe on lubatud ka VÕS § 447 lõikes 3). Aga kokkulepet, mille kohaselt sellise kindlustusvõtja kohustuse rikkumise tagajärjeks on kindlustusandja täitmise kohustusest täielik vabanemine, ei võimalda sõlmida ka VÕS § 445 lg 3 p-d 2 ja 3.¹³² Sisuliselt võib VÕS §-i 444, § 445

¹²⁹ Salva üldtingimuste p 8.7.

¹³⁰ RKTko 3-2-1-120-04 (29.11.2004) – RT III 2004, 36, 371.

¹³¹ RKTko 3-2-1-81-99 (24.11.1999) – RT III 1999, 30, 297.

¹³² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 19), § 41, p 3.2.

lõikeid 2 ja 3 ning § 452 lg 2 punkti 2 koostoimes analüüsid nentida, et kindlustusandjal ei olegi seadusest tulenevalt võimalust kindlustusriski kindlustusvõtjast tuleneva suurenemise korral sätestada tüüptingimustes *täielikku* vabanemist omapoolsest täitmise kohustusest. Kindlustusandjapoolne täitmise kohustusest vabanemine saab olla vaid *osaline* ning sedagi üksnes olukorras, kus eelnimetatud kohustuste rikkumine mõjutab ka kindlustusjuhtumi toimumist või kindlustusandja täitmise kohustust. Selline põhimõte järeldeb ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendi 3-2-1-17-08¹³³ punktist 10 (vt ka ptk 2.1.2.).

Mitmed kindlustusandjad¹³⁴ on aga reserveerinud endale ühepoolse valikuvõimaluse otsustada ise selle üle, millal vähendada omapoolset täitmise kohustust ja millal täitmise kohustusest üldse keelduda. Seega võiks väita, et kindlustusandja saab otsustada sellest lähtuvalt, mida ise konkreetses olukorras enesele majanduslikult soodsaks peab. Kindlustusandjale on aga vaieldamatult materiaalselt kasulikum variant kohustuse täitmisest täielikult keelduda. Selles osas on Riigikohus lahendi nr 3-2-1-25-04¹³⁵ punktis 15 leidnud, et kindlustusandjal on kohustus põhjendada, miks ta ei kaalu hüvitise vähendamise võimalust ja milliste tingimuste olemasolul oleks seda olnud võimalik teha. Samuti tuleks Riigikohtu arvates hüvitise keeldumise või vähendamise otsustamise korral kaaluda muuhulgas ka seda, kuivõrd kindlustusvõtja tegevus või tegevusetus suurendas kindlustusjuhtumi saabumise riski.

Otsides näidet kindlustusvõtjapoolse kohustuse rikkumisest, millel pole mõju kindlustusjuhtumi toimumisele, saab viidata RK tsiviilkolleegiumi lahendile 3-2-1-59-05¹³⁶. Nimetatud kaasuses varastati elamu juurest lukustatud sõiduk, kasutades lukustamata elamu välisukse avamise teel kõõgilaualt saadud võtit. Kindlustusandja keeldus kahju hüvitamisest, kuna elamul puudusid sissemurdmisjäljed, mille olemasolu varguse korral oli üldtingimustes sätestatud eelduseks kindlustushüvitise väljamaksmiseks. Riigikohus leidis lahendi punktis 13, et sisuliselt oli kindlustusvõtjale pandud kohustus näidata varguse toimumise korral sissemurdmisjälgi. Selline tingimus ei vastanud kolleegiumi arvates VÕS § 452 lg 2 p 2 nõuetele, sest sissemurdmisjälgede olemasolu ei oma mõju kindlustusjuhtumi toimumisele selle punkti tähenduses. Kindlustusjuhtumi toimumisele saavad mõjuda muud tegurid, eelkõige kindlustusvõtja käitumine enne kindlustusjuhtumi saabumist. (Vt ka alapunkt 3.2.)

¹³³ RKTko 3-2-1-17-08 (09.04.2008) – RT III 2008, 16, 109.

¹³⁴ Nt Salva üldtingimuste p 12.4. ja If üldtingimuste p 51.

¹³⁵ RKTko 3-2-1-25-04 (04.03.2004) – RT III 2004, 8, 91.

¹³⁶ RKTko 3-2-1-59-05 (01.06.2005) – RT III 2005, 22, 225.

Üldjuhul on kohustustel, mis tuleb kindlustusvõtjatel täita pärast kindlustusjuhtumi toimumist, eesmärk hõlbustada kindlustusjuhtumi ja kindlustusandja täitmise ulatuse kindlakstegemist.

VÕS § 452 lg 2 punkti 3 alusel ei saa kindlustusandja täitmise kohustusest vabaneda tuginedes sellekohasele kokkuleppele, kui pärast kindlustusjuhtumi toimumist on kindlustusvõtja rikkunud küll kohustust, kuid teinud seda mittetahtlikult. Saksa kohus on pärast kindlustusjuhtumi toimumist esinenud kohustuse tahtliku rikkumise kohta öelnud, et kindlustusvõtja tahtlusele ei saa tugineda siiski olukorras, kus tahtlik rikkumine ei omanud kindlustuslepingu seisukohast mingit tähendust.¹³⁷ Autori arvates on raske tuua näiteid olukordade kohta, kus kindlustusvõtja rikub pärast kindlustusjuhtumi toimumist tahtlikult mingit lepingulist kohustust, ilma, et sellel oleks mõju näiteks kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse kindlaksmääramisele. Samas ei saa selliste situatsioonide esinemist ka täielikult välistada, seega tuleks ehk tõesti mõelda, mis teha juhul, kui kindlustusvõtjapoolne kindlustusjuhtumijärgne rikkumine oli küll tahtlik, kuid ei omanud mingit mõju kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele ega kindlustusandja täitmise kohustusele. Kas sellistel asjaoludel on ikka õige lubada kokkuleppeid, millega saab kindlustusandja täitmise kohustuse täielikult välistada, tuginedes üksnes kindlustusvõtja tahtlusele? Ilmselt tuleks vastata eitavalt ning otsida vastust seaduses sisalduvast põhimõttest, mille kohaselt oma õigusi tuleb teostada heas usus.

Viimane seaduses sätestatud piirang kindlustuskokkulepetele puudutab kindlustusvõtjapoolseid rikkumisi, mis on põhjustatud pärast kindlustusjuhtumi toimumist raskest hooletusest. Taolistel rikkumistel ei tohi VÕS § 452 lg 2 p 4 kohaselt olla mõju kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele ega kindlustusandja täitmise kohustusele – vastasel korral on kindlustusandjal võimalus oma täitmise kohustusest vabaneda. Seega ka kindlustusandja raske hooletuse puhul on oluline mitte üksnes käitumise raskus, vaid ühtlasi selle põhjuslik seos tagajärjega.

Kuivõrd eelnimetatud paragrahvide algallikaks on suures osas Saksamaa vana VVG, tasub kindlasti mainida, et Saksamaa 2008.a. kindlustusreform on sealsete kindlustusandjate õigusi täitmise kohustusest vabaneda kõvasti kärpinud. Nimelt on seadusandja kindlustusvõtja kindlustuslepingust tulenevate kohustuse rikkumise tagajärjed pannud sõltuvusse tema käitumise süüastmest. Kindlustusandja võimalus vabaneda täielikult täitmise kohustusest

¹³⁷ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, § 1, Rn 316.

eksisteerib üksnes juhul, kui kindlustusvõtja rikkus kohustust tahtlikult ja rikkumine omas mõju kindlustusjuhtumi toimumisele või selle kindlakstegemisele või täitmise kohustuse kindlakstegemisele või selle ulatusele (VVG § 28 lg-d 2 ja 3). Kui kindlustusvõtjapoolne rikkumine on raskelt hooletu, saab kindlustusandja täitmise kohustust vaid vähendada (VVG § 28 lg 2 lause 2), seda jällegi eeldusel, et rikkumine oli põhjuslikus seoses tagajärgedega. Eelnev kehtib nii enne kui pärast kindlustusjuhtumi toimumist esinenud rikkumiste puhul. Kindlustusvõtja poolt lihtsalt hooletusest toime pandud rikkumine ei anna Saksa kindlustusandjale enam õigust vähendada täitmise kohustust või täitmisest koguni keelduda. Samasugune regulatsioon kehtib ka Šveitsi kindlustusalases seadusandluses (Šveitsi VVG¹³⁸ artikkel 14). Reformi läbi viies on viidatud inimlikkuse aspektile – kindlustusvõtja käitumine peaks saama „karistatud“ vaid juhul, kui ta on olnud teadlikult hoolimatu, mitte üksnes hooletu.¹³⁹ Selline regulatsioon teenib iseenesetmõistetavalt kindlustusvõtja parema kaitse eesmärki, mis oli ka Saksa kindlustusreformi üks eesmärkidest ning millest võiks eeskujuna võtta Eestiski.

Eesti regulatsioon jätab käesoleval hetkel kindlustusvõtja märksa raskemasse olukorda, sest enne kindlustusjuhtumit toimunud kindlustusvõtjapoolne kohustuse rikkumine võib seadust grammatiliselt tõlgendades teatud juhtudel olla koguni mittesüüline (nt kindlustusvõtja ei vältinud enda teadmata kindlustusrisiki suurenemist ja see omas mõju kindlustusjuhtumi toimumisele), kuid kindlustusandja saaks sellest hoolimata vabaneda osaliselt täitmise kohustusest (VÕS § 452 lg 2 p 2)¹⁴⁰. Teisalt piisab kindlustusvõtja poolt käibes vajaliku hoole järgimata jätmisest (näiteks hoiab oma kindlustatud vara keldrikorruse põrandal ning see saab üleujutuse tõttu kahjustada), et kindlustusandja saaks tugineda temale majanduslikult kasulikule kokkuleppele täitmiskohustuse piiramise kohta. Kindlustusvõtja süü tõendamise koormus lasub kindlustusandjal (RK 3-2-1-17-06)¹⁴¹, mis on ka ootuspärane, kuivõrd tsiviilkohtumenetluses peab pool tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited (TsMS¹⁴² § 91 lg 1). Tuleb siiski nentida, et VÕS paneb kindlustusvõtja suhteliselt keerulisse olukorda, nõudes temalt kindlustuslepingu sõlmimise järgselt ülimalt tähelepanelikku ning kindlasti eksimustevaba käitumist.

¹³⁸ Vt viide 86.

¹³⁹ O. Meixner, R. Steinbeck. *Op cit*, § 1, Rn 207.

¹⁴⁰ Samas kui tõlgendada nimetatud punkti koos VÕS § 452 lg 2 p-ga 1, võib jõuda järeldusele, et kuna riski suurendamise vältimise kohustus on samuti kindlustusvõtja kindlustusjuhtumieelne kohustus, siis on ka selle kohustuse rikkumisel tagajärgede rakendamisel lisaks põhjuslikule seosele vajalik vähemalt kindlustusvõtja hooletus.

¹⁴¹ RKTko 3-2-1-17-06 (05.04.2006) – RT III 2006, 14, 130.

¹⁴² Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20. aprill 2005. – RT I 2005, 26, 197; RT I 2008, 59, 330.

Ülaltooduga seoses tekib autoril küsimus, kas kindlustusvõtja peaks järgima sama hoolt, mis siis, kui ta poleks kindlustusvõtja või peaks kindlustusvõtja hoolsuskohustus olema kindlustuslepingu sõlmimise tõttu kõrgem kui tavaelus? Sellele vastates leiab autor, et üldine hoolsuskohustus peaks siiski jääma samaks mis tavaelus ilma kindlustuslepinguta. See tähendab, et kindlustusvõtja peaks rakendama mõistlikku igapäevaeluhoolt, mitte juhinduma kindlustusandja poolt ettemääratud ülikõrgest hoolsusstandardist. Ükski inimene pole ilmeksimatu ning seda ei tohiks eeldada ka kindlustusandjad, kuigi on fakt, et piltlikult öeldes kirjutavad kindlustusvõtjad kindlustuslepingut allkirjastades alla ka lubadusele elada edaspidi eksimustevaba elu. Inglismaal kehtib kindlustuslepingute tõlgendamisel näiteks eeldus, et kindlustus peab katma kindlustusvõtja tavapärase hooletuse.¹⁴³ Seega on sealse kindlustusvõtja üheks eesmärgiks kindlustuslepingut sõlmides maandada ka riske, mis on seotud tavapäraselt hooletu käitumisega. Samas ei tohi hooletut käitumist segi ajada hoolimatu käitumisega. Eestis „karistatakse“ kindlustusvõtjaid kindlustusandjate poolt paraku ka kerge hooletuse eest. PEICL artikli 4:103 punkt 2 sätestab samuti, et kindlustusvõtjal peab olema õigus hüvitisele, kui kohustuse rikkumine oli põhjustatud hooletusest. Sama artikli punkti 1 kohaselt ei ole kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise eelduseks mitte üksnes põhjuslik seos tagajärjega, vaid kindlustusvõtja peab oma kohustust olema rikkunud tahtluse või raske hooletuse tõttu, lisaks peab ta „olema teadlik oma käitumise võimalikest tagajärgedest.“ Seega on ka Euroopas võetud suund kergelt hooletu kindlustusvõtja kaitsele. M.Schauer on nt öelnud, et eeltoodud PEICL’s sisalduv kontseptsioon tasakaalustab kindlustusandja ning kindlustusvõtja huvisid.¹⁴⁴

Üldiselt on eeltoodud kokkulepete piirangud ette nähtud üksnes juhuks, kui kindlustusandja soovib kokkuleppega vabaneda oma täitmise kohustusest. VÕS kommentaaridest selgub, et igal juhul peaks olema lubatud kokkulepe, mis võimaldab kindlustusandjal oma täitmise kohustust vähendada ulatuses, milles tal tekkis kindlustusvõtja kohustuse rikkumise tagajärjel kahju.¹⁴⁵ Sellega seoses tekib autoril omakorda küsimus, kas kindlustusandja täitmise kohustuse vähendamine pole ka mitte kindlustusandja (osaline) vabanemine täitmise kohustusest? Kui sellele vastata jaatavalt, siis võiks vastupidiselt väita, et kindlustusandjale ei tohiks olla lubatud ka selliste kokkulepete sõlmimine, mis lubaks tal ülalnimetatud kohustuste rikkumiste puhul täitmise kohustust *oma ettenägemist* (autori rõhutus) pidi vähendada. Nõustudes kindlustusandja õigusega ülaltoodud puhkudel oma täitmise kohustust siiski

¹⁴³ M. Clarke. *Op cit*, p 221.

¹⁴⁴ M.Schauer. Comments on Duration of Contract and Precautionary Measures. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 164.

¹⁴⁵ J. Lahe (kommentaari autor) – I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul (viide 16), § 452, p 4.

kokkuleppeliselt vähendada, peaks ehk õigusselguse põhimõtet silmas pidades sellise võimaluse ka seaduses konkreetselt sätestama. Eelkõige seetõttu, et selline kindlustusandja õigus puudutab oluliselt kindlustusvõtja kui kindlustussuhte nõrgema poole ootusi lepingu täitmise suhtes – kuivõrd täitmiskohustuse vähendamise maksimaalset määra pole seaduses sätestatud ning reeglina otsustab vähendamise suuruse kindlustusandja, võib juhtuda, et kahjuhüvitise vähendamise määr on kindlustusvõtja jaoks üle ootuste kõrge.

Kokkuvõtlikult võiks nentida, et kindlustusandja ei tohiks tugineda täitmiskohustusest vabanemisele olukorras, kus kindlustusvõtja on küll oma kohustust rikkunud, kuid sellel puudub põhjuslik seos kindlustusjuhtumiga või kindlustusjuhtumi ulatuse kindlaksmääramisega. Kuigi Eestis piisab kindlustusjuhtumieelse kohustuse rikkumise puhul kindlustusvõtja hooletusest, on nt Saksamaal ja Šveitsis, aga ka PEICLis võetud suund kergelt hooletu kindlustusvõtja kaitsele. Kindlustusvõtja käitumine peaks inimlikust aspektist hüvitise täieliku välistamisega saama „karistatud“ vaid juhul, kui ta on olnud teadlikult hoolimatu, mitte üksnes kergelt hooletu. Praegune regulatsioon soosib kindlustusvõtja süüastme olulisuse osas selgelt kindlustusandjat. Autor leiab ülaltoodud analüüsile tuginedes, et Eesti kehtiv seadusandlus, mis välistab kindlustusandja täitmiskohustuse ka kindlustusvõtja kerge hooletuse puhul, ei ole Euroopa kindlustusõiguse tulevikusuundi, eelkõige kõrgetasemelist tarbijakaitset, silmas pidades õigustatud ega õiglane ning nendib, et Eesti kindlustusandja ning kindlustusvõtja huvid võiksid olla paremini tasakaalustatud.

3.5. Täitmispiirangud sõidukikindlustuse näitel

3.5.1. Üldiselt

Vabatahtlik sõidukikindlustus (edaspidi: sõidukikindlustus), tuntud ka kui kaskokindlustus, on kahjukindlustuse alaliik, mida seaduse tasandil täpsemalt reguleeritud ei ole. Niisiis laienevad VÕS-i kahjukindlustuse sätted ka sõidukikindlustusele. Käesolevas peatükis analüüsib autor tuginedes Riigikohtu lahenditele ja VÕS-le viie Eesti turuliidrist kahjukindlustusandja (If, Ergo, Hansa, Seesam, Salva) sõidukikindlustuse üldtingimusi, pöörates magistritöö eesmärki silmas pidades peatähelepanu nende vastavusele VÕS-ga osas, mis puudutab kindlustusandja täitmiskohustuse piiranguid.

Vastupidiselt liikluskindlustuslepingule kui kohustusliku vastutuskindlustuse lepingule pole sõidukikindlustusleping suunatud mitte kolmandale isikule tekitatud liikluskahju hüvitamisele, vaid selle eesmärk on hüvitada üksnes kindlustatud sõidukiga seotud kahjud. Ka Riigikohtu lahendis 3-2-1-115-97¹⁴⁶ eristatakse sõiduki- ning liikluskindlustust – kuna autokindlustuses ei seostata kindlustusjuhtumi saabumist tingimata liiklusõnnetusega teel, siis selle poolest erineb autokindlustus oluliselt liikluskindlustusest, kus kindlustusjuhtumiks saab olla ainult liiklusõnnetus teeliikluses. Veel võib erisusena välja tuua, et liikluskindlustust reguleerib lisaks VÕS-le suuremas osas liikluskindlustusseadus¹⁴⁷, sõidukikindlustuse puhul peab lähtuma üksnes VÕS-st. Samas näiteks Saksamaal on sõidukikindlustuse puhul lisaks VVG-le võimalik kohaldada ka AKB-d¹⁴⁸ („*Allgemeine Bedingungen für die Kraftfahrtversicherung*“), s.o üldisi tüüptingimusi sõidukikindlustusele – tegemist on mittesiduvate tüüptingimustega, mis on välja töötatud Saksamaa Kindlustusühingu (*Gesamtverband der Deutschen Versicherungswirtschaft*) poolt.

Suurimaid probleeme ja küsitavusi põhjustavad sõidukikindlustuse üldtingimustes nõ riskivälistused, st kindlustuskaitse alt välistatud sündmused, mille puhul kindlustusandjal puudub kahju hüvitamise kohustus. Nagu mainitud magistritöö alapunktis 3.2. peavad need kindlustuslepingu osaks saamiseks olema selged ning arusaadavad, samuti alluvad riskivälistused tüüptingimuste sisukontrollile VÕS § 42 mõistes, kuivõrd need modifitseerivad ja piiravad kindlustuskaitse ulatust. Selleks, et analüüsida kõiki sõidukikindlustuses sätestatud riskivälistusi, tuleks ilmselt kirjutada veel üks magistritöö, seetõttu on autor pidanud vajalikuks kitsendada käsitlust, viidates üksikutele küsitavatele tingimustele Eesti sõidukikindlustusandjate tüüptingimustes.

3.5.2. Sõiduki võtmete vargus riskivälistusena

Nagu mainitud alapunktis 3.4. võib kindlustusvõtja kohustusi kindlustuslepingu üldtingimustes jagada ehtsateks või peidetuteks. Nende peamiseks eripäraks on kas kindlustusvõtja kohustuse otsene sätestamine või kohustuse „peitmine“ kindlustusriski välistuse taha. Näiteks on Ergo sõidukitingimuste § 16 lg 1 p-s 8 sätestatud kindlustusvõtja kohustuseks, et ta peab hoidma sõiduki võtmeid ja registreerimisdokumente nii, et

¹⁴⁶ RKTko 3-2-1-115-97 (16.10.1997) – RT III 1998, 3, 23.

¹⁴⁷ Liikluskindlustusseaduse seadus. 10. aprill 2001. - RT I 2001, 43, 238; RT I 2008, 49, 270.

¹⁴⁸ Allgemeine Bedingungen für die Kraftfahrtversicherung (AKB 2008). Unverbindliche Musterbedingungen des Gesamtverbandes der Deutschen Versicherungswirtschaft e.V. (GDV) in der Fassung der Bekanntgabe vom 09.07.2008. Erreichbar: <http://www.gdv.de/Downloads/Bedingungen/AKB-2008.pdf>, am 2 April 2009.

kolmandatel isikutel ei oleks võimalik neid lihtsal kombel hõivata. Nimetatud sättes sisalduvatele kohustustele vastab sisuliselt riskivälistus If-i sõidukitingimuste punktis 63 – murdvarguseks ei loeta hoone lukustuse avamist originaalvõtme, originaalpuldi või selle jäljendiga, sh juhul, kui võti või pult varastati riietuseseme taskust (sh lukustatud, kinninööbitud või muul viisil suletud taskust), käe-, vöö- või seljakotist, kohvrüst, mapist vms. Sellest järelduvalt võiks nentida, et kindlustusvõtja poolt potentsiaalselt rikutavaid kohustusi kui selliseid võib varjatuna leida mistahes sõidukitingimuse sättest. Kuna kindlustusvõtja kohustuse rikkumine peaks õiguslikke tagajärgi kaasa tooma vaid juhul, kui see on põhjuslikus seoses kahjujuhtumiga või mõjutab täitmiskohustuse ulatuse kindlakstegemist, tuleks hoolikalt analüüsida ka riskivälistustest tulenevate peidetud kohustuste rikkumise olulisust võimaliku õigusliku tagajärje suhtes.

Riigikohtu lahendi nr 3-2-1-76-07 punktist 22 võib välja lugeda (vt ka magistriritoõ alapunkt 3.2), et kui kindlustusvõtjale pannakse tüüptingimusega *kohustus* hoida oma sõiduki võtmeid hoolikalt ning samas *välistatakse* tüüptingimusega kindlustusjuhtumina vargus, kasutades sõiduki võtmeid, on sellise kindlustusjuhtumi välistuse puhul tegemist arusaamatu tüüptingimusega VÕS § 37 lg 3 mõistes ning see ei saa lepingu osaks. Seda seetõttu, et mõistlikul isikul ei ole võimalik üheselt aru saada, kas sõiduki vargus, mis on toime pandud sõiduki omanikult või valdajalt varastatud võtmeid kasutades, on kindlustusjuhtum, kui kindlustusvõtja on täitnud oma hoolsuskohustuse sõiduki võtmete hoidmisel. Kohus leidis, et kui sõiduki võtmeid on hoitud sellises kohas või sellisel viisil, mis võimaldab nende vargust, siis vabaneb kindlustusandja täitmise kohustusest. Samas kui kindlustusvõtja täidab oma hoolsuskohustuse võtmete hoidmisel ja kindlustusjuhtum saabub, siis kindlustusandja ei vabane kindlustushüvitise maksmise kohustusest.¹⁴⁹ Kusjuures võib välja tuua, et tüüptingimuste sätted, millele lahendis viidatakse, on endiselt kehtivana kirjas Salva sõidukitingimustena (p-d 5.5.4, 5.5.9 ja 23.8), seega võib nentida, et neid võib endiselt pidada sama arusaamatuteks kui tsiteeritud kohtuotsuse jõustumisel.

Reeglina on sõiduki vargus kindlustusjuhtumina välistatud juhul, kui sõiduki võtmed pole enne varastatud murdvarguse või röövimise teel.¹⁵⁰ Samas Ergo (sõidukitingimuste § 19 lg 1 p 8) näeb oma tingimustes ette, et hüvitise saamiseks peavad võtmed olema kindlustusvõtjalt eelnevalt üksnes röövitud (!), sellest tulenevalt ei ole kindlustusvõtja sõidukivõtmete eelnev hõivamine murdvarguse teel Ergo jaoks piisav argument. Erinevalt on aga tõlgendatud

¹⁴⁹ RKTko 3-2-1-76-07 (18.06.2007) – RT III 2007, 26, 219.

¹⁵⁰ If sõidukitingimuste p 59, Hansa sõidukitingimused, Seesam sõidukitingimuste p 4.5.3.

murdvarguse ja röövi mõistet. Näiteks nõuavad Hansa ja Seesam (sõidukitingimuste p 4.5.5.) murdvarguse puhul endiselt *selgete murdmisjälgede* olemasolu, mis Riigikohtu otsuse 3-2-1-59-05¹⁵¹ kohaselt ei ole kooskõlas VÕS § 452 lg 2 punktis 2 sätestatuga, kuivõrd ei oma mõju kindlustusjuhtumi toimumisele selle punkti tähenduses (vt ka käesoleva töö ptk 3.4.). Võrdlusena loeb If (sõidukitingimuste p 61) murdvarguseks üksnes piirde või lukustuse lõhkumist või muukimist, nõudmata, et sellega kaasneks selged jäljed. If (sõidukitingimuste p 63) ja Seesam (sõidukitingimuste p 4.5.5.) välistavad sõiduki varguse tõttu tekkinud kahju hüvitamise ka juhul, kui võtmed varastati eelnevalt suletud taskust, kae-, vöö- või seljakotist, kohvrast, mapist *vms*, kuivõrd ei pea sellist võtme vargust murdvarguseks. Ilmselt on viimatitoodud välistus selgelt ajendatud Riigikohtus arutlusel olnud kaasustest (nt RKTko nr 3-2-1-153-00¹⁵² ja 3-2-1-17-01¹⁵³), kus vargust jope taskust käsitleti kui vargust tõkke ületamisega. Nimelt on varasemalt nt Seesami sõidukitingimustes olnud säte, mille kohaselt kahju hüvitatakse tingimusel, kui varas oli sõiduki võtmed oma valdusse saanud tõkke või lukustuse kõrvaldamise või röövimisega. Kuivõrd selline säte on põhjustanud palju poleemikat – nt on analüüsitud riskivälistuse seisukohast võtmete vargust jope sisetaskust rüseluse käigus (3-2-1-153-00¹⁵⁴), baaritooli seljatoelt asetseva jope taskust (3-2-1-17-01¹⁵⁵) ja töökabinetis oleva jope taskust (3-2-1-76-07) – ning mitmed lahendid on päädinud kindlustusandjat mittesoosiva tulemusega, siis on objektiivselt arusaadav, miks kindlustusandjad on riskivälistuse karmimalt sõnastanud ning nõuavad nüüd sõidukivõtmete enda valdusse saamiseks valdavalt üksnes murdvarguse esinemist.

Kindlustusvõtja kohustus oma võtmeid hoolikalt hoida on sõnastatud kindlustusandjate lõikes samuti erinevalt. Näiteks Hansa ei ole üldse eraldi sellist kohustust sõidukitingimustes sätestanud, vaid kohustus ilmneb peidetuna riskivälistuses eneses. Samas on If (sõidukitingimuste p-d 112-115) sätestanud kindlustusvõtjale väga täpsed kindlustusjuhtumile eelnevad ohutusnõuded: nt enne alkoholi tarvitamist peab võtmete, pultide ja dokumentide hoidja võtma tarvitusele piisavad abinõud, et vältida võtmete, pultide või dokumentide kaotust või kõrvalise isiku kätte sattumist joobeseisundi ajal. Seesam nõuab aga muuseas (sõidukitingimuste p 5.4.1), et sõiduki võtmeid tuleb hoida nii, et kõrvaline isik ei saaks neid

¹⁵¹ RKTko 3-2-1-59-05 (01.06.2005) – RT III 2005, 22, 225.

¹⁵² RKTko 3-2-1-153-00 (21.12.2000) – RT III 2001, 1, 12.

¹⁵³ RKTko 3-2-1-17-01 (13.03.2001) – RT III 2001, 9, 105.

¹⁵⁴ RKTko 3-2-1-153-00 resolutsioon – „[...]M. Relve ei hoidnud võtmeid viisil, mis oleks vaadeldav kindlustuslepingu tingimuste rikkumisena, sest autovõtmed varastati M. Relve jope põuetaskust ja see on asjas tuvastatud asjaolude kohaselt vaadeldav võtmete äravõtmisena tõkke ületamisega üldtingimuste p 4.5.1 mõttes. M. Relve täitis auto võtmete hoidmisel tavapärasest mõistlikku hoolsust ja täitis üldtingimuste p 5.5 nõudeid[...]”.

¹⁵⁵ RKTko 3-2-1-17-01 resolutsioon – „[...]Avalikus kohas tooli seljatoel oleva jope taskust võtmete varastamist ei saa pidada varguseks tõkke ületamisega.[...]”

enda valdusesse ilma murdvarguse või röövita. Ergo (§ 8 lg 1 p 8) kohustab võtmeid hoidma nii, et neid ei saaks lihtsal kombel hõivata.

Kuivõrd sõiduki vargus võtmeid kasutades on suhteliselt sagedane, tuleb nentida, et kindlustusandjate poolt on asjakohane kohustada kindlustusvõtjat tähelepanelikkusele. Siiski mõnab autor, et mõningatel juhtudel, nt kui sõidukivõtmete vargusena aktsepteeritakse kindlustusandja poolt ainult röövi, kalduvad tüüptingimustes sätestatud riskivälistused selgelt kindlustusvõtjate kahjuks, olgu nad omapoolsete kohustuste täitmisel kui hoolsad tahes. Kuna reeglina hoiavad hoolsad autojuhid oma võtmeid siiski lukustatud taskus või käekotis, mitte seifis ega panga hoiukarbis „seitsme luku ja riivi taga”, võib nentida, et hoolikalt lukustatud (koti)taskutele lootma jäänud „hooletud” kindlustusvõtjad võivad erinevate kindlustusandjate tüüptingimustele tuginedes hüvitisest sõiduki võtmetega varguse korral vaid unistada.

Kokkuvõtlikult võiks autori arvates ühe põhiprobleemina välja tuua kindlustusvõtjatele tüüplepingutega pandud kohustuste ning kindlustusandja riskivälistuste vahelise vastuolu – st puudub kooskõla kindlustusvõtjatele pandud kohustuste ning riskivälistuste vahel. Kuna vastuolud tüüptingimustes viitavad üldjuhul samaaegselt nende tingimuste mitteamusaadavusele ning ebaselgusele, võib võimaliku lahendusena omakorda viidata VÕS § 37 lõikele 3 ning eitada selliste kontradiktoorse tingimuste lepingu osaks saamist. Kindlustusvõtjate suhtes näitab ebasõbralikkust ka see, et endiselt nõuavad mõned kindlustusandjad murdvarguse eeldusena selgete murdmisjälgede olemasolu, kuigi nende jälgede olemasolu kui selline ei muuda tegelikult kindlustusjuhtumi esinemist iseenesest vähem- või rohkemtõenäolisemaks.

3.5.3. Täitmiskohustusest vabanemise eeldused

Kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise eeldused sõidukikindlustuses peaksid samuti vastama VÕS-s sätestatule. Käesoleval hetkel sätestavad kindlustusandjad oma täitmiskohustusest vabanemise üldjuhul järgmiselt – „kindlustusandja vabaneb osaliselt või täielikult täitmise kohustusest, kui...” Samas ei pruugi täitmiskohustusest täieliku ja osalise vabanemise (ehk sisuliselt täitmiskohustuse vähendamise) eeldused kattuda. Seega oleks autori arvates mõistlik õigusselguse ja kindlustusvõtja huvides erinevate õiguslike tagajärgede eeldused üksteisest ka tüüptingimustes lahutada. Kui näiteks kindlustusandja tüüptingimus sisaldab, et tal on õigus osaliselt või täielikult vabaneda täitmisest, juhul kui kindlustusvõtja ei

vii kahjustatud sõidukit esimesel võimalusel hoiupaika või ei teata kindlustusjuhtumist viivitamata politseile¹⁵⁶ ning kindlustusvõtja rikkumine ei ole vähemalt raskelt hooletu, siis VÕS § 452 lg 2 p-de 3 ja 4 järgi ei tohiks täielikku vabanemist siiski rakendada. Kui aga kindlustusvõtja seadust ei tunne ning oma õiguste eest seista ei oska, siis on kindlustusandjal oma tüüptingimustele viidates lihtne kindlustusvõtja kui lepingu nõrgema osapoole puudulikke juriidilisi teadmisi enda kasuks pöörata.

Ülalnimetatud VÕS § 452 lõikele 2 viidates tasuks veelkord mainida, millistel juhtudel saab kindlustusandja kindlustusvõtjapoolse rikkumise korral üldse *täielikult* täitmiskohustusest vabaneda – kindlustusjuhtumieelne rikkumine peab olema süüline, st vähemalt hooletu (VÕS § 452 lg 1)¹⁵⁷ ning kindlustusjuhtumijärgne rikkumine peab olema vähemalt raskelt hooletu. Järelikult ei tohiks kindlustusvõtjat täielikult hüvitisest ilma jätta, kui ta enne kindlustusjuhtumit rikkus kohustust (v.a. kindlustusmakse tasumine) mittesüüliselt ning pärast kindlustusjuhtumit hooletusest. Eelnevale tuginedes ei saa eriti õnnestunuks pidada nt Ergo sõidukitingimuste § 19 lg 1 punkti 1, mis välistab lakooniliselt täielikult või osaliselt kahju hüvitamise, kui kindlustusvõtja ei ole täitnud vähemalt ühte tüüptingimuste § 16 sätestatud kohustustest (nt sõiduki lukustamiskohustus, signalisatsiooni aktiveerimine, esipaneeli kaasavõtmine, võtmete hoidmine kindlas kohas, tulekahjust teatamine nii politseile kui päästeametile jne). Sealjuures ei ole sõnagi juttu rikkumise ja kindlustusjuhtumivahelisest põhjuslikust seosest või rikkuja vajalikust süüastmest, mis ometigi peaks olema kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise peamisteks eeldusteks.

Üldiselt on põhjuslikule seosele (kindlustusvõtja rikkumise ning kindlustusjuhtumi või kindlustusjuhtumi ulatuse kindlakstegemise vahel) kui täitmiskohustusest *täieliku* vabanemise ühele eeldusele viitamine sõidukitingimustes küllaltki lünklik. Samas tasub mainida, et põhjusliku seose nõue on VÕS § 445 lg 3 p-st 2 ja § 452 lg 2 p-dest 1, 2 ja 4 tuletatav üldnõue, millega tuleb arvestada kõigi kindlustusvõtja poolt sooritatud kindlustuslepingu rikkumiste puhul (v.a. kindlustusmakse tasumine). Näitena võib jällegi tuua ülalviidatud Ergo sõidukitingimuste § 19 lõiget 1, mille punktid 1 ja 3 on põhjusliku seose nõudes selgelt vastuolulised. Samuti esineb samas lõikes punkte, mis nõuavad põhjuslikku seost tagajärje suhtes (p-d 3, 9) ning punkte, mille kohaselt põhjusliku seose olemasolu rikkumise ja tagajärje vahel poleks justkui oluline (p-d 1, 5, 11). Autorile jääb tahes-tahtmata mulje, et Ergo sõidukitingimustes rakendatakse põhjusliku seose nõuet valikuliselt. Samas võib jällegi

¹⁵⁶ Seesam sõidukitingimuste p-d 6.7.1. ja 6.3. ning 6.5.

¹⁵⁷ Kuigi nt VÕS § 445 lg 1 ja § 452 lg 2 p 2 võimaldavad tõlgendada täitmiskohustusest vabanemise eeldust ka mittesüülise rikkumisena.

põhjusliku seose nõue tagajärje rakendamise eeldusena olla sätestatud sõidukitingimustes ja kindlustusandja üldtingimustes erinevalt. Näiteks Salva sõidukitingimuste p-d 23-25 kirjeldavad kindlustusvõtja rikkumisi, kuid põhjusliku seose nõue tuleneb hoopis üldtingimuste p-st 15.8 (mis aga omakorda ei räägi sõnagi kindlustusvõtja nõutavast süüastmest). Seega peab Eesti kindlustusvõtja juristile omase osavusega orienteeruma üldtingimuste ja eritingimuste vahel, püüdes relevantseid sätteid omavahel kokku viia. Selles suhtes oleks Saksamaa AKB suureks eeskujuks, kuna sealsed tingimused on autori arvates tõepoolest loogilises järjestuses (ning ka kehtiva VVG-ga kooskõlas). Autori ettepanek on, et täitmiskohustusest osalise ning täieliku vabanemise eeldused võiksid olla tüüptingimustes paremini liigendatud ja arusaadavamad ning loomulikult kooskõlas VÕS-s sätestatuga.

Kokkuvõttes tuleb nentida, et erinevate sõidukikindlustusandjate tüüptingimuste vahel orienteerumine võib põhjustada tavakindlustusvõtjale ilmselgelt peavalu, sest paljude tüüptingimuste vahel puudub autori arvates loogilisus ning järjepidevus. Samuti on sagedane, et sõidukikindlustuse tüüptingimustes sätestatud kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise eeldused ei ühti seaduses sätestatud eeldustega, st reeglina soosivad tüüptingimused täitmisest vabanemise osas õigustamatult kindlustusandjat. Autor eeldaks, et kindlustusandjad tooksid selgelt ning seadusega kooskõlas olevalt oma tüüptingimustes välja kõik omapoolsest täitmiskohustusest vabanemise eeldused (eelkõige kindlustusvõtja seadusega nõutav süülisusaste, põhjuslik seos kahjujuhtumi või selle kindlakstegemisega). Hetkel tuleks kõigile kindlustusvõtjatele soovitada lisaks sõidukitingimustele lugeda veel hoolikalt kindlustusandja üldtingimusi ning ka VÕS-i asjaomaseid paragrahve, kuna sõidukitingimustes sätestatud eeldused ei pruugi kattuda seaduses sätestatuga. Kas aga tavakindlustusvõtjalt saab oodata seaduse ülesehitusega kursis olemist ning juristile omast analüüsivõimet on omaette küsimus, millele tuleb suure tõenäosusega vastata eitavalt. Probleeme tekitab seegi, et ka VÕS pole uuritavast teemast lähtuvalt eriti loogiliselt ülesehitatud, mistõttu on sellest johtuvalt olukord kindlustusvõtjate seisukohast veelgi keerulisem. Seega leiab autor magistritöö teemast lähtuvalt, et mitmed Eesti kindlustusandjad peaksid oma tüüptingimused veelkord kriitilise pilguga üle vaatama ning viima need kooskõlla VÕS-s sätestatuga, pöörates seejuures tähelepanu ka Riigikohtu poolt väljendatud seisukohtadele.

LÕPPSÕNA

VÕS-i jõustumisest käesoleva ajani on möödunud pea seitse aastat. Vahepealsel ajal on jõustunud arvukalt Riigikohtu lahendeid, milles käsitletakse kindlustusandja täitmiskohustuse piiranguid, muuhulgas nii kindlustusvõtja kohustuste rikkumise (sh kindlustusriski võimalikkuse suurenemise) kui ka tüüptingimustes sisalduvate riskivälistuste kontekstist lähtuvalt. Sellest hoolimata on mõned kindlustusseltsid pidanud vajalikuks säilitada muutmata kujul oma senised ilmselgelt arusaamatud tingimused, viidates neile kui kindlustuslepingu osale. Tuleb nentida, et kindlustusvõtjad peavad nii VÕS-st kui kindlustusandjate tüüptingimustest tulenevalt kindlustusandja täitmiskohustuse täielikuks säilimiseks olema käesoleval hetkel ülihooolsad ja ilmeksimatud. Magistritöö kokkuvõtteks on autor jõudnud alltoodud järeldustele.

Kindlustusandja täitmise kohustus kindlustusvõtja poolt oodatud põhikohustusena võib küll teoorias omada mitmeid tahke, kuid kindlustusvõtja jaoks on väga tähtis ka selle kohustuse reaalne sissenõutavaks muutumise aeg. Hinnates VÕS §-s 450 sätestatud, leiab autor, et see ei teeni hetkel ühte paragrahvile seatud eesmärkidest – kindlustushüvitise võimalikult kiire kättesaamine. Õiguskindluse ja kindlustusvõtjate võrdse kohtlemise põhimõtet silmas pidades peaks kindlustusandjate kahjukäsitlustoimingutele seadma ajaliselt mingid konkreetsemad piirid. Näiteks võiks kindlustusvõtja nõue muutuda sissenõutavaks ka juhul, kui kindlustusandja küll ühe kuu jooksul kindlustusvõtja arupärimistele vastab, kuid ei esita toimingute viibimise kohta mõistlikku põhjendust. Samuti võiks sarnaselt PEICL artikkel 6:103 punktile 2 kaaluda konkreetse kahjukäsitlustähtaja sissetoomist seadusesse. Autor ei pea eriti õiglaseks ja lepingupoolte huvisid võrdselt silmas pidavaks olukorda, kus kindlustusvõtja peab kindlustusjuhtumist teavitama viivitama ja aitama kõigiti kaasa kindlustusjuhtumi kindlakstegemisele, samas kui kindlustusandjal puudub seadusest tulenev kohustus lõpetada kahju kindlakstegemise toimingud teatud tähtaja jooksul.

Kindlustuslepingu põhiliseks esemeks ehk tüüptingimuste sisukontrollist välistatuks tuleks pidada tingimustes sisalduvat kindlustusandjapoolset täpset, selget ja arusaadavat kindlustuskaitse ulatuse kindlaksmääramist ehk põhilist kindlustatavat riski (nt vargus, tulekahju, vandalism) ning sellele vastavat kindlustusmakse tasumise kohustust – ja ainult osas, mis puudutab riskide ja tasu vahekorda. Seda arvamust toetab lisaks mitmete õigusteadlaste arvamustele ka plaanitava PEICLi artikkel 2:304 p 3. Seega tuleks tüüptingimuste seisukohalt kriitiliselt suhtuda kõikidesse kindlustusandja poolt sätestatud

riskivälistustesse kui kindlustuskaitset piiravatesse või modifitseerivatesse tingimustesse, mille rakendamine näeb tagajärjena ette kindlustusandja täieliku vabanemise täitmiskohustusest. Toetumine riskivälistusele viitab selgelt kindlustusandja soovile piirata omapoolsest täitmise kohustust. Autor on hea usu põhimõtet silmas pidades arvamusel, et kindlustusvälistusega ei tohiks siiski redutseerida kindlustuskaitset konkreetse sündmuse vastu miinimumini, sest sellisel juhul muutuks esialgne kindlustuskaitset pakkuv säte tegelikult sisutühjaks. Kindlustusjuhtumi esinemist välistavaid tingimusi kui kindlustuskaitset piiravaid või modifitseerivaid tingimusi ei saa käsitleda aga kindlustuslepingu osana, kui need põhjustavad kindlustuslepingu üldises kontekstis mõistlikus kindlustusvõtjas arusaamatust või üllatust. Seega ei saa aktsepteerida kindlustusandja vabanemist täitmise kohustusest olukorras, kus kindlustusandja tugineb tema poolt ühepoolselt kehtestatud mõistlikule isikule üllatuslikele või arusaamatutele riskivälistustele.

VÕS § 42 lõikes 3 on mitmeid punkte, millele viidates võivad osutada tühisteks nii mõnedki kindlustustingimused. Kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemisest lähtuvalt peaks autori arvates suuremat tähelepanu pöörama eelkõige VÕS § 42 lg 3 punktidele 2, 6, 9-11, 13-14 ja 19-20. Kuivõrd täitmispiirangud alluvad tüüptingimuste sisukontrollile on oluline viidata ka VÕS § 42 lõigetes 1 ja 2 sisalduvatele üldreeglitele. Kindlustuslepingu tingimus ei tohiks põhjustada ühele lepingupoolele olulist majanduslikku kahju. Samuti pole õige tüüptingimusega põhjendamatult soosida ühe lepingupoole õigusi, andmata sarnaseid õigusi teisele lepingupoolele.

Üldjuhul on Eesti kindlustusseltsid kindlustusmakse tasumisega seoses üle võtnud VÕS §§-s 457-458 sätestatu. Samas on kõikidel analüüsitud kindlustusseltsidel üldtingimustes sätestamata jäänud kindlustusvõtjat soosiv välistus, mille kohaselt ei vabane kindlustusandja täitmiskohustusest juhul, kui järgneva kindlustusmakse tasumata jätmine toimus kindlustusvõtjast mittetuleneva asjaolu tõttu. Samuti on kõik kindlustusseltsid pannud kindlustusvõtjale maksmiskohustuse ka juhul, kui kindlustusandja ei ole saatnud talle arvet. Riigikohus peab aga kindlustussuhtes mõistlikuks, kui kindlustusandja teavitab kindlustusvõtjat tema poolt võlgnetavast lepingujärgsest kohustusest. Autor leiab, et kui kindlustusvõtjal on tekkinud maksevõlg, peaks õiguslik tagajärg kindlustusvõtjale sõltuma tema maksevõla suurusest ning sellest, kas tegemist on esimese või järgneva makse võlgnevusega. Esimese kindlustusmakse võlgnevusega peaksid kaasnema rangemad õiguslikud tagajärjed, kuivõrd juba kindlustussuhte varases staadiumis kindlustusmaksega võlgnevusse sattumine võib anda kindlustusandjale signaali, et tegemist pole just väga usaldusväärse lepingupartneriga.

VÕS-s on seatud esiplaanile lähtuda just kindlustusriski suurenemise olulisusest ning mõjust kindlustusjuhtumile ning tähelepanuta on jäänud kindlustusvõtja käitumine kui omaette oluline faktor riski võimalikkuse suurenemisel. Autori arvates võiks ka Eestis olla kindlustusvõtja süüaste rikkumise toimepanekul saabuva tagajärje määramisel oluline. Ei ole õiglane, kui ühesuguse karmusega suhtutakse nii kohustust tahtlikult rikkunud kindlustusvõtjasse kui kergelt hooletusse või koguni süütusse kindlustusvõtjasse. Kindlustusvõtjate huvide paremaks kaitseks võiks eristada kindlustusvõtjaid, kes rikuvad peatükis nimetatud kohustusi tahtlikult nendest, kelle käitumine ei ole tahtlusest hõlmatud. Eelduseks võiks olla, et rikkumine oli tahlik või raskelt hooletu, kuid kindlustusvõtjal lasuks koormis tõendada vastupidist.

Kui kindlustusvõtja on rikkunud oma kohustust mitte suurendada kindlustusriski võimalikkust, ei tohiks kindlustusandjatel olla õigust keelduda täies mahus oma kohustuste täitmisest ning sellesisulisi kindlustusandjate üldtingimusi tuleb pidada tühisteks. Kohustus teavitada kindlustusandjat kirjalikult ka üldteada asjaoludest on küll mugav kindlustusandja seisukohast, kuid tavainimesest lähtudes ebaõiglane ning lepingupoolte huvide tasakaalustatust arvestades ka ebamõistlik. Kindlustusvõtja poolt mõjutatavate isikute ringi tuleb siiski vaadelda mõistliku isiku seisukohalt ning hinnata igal konkreetsel üksikjuhul eraldi, mil määral oli kindlustusvõtja ka tegelikult võimeline konkreetse isiku käitumist mõjutama. Kindlustusriski tõusu osas peaks olulise suurenemisega olema tegemist üksnes juhul, kui sellega kaasneks hüpoteetiliselt kindlustusmakse märkimisväärne suurenemine kindlustusvõtja jaoks, samuti peaks riski suurenemise olulisuse üle otsustamisel lähtuma mõistliku lepingupoolte mitte üksnes kindlustusandja arusaamadest.

Kindlustusvõtja suhtes pole aus kindlustushüvitise vähendamine juhul, kui kindlustusvõtja järgib kindlustusjuhtumi kindlakstegemisel käibes vajalikku hoolt, kuid kindlustusandjal tekib sellest hoolimata rikkumise tagajärjel kahju ning tal on seaduse kohaselt õigus hüvitist vähendada. Mõned Eesti kindlustusseltsid näevad ette täieliku täitmiskohustusest vabanemise ka sellise kindlustusjuhtumijärgse kindlustusvõtja rikkumise puhuks, mis polnud tahtlik. Autori arvates võib esineda olukordi, kus pole aga vahet, kas kindlustusandja vähendab temale tekkinud kahju võrra täitmise kohustust või vabaneb sellest täies ulatuses, kuivõrd täitmiskohustuse vähendamine võib olla ikkagi saajaprotsendiline. Seega võib väita, et kindlustusjuhtumi kindlakstegemist silmas pidades, soosivad lepingulised õigused ja kohustused (v.a mõistlikkuse põhimõtte tõendite esitamisel) selgelt kindlustusandjat.

Autor sedastab, et VÕS § 475 lg 3 teenib selgelt üksnes kindlustusandja huve. Nimetatud sätet ei kohaldata enam Saksamaal, samuti mitmetes teistes Mandri-Euroopaliku õiguskultuuriga riigis, samuti Suurbritannias. Autor nõustub põhjendusega, et selline säte survestab põhjendamatult teist lepingupoole ning on ebaõiglane. Nimetatud paragrahvi puudumisel VÕS-st võiks tugineda sellesisulise tüüptingimuse tühisusele VÕS § 42 mõistes, sest see kahjustab selgelt ühe lepingupoole – kindlustusvõtja – huvisid. Kindlustusandja vabanemine täitmise kohustusest on kahtlemata kindlustusvõtjale rängim kindlustuslepingust tulenev õiguslik tagajärg, mida peaks rakendama üksnes erandlikel juhtudel, mitte olukorras, kus kindlustusvõtja teatud perioodi jooksul ei kasuta oma hagi esitamise õigust. Võrdse kohtlemise põhimõtet silmas pidades võiks kõikidele kindlustuslepingust tulenevatele nõuetele kohaldada ühist aegumistähtaega.

Kindlustusandja ei tohiks tugineda täitmiskohustusest vabanemisele olukorras, kus kindlustusvõtja on küll oma kohustust rikkunud, kuid sellel puudub põhjuslik seos kindlustusjuhtumiga või kindlustusjuhtumi ulatuse kindlaksmääramisega. Kuigi Eestis piisab kindlustusjuhtumieelse kohustuse rikkumise puhul kindlustusvõtja hooletusest, on nt Saksamaal ja Šveitsis, aga ka PEICLis võetud suund kergelt hooletu kindlustusvõtja kaitsele. Kindlustusvõtja käitumine peaks inimlikust aspektist kahjuhüvitise täieliku välistamisega saama „karistatud“ vaid juhul, kui ta on olnud teadlikult hoolimatu, mitte üksnes kergelt hooletu. Praegune VÕS-i regulatsioon soosib kindlustusvõtja süüastme olulisuse osas selgelt kindlustusandjat.

Ühe põhiprobleemina Eesti kindlustusandjate tüüptingimustes võib välja tuua kindlustusvõtjatele pandud kohustuste ning kindlustusandja riskivälistuste vahelise vastuolu – st puudub kooskõla kindlustusvõtjatele pandud kohustuste ning riskivälistuste vahel. Kindlustusvõtjatele pandud kohustustekoorem on märkimisväärne, kuid vaatamata nende kohustuste hoolikale täitmisele, võib siiski esineda riskivälistus, mis nullib kindlustusvõtja lootuse hüvitisele. Vastuolud tüüptingimustes viitavad üldjuhul samaaegselt nende tingimuste mitteamusaadavusele ning ebaselgusele, seega võiks eitada selliste kontradiktoorse tingimuste lepingu osaks saamist.

Erinevate sõidukikindlustusandjate tüüptingimuste vahel orienteerumine võib põhjustada tavakindlustusvõtjale ilmselgelt peavalu, sest paljude tüüptingimuste vahel puudub autori arvates loogilisus ning järjepidevus. Samuti on sagedane, et sõidukikindlustuse tüüptingimustes sätestatud kindlustusandja täitmiskohustusest vabanemise eeldused ei ühti

seaduses sätestatud eeldustega, st reeglina soosivad tüüptingimused täitmisest vabanemise osas õigustamatult kindlustusandjat. Probleeme tekitab seegi, et ka VÕS pole uuritavast teemast lähtuvalt eriti loogiliselt ülesehitatud, mistõttu on sellest johtuvalt olukord kindlustusvõtjate (e. reeglina tavakodanike) seisukohast veelgi keerulisem. Mitmed Eesti kindlustusandjad peaksid oma tüüptingimused veelkord kriitilise pilguga üle vaatama ning viima need kooskõlla VÕS-s sätestatuga, pöörates seejuures tähelepanu ka Riigikohtu poolt väljendatud seisukohtadele.

Vastates käesoleva magistritöö sissejuhatuses püsitatud küsimusele, leiab autor ülaltoodule tuginedes, et Eesti kehtiv seadusandlus, mis välistab teatud juhtudel kindlustusandja täitmiskohustuse ka kindlustusvõtja kerge hooletuse puhul, ei ole Euroopa kindlustusõiguse tulevikusuundi, eelkõige kõrgetasemelist tarbijakaitset, silmas pidades käesoleval hetkel õigustatud ega õiglane ning nendib, et Eesti kindlustusandja ning kindlustusvõtja huvid võiksid olla paremini tasakaalustatud. Võttes eeskujuks PEICL-is kokkulepitu ning viidates Saksamaa ning Šveitsi kindlustusseaduste kui VÕS-is sisalduva kindlustusregulatsiooni algallikate tänapäevastatud regulatsioonile, jõuab autor järeldusele, et kindlustusvõtja sanktsioneerimist hooletu käitumise eest ei tohiks võtta eesmärgiks omaette. Kindlustusandja täitmiskohustusest täielik vabanemine ning selle osaline vähendamine peaksid õiguslike tagajärgedena siiski vastama kindlustusvõtjapoolse kohustuse rikkumise raskusele. Täitmispääringud kindlustusandjate tüüptingimustes peaksid olema loogilised, selged ning arusaadavad – lisaks kindlustusandjatele kasulikele sätetele oleks kindlustusvõtjasõbralik tüüptingimustesse VÕS-st üle võtta ka kindlustuslepingu nõrgemat poolt soosivaid sätteid. Autori arvates kaldub hetkel kindlustusandja täitmiskohustuse piirangute küsimuses juriidiline kaalukauss nii kindlustuslepingu tüüptingimustes kui ka VÕS-s sätestatu põhjal siiski kindlustusandja kasuks. EL-i kindlustusõiguse arengusuundi silmas pidades peaks aga järjest rohkem tähelepanu pöörama kindlustusandja ja kindlustusvõtja õiguste ja kohustuste tasakaalustatusele ning seda ka kindlustusandja täitmiskohustuse piiramise kontekstis.

SUMMARY

Restrictions on insurer's duty of performance in voluntary indemnity insurance

When entering into a non-life insurance contract, the policyholder's main expectation is that after the insured event, all the damages would be covered by the insurer. Thus, being relieved from the insurer's duties of performance, is a kind of legal consequence that affects the policyholders the most. Probably none of the average policyholders think realistically about a chance that the insurer may have the possibility to refuse compensation or to reduce the sum of indemnity. Thus, it often happens that the insurer's announcement of refusal to pay compensation comes unexpectedly and causes controversial feelings and questions – what has been done wrong, isn't the insurer's behaviour unfair, what is the point of insuring assets at the first place etc.

Therefore the aim of the current master's thesis is to analyse the problems of the current insurance contract law from the point of view of the insurer refusing to pay compensation and reducing the indemnity sum, paying special attention to the voluntary non-life insurance contract and keeping in mind the future perspectives and developments of the European Union's insurance law. The main research target has been built up as follows: considering the development directions in European insurance law and the judicial and insurance practice, is the current Estonian insurance contract law regulation fair in connection with the limitation of insurer's obligations of performance and does it equally consider the interests of both parties to the contract?

The author has analysed the standard terms (including the general terms and motor-vehicle insurance terms) of five Estonian indemnity insurers that have the biggest shares in Estonian insurance market: AS If Eesti Kindlustus (29,3%), ERGO Kindlustuse AS (22,5%), AS Hansa Varakindlustus (13,8%), Seesam Rahvusvahelise Kindlustuse AS (11,5 %) ja Salva Kindlustuse AS (8,2 %).

To reach the target set up in the paper, the author has mostly used the analytical-comparative method. In addition to analysing relevant judicial decisions of the Supreme Court of Estonia and the above-mentioned insurer's standard terms, Estonian current law has also been compared with the laws of the other EU member states. The author has also pointed to the project version of PEICL as to relevant articles of the future European unified insurance

contract principles. Since the basis of Estonian insurance contract law regulation is mostly German and Swiss insurance contract laws, which have recently been reformed, the author thought it is important to cite the relevant provisions of those countries as well. Since one of the main purposes of the current thesis is to analyse the current Estonian insurance contract law and its relevance and balance, keeping in mind the developments of the European insurance law, the author has tried to use as up-to-date sources as possible.

The insurer is usually relieved from the compensation duty when the damage has been caused by a risk against what there was no insurance (including the unilateral risk preclusion that sets limits to the insurance protection and has been provided by the insurer) or when the policyholder caused the insured event on purpose or when the policyholder has infringed the obligations agreed in the insurance contract and the infringement caused the insured event. Ensued from the above-mentioned, the following subtopics have been discussed. In the first chapter, the author analyses the general essence and chargeability of the insurer's obligations and specification of the insured event as the main basis of the duties of performance in the insurer's standard terms.

The second chapter has been dedicated to the breach of obligations by the policyholder as to one of the prerequisite to the insurer to be relieved from the obligations to indemnify – the author has focused on the insurer's obligations before the insured event (including the ban to increase the insurance risk and being late in paying the insurance premium) and also to the obligations caused by the insured event itself. In addition, the author analyses the unique extinguishment of the policyholder's right of claim provided in the Estonian Law of Obligations Act § 475 subsection 3, which legal consequence is the insurer's final relieve from the compensation duty. In the last, third chapter, preclusion of the duties of performance in the context of standard terms has been handled, among other things, the author has tried to find out which insurance conditions can be taken as standard terms. In addition, guided by the paper's topic, the author has analysed the understandability and nullity problematics of the insurer's standard terms. In the last chapter, the author also pays more attention to certain specific and questionable conditions of the voluntary motor-vehicle insurance.

In the process of analysis, among other things, the author found out that keeping in mind the principle of equal treatment and principle of legal certainty, more specific time boundaries should be established into the insurer's claim settlements. The author also believes that the merger clauses that prevent the insured event, as conditions that limit or modify the insurance

cover, cannot be taken as one part of the insurance contract when they, in the general context of the insurance contract, cause surprise and bafflement in the reasonable insurer. The author thinks that a principle in the Law of Obligations Act should be changed, according to which it is most important to rely on the importance of the increase of the insurance risk and on the effect it has on the insured event. Policyholder's behaviour as one of the significant factor in the increase of the risk factor has been left laid aside. The author thinks that also in Estonia, the policyholder's guilt should be taken into account when designating the coming consequences. It is not fair that the same harsh attitude is taken towards the policyholder who breached his obligations on purpose and the policyholder who has been a bit careless or who is totally innocent. Keeping in mind the determination of the insured event, the contractual rights and obligations (not-including when providing the evidence of the principle of reasonableness) in the Law of Obligations Act and in the insurer's standard terms clearly favour the insurer.

The author claims that § 475 subsection 3 in the Law of Obligations Act is an outdated provision that clearly serves the interests of the insurer, pressurizes the second party to the contract and is unfair. The author also believes that from the human point of view, the policyholder's behaviour when receiving the total compensation, should only be „punished“ when the policyholder has been irresponsible by choice, not just a little careless. One of the main problems in the Estonian insurers' standard terms is the contradiction between the obligations on the policyholders and the insurer's risk preclusions – it means that there is no coherence between the obligations on the policyholders and risk preclusions. The obligations burden on the policyholders is remarkable but despite performing their duties, there still might be a insurer's risk preclusion that cancels out the hope for compensation. The author finds that many Estonian insurers should critically go through their standard terms and bring them into conformity with the provisions in the Law of Obligations Act, paying special attention on the statements expressed by the Supreme Court.

As the final conclusion, the author has reached the statement that the Estonian current legislation, which in certain cases precludes the insurer's duties of performance also in the case of the policyholder's minor carelessness, is not at the moment justified and fair, keeping in mind the future directions of the European insurance contract law, specially the high level consumer protection. The author says that the interests of the policyholder and insurer should be better balanced. Taking the agreements in the PEICL as an example and referring to the German and Swiss reformed insurance laws as the up-to-date regulation of the primary

resource in the Law of Obligations Act, the author reaches the conclusion that imposing sanctions on the policyholder who has been careless, should not be the purpose on itself.

The insurer's total relieve from the duties of performance and its partial reduction should, as legal consequences, comply with the gravity of the breach of the policyholder's obligation. Performance limits in the insurer's standard terms should be logical, clear and understandable – in addition to the provisions beneficial for the insurers, it would be insured-friendly to take over provisions from the Law of Obligations that favour also the weaker side and include them in the standard terms.

The author thinks that at the moment, the weighing wessel is on the insurers' side when it comes to their limits in the duties of performance and that goes for the provisions in the insurance standard terms and also for the Law of Obligations Act. Keeping in mind the EU's development directions in the insurance contract law, more attention should be paid on the balance of the rights and obligations of the policyholders and insurers and that also in the context of the insurer's limits in the duties of performance.

I KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Adelmann, N.** Unfair Terms in Insurance contracts. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 133 ff.
2. **Armbrüster, C., Knappmann, U., Kollhosser, H., Prölss, J., Voit, W.** Prölss/Martin Versicherungsvertragsgesetz. Kommentar zu VVG und EGVVG sowie Kommentierung wichtiger Versicherungsbedingungen - unter Berücksichtigung des ÖVVG und österreichischer Rechtsprechung. München, 2004.
3. **Basedow, J.** Insurance law as part of an optional European contract act. ERA-Forum, June 2003, Vol 4, No 2, p 56 ff.
4. **Basedow, J.** The Optional Application of the Principles of European Insurance law. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 111 ff.
5. **Baumann, H., Honsell, H.** Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: Kommentar zum deutschen und österreichischen VVG. Berlin, 1999.
6. **Bunte, H-J.** Lexikon des Rechts: Versicherungsrecht. Luchterhand, 1998.
7. **Clarke, M. A.** Policies and perceptions of insurance law in the twenty-first century. Oxford University Press, 2005.
8. **Cousy, H.** The Principles of European Insurance – the duty of disclosure and aggravation of risk. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 119 ff.
9. **Engelbert, H., Halm, W.E., Krahe, F.** Handbuch des Fachanwalts: Versicherungsrecht. Luchterhand, 2004.
10. **Fifoot, C.H.S., Furmston, M.P., Simpson, A.W.B.** Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of contract. Oxford, 2007.
11. **Haavasalu, K.** Vastutuskindlustus Eesti ja Saksa õiguses: kindlustushüvitise väljamaksmisest vabanemise alused. Juridica, 2007, nr 2, lk 108 jj.
12. **Halbach, D., Ruffer, W., Schimikowski, P.** Versicherungsvertragsgesetz. Handkommentar. 1. Aufl. Nomos, 2009.
13. **Heiss, H.** Insurance premium. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 141 ff.
14. **Heiss, H.** The CFR of European Insurance law. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 95 ff.
15. **Hooley, R.J.A., Sealy, L.S.** Commercial law: text, cases and materials. Oxford, 2005.
16. **Jõks, K.** Hüvitise väljamaksmisest keeldumine ja hüvitise vähendamine kahjukindlustuses. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, 2000.
17. **Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Varul, P.** Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006.

18. **Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Varul, P.** Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2007.
19. **Lahe, J.** Kindlustusõigus. Tallinn, 2007.
20. **Langheid, T., Römer, W.** Versicherungsvertragsgesetz mit Pflichtversicherungsgesetz und Kraftfahrzeug-Pflichtversicherungsverordnung. Kommentar. München, 2003.
21. **Lowry, J., Merkin, R.** Reconstructing Insurance Law: The Law Commissions' Consultation Paper. Modern Law Review, January 2008, Vol 71, No 1, p 95 ff.
22. **Lowry, J., Rawlings, P.** Insurers, Claims and the Boundaries of Good Faith. Modern Law Review, January 2005, Vol 68, No 1, p 82 ff.
23. **Luik, O-J.** Liikluskindlustus kui kohustuslik vastutuskindlustus. Magistritöö. Tartu Ülikooli Õigusinstituut, 2004.
24. **McGee, A.** The modern law of insurance. London, 2006.
25. **Meixner, O., Steinbeck, R.** Das neue Versicherungsvertragsrecht. München, 2008.
26. **Merkin, R., Rodgers, A.** EC insurance law. Longman, 1997.
27. **Rebmann, K., Rixecker, R., Säcker, F.J.** Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Verlag C.H. Beck, 2006.
28. **Rühl, G.** Common law, Civil law and Single European market for insurances. International and Comparative Law Quarterly, October 2006, Vol 55, No 4, p 879 ff.
29. **Schauer, M.** Comments on Duration of Contract and Precautionary Measures. ERA-Forum, September 2008, Vol 9, No 0, p 157 ff.
30. **Schwintowski, H-P.** Neuerungen im Versicherungsvertragsrecht. Zeitschrift für Rechtspolitik, 2006, H 5, S 139 Ff.
31. **Sein, K.** Mis on vääramatü jõud? Juridica, 2004, nr 8, lk 511 jj.

II KASUTATUD INTERNETIALLIKAD

32. **Bundesministerium der Justiz.** Abschlussbericht der Kommission zur Reform des Versicherungsvertragsrechts. Vom 19. April 2004. Im Internet. Erreichbar: <http://www.bmj.bund.de/media/archive/647.pdf>, am 23 März 2009.
33. **Kull, I.** Sisukontrollile alluvate tüüptingimuste määratlemisest Riigikohtu praktikas. Kohtute Aastaraamat 2007. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/751/kohtute_aastaraamat2007.pdf, 28.02.2009.a.
34. **Seesam Rahvusvahelise kindlustuse AS-i vahearuanne III kvartalist 2008.a.** Arvutivõrgus. Kättesaadav:

III KASUTATUD NORMATIIVAKTID

Eesti normatiivaktid

- 35. Eesti Vabariigi kindlustusseadus.** 5. november 1992. – RT 1992, 48, 601; RT I 2001, 79, 480.
- 36. Liikluskindlustusseadus.** 10. aprill 2001. - RT I 2001, 43, 238; RT I 2008, 49, 270.
- 37. Tsiviilkohtumenetluse seadustik.** 20. aprill 2005. – RT I 2005, 26, 197; RT I 2008, 59, 330.
- 38. Tsiviilseadustiku üldosa seadus.** 27. märts 2002. – RT I 2002, 35, 216; RT I 2008, 59, 330.
- 39. Võlaõigusseadus.** 29. september 2001. – RT I 2001, 81, 487; RT I 2008, 59, 330.

EL õigusaktid ja välisriikide normatiivaktid

- 40. Allgemeine Bedingungen für die Kraftfahrtversicherung (AKB 2008).** Unverbindliche Musterbedingungen des Gesamtverbandes der Deutschen Versicherungswirtschaft e.V. (GDV) in der Fassung der Bekanntgabe vom 9.7.2008. Erreichbar: <http://www.gdv.de/Downloads/Bedingungen/AKB-2008.pdf>, am 2 April 2009.
- 41. Finnish Insurance Contracts Act.** No 543. Effective from July 1, 1995. Available: <http://www.fkl.fi/asp/system/empty.asp?P=3666&VID=default&SID=652822394581857&S=2&A=closeall&C=23964>, 10 May 2009.
- 42. Gesetz über den Versicherungsvertrag** vom 30. Mai 1908, zuletzt geändert vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631). Erreichbar: <http://beck-online.beck.de/?bcid=Y-100-G-VVG>, am 2 April 2009.
- 43. Gesetz über den Versicherungsvertrag** vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631), zuletzt geändert vom 28. Mai 2008 (BGBl. I S. 874). Erreichbar: http://bundesrecht.juris.de/vvg_2008/BJNR263110007.html, am 2 April 2009.
- 44. Nõukogu direktiiv 93/13/EMÜ**, 5. aprillist 1993, ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes, Euroopa Liidu Teataja L 095, 21.04.1993. Lk 0029 – 0034.

45. **Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)**. Common Frame of Reference. Chapter III, Section IX, Insurance contract. Status 17 December 2007. Available: <http://restatement.info/cfr/Draft-CFR-Insurance-Contract-17122007-FINAL.pdf>, 10 May 2009.
46. **Schweizerische Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag** vom 2. April 1908 (Stand am 1. Januar 2009). Erreichbar: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/221.229.1.de.pdf>, am 2 April, 2009.
47. **Österreichische Versicherungsvertragsgesetz** vom 2. Dezember 1958 BGBl 1959/2, zuletzt geändert BGBl 1997/140. Erreichbar: <http://www.versicherung.at/versicherungsvertragsgesetz.pdf>, am 2 April, 2009.

IV KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

48. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-17-08 (09.04.2008) – RT III 2008, 16, 109.
49. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-106-07 (28.11.2007) – RT III 2007, 44, 353.
50. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-76-07 (18.06.2007) – RT III 2007, 26, 219.
51. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-64-07 (14.06.2007) – RT III 2007, 25, 211.
52. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-90-06 (25.10.2006) – RT III 2006, 39, 331.
53. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-51-06 (16.05.2006) – RT III 2006, 22, 203.
54. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-17-06 (05.04.2006) – RT III 2006, 14, 130.
55. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-59-05 (01.06.2005) – RT III 2005, 22, 225.
56. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-131-04 (17.11.2004) – RT III 2004, 33, 349.
57. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-120-04 (29.11.2004) – RT III 2004, 36, 371.
58. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-88-04 (13.09.2004) – RT III 2004, 23, 255.
59. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-25-04 (04.03.2004) – RT III 2004, 8, 91.
60. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-127-02 (20.11.2002) – RT III 2002, 34, 372.
61. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-56-01 (10.04.2001) – RT III 2001, 13, 137.
62. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-17-01 (13.03.2001) – RT III 2001, 9, 105.
63. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-153-00 (21.12.2000) – RT III 2001, 1, 12.
64. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-81-99 (24.11.1999) – RT III 1999, 30, 297.
65. **Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend** 3-2-1-115-97 (16.10.1997) – RT III 1998, 3, 23.
66. **Saksa Ülemkohtu (BGH) 27.01.1999.a. otsus** (BGH 27.1.1999 – IV ZR 315/97 = NJW-RR 1999, 900).

V KASUTATUD TÜÜPTINGIMUSED

- 67. AS Hansa Varakindlustus kindlustuslepingute üldtingimused 3** (kehtivad alates 01.03.2008). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://w.hansa.ee/est/kindlustus_varakindlustus.html, 04.04.2009.a. Viidatud: Hansa üldtingimused.
- 68. AS Hansa Varakindlustuse kaskokindlustuse tingimused** (kehtivad alates 15.08.2006). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://w.hansa.ee/est/kindlustus_varakindlustus.html, 04.04.2009.a. Viidatud: Hansa sõidukitingimused.
- 69. AS If Eesti Kindlustus kindlustuse üldtingimused ÜU 20021.** Arvutivõrgus. Kättesaadav: [http://www.if.ee/web/ee/private.nsf/noframes/560BC9E38040F4EDC1256E4800694ECE/\\$file/%C3%9CU%2020021%20Kindlustuse%20%C3%BCldtingimused.indd.pdf](http://www.if.ee/web/ee/private.nsf/noframes/560BC9E38040F4EDC1256E4800694ECE/$file/%C3%9CU%2020021%20Kindlustuse%20%C3%BCldtingimused.indd.pdf), 04.04.2009.a. Viidatud: If üldtingimused.
- 70. AS If Eesti Kindlustus sõidukikindlustuse tingimused TS20061.** Arvutivõrgus. Kättesaadav: [http://www.if.ee/web/ee/private.nsf/noframes/560BC9E38040F4EDC1256E4800694ECE/\\$file/TS20061%20S%C3%B5idukikindlustuse%20tingimused.EST.indd.pdf](http://www.if.ee/web/ee/private.nsf/noframes/560BC9E38040F4EDC1256E4800694ECE/$file/TS20061%20S%C3%B5idukikindlustuse%20tingimused.EST.indd.pdf), 04.04.2009.a. Viidatud: If sõidukitingimused.
- 71. Ergo Kindlustuse AS kindlustuslepingute üldtingimused KT.0420.08** (kehtivad alates 22.01.2009) Arvutivõrgus. Kättesaadav: [http://www1.ergo-kindlustus.ee/gpw/eesti/web.nsf/HtmlPages/Kindlustuslepingute_ylldtingimused/\\$file/YLDtingimused.pdf](http://www1.ergo-kindlustus.ee/gpw/eesti/web.nsf/HtmlPages/Kindlustuslepingute_ylldtingimused/$file/YLDtingimused.pdf), 04.04.2009.a. Viidatud: Ergo üldtingimused.
- 72. Ergo Kindlustuse AS sõidukikindlustuse tingimused KT.0056.08.** Arvutivõrgus. Kättesaadav: [http://www3.ergo.ee/HtmlPages/kaskotingimused\(ergo1\)/\\$file/S%C3%B5idukitingimused_KT056.08.pdf](http://www3.ergo.ee/HtmlPages/kaskotingimused(ergo1)/$file/S%C3%B5idukitingimused_KT056.08.pdf), 04.04.2009.a. Viidatud: Ergo sõidukitingimused.
- 73. Salva Kindlustuse AS kindlustuse üldtingimused** (kehtivad alates 01.07.2003). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.salva.ee/public/files/Salva_ylldtingimused.pdf, 04.04.2009.a. Viidatud: Salva üldtingimused.
- 74. Salva Kindlustuse AS ohutusnõuded** (kehtivad alates 01.02.2000). Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.salva.ee/public/files/Ohutusn%F5uded.pdf>, 04.04.2009.a. Viidatud: Salva ohutusnõuded.

- 75. Salva Kindlustuse AS sõidukikindlustuse üldtingimused** (kehtivad alates 01.07.2003). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.salva.ee/public/files/Kasko_tingimused.pdf, 04.04.2009.a. Viidatud: Salva sõidukitingimused.
- 76. Seesam Rahvusvaheline Kindlustuse AS üldised lepingutingimused** (kehtivad alates 01.07.2008). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.seesam.ee/_repository/File/Estonian/tingimused/ldised_lepingutingimused_1_2008.pdf, 04.04.2009.a. Viidatud: Seesam üldtingimused.
- 77. Seesam Rahvusvaheline Kindlustuse AS sõidukikindlustuse tingimused** (kehtivad alates 01.12.2006). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.seesam.ee/_repository/File/Estonian/tingimused/soidukikindlustuse_tingimused_2_2006.pdf, 04.04.2009.a. Viidatud: Seesam sõidukitingimused.

VI VIIDATUD ARTIKLID

- 78. Paltmann, V.** Veose kindlustamine süvenemata võib karmilt kätte maksta (15.04.2003) – Äripäev-online. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://ap3.ee/Default2.aspx?PaperArticle=1&code=2375/rubr_artiklid_237504, 21.01.2009.a.
- 79. Roos, K., Skuin, M.** Kindlustus ei peagi üleujutust loodusõnnetuseks (12.01.2005). – Õhtuleht-online. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.ohtuleht.ee/index.aspx?id=168170>, 21.02.2009.a.
- 80. Setina, J.** Kindlustus ei kata Tai rahutuste tagajärgi (01.12.2008). – kalev.ee Online. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.kalev.ee/est/?news=969582&category=1&Kindlustus-ei-kata-Tai-rahutuste-tagajargi>, 21.02.2009.a.
- 81. Zemtsovskaja, M.** Kaskokindlustus ei kata kõiki õnnetusjuhtumiga seotud kulusid (19.02.2007). – Postimees-online. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.tarbija24.ee/190207/esileht/olulised_teemad/tarbija24/auto/liiklus/245797.php, 21.02.2009.a.
- 82. Viiron, K.** Kindlustus venitab hüvitisega (04.06.2007). – Eesti Päevaleht Online. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.epl.ee/artikkel/388304>, 21.02.2009.a.

VII KASUTATUD LÜHENDID

AKB	<i>Allgemeine Bedingungen für die Kraftfahrtversicherung</i>
Ergo	ERGO Kindlustuse AS
Hansa	AS Hansa Varakindlustus
If	AS If Eesti Kindlustus
Salva	Salva Kindlustuse AS
Seesam	Seesam Rahvusvaheline Kindlustuse AS
TSMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
VVG	<i>Versicherungsvertragsgesetz</i>
VÕS	Võlaõigusseadus